

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

Liber IV. Decretalium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

LIBER IV. DECRETALIUM. TITULUS I.

De Sponsalibus & Matrimoniis.

T hæc materia ob quotidiana-
nam causam circa eam emer-
gentiam scitu maximè neces-
saria innotescat, nonnihil ex-
plicatius eam tractabimus, iis

tamen, quæ in particularibus titulis infra
notantur, eò reservatis. Incipiendo igitur
ab his, quæ præcedunt matrimoni-
um, fit

§. I.

De Differentia inter Sponsalia, Matrimonium, Conjugium, & Nuptias.

S U M M A R I A.

- 1. Quid & quotuplicia sint sponsalia?
- 2. Disputatio de quibusdam verbis contrahentium, an importent sponsalia vel Matrimonium, hodie inuito.
- 3. Matrimonium quid & quotuplex?
- 4. Quid Matrimonium legitimum?
- 5. Quid ratum?
- 6. Quid consummatum?
- 7. Quid sit conjugium?
- 8. Quid nuptiæ?

Hæc nomina in jure nostro aliquando
promiscuè sumuntur, & tamen in
propriis terminis inter se differunt.

Igitur *Sponsalia* à spondendo seu pro-
mittendo dicta sunt & alia sponsalia *de fu-
turo*, alia *de presenti* nuncupantur. *Spon-
salia de futuro* sunt promissio futuri ma-
trimonii, quæ fit per verba futuri temporis,
ut: *ducam te in uxorem*: Sponsalia verò *de
presenti* sunt ipse contractus matrimonialis
per verba presentis temporis initus, ut: *ac-
cipio te in meam uxorem*, quibus verbis im-
plicitè mutua cohabitatio, amor conjugalis,
& traditio corporum spondetur, ac idcirco
sponsalia appellantur.

Fuit quidem olim de quibusdam verbis
disputatio, an importarent consensum de
presenti, vel de futuro, ut si dictum erat:
velo te habere in uxorem cujus contro-

versæ decisio principaliter ex circumstantiis
& mente contrahentium desumebatur, an
scilicet voluerint sponsalia, vel matrimoni-
um contrahere? sed hodie, quando post Con-
cilium Tridentinum *sess. 24. de Reformati-
one Matrim. c. 1.* nullum matrimonium
sine Parocho & testibus contrahi potest, æ-
que ex generali Ecclesiæ ritu in ipso templo
ambo contrahentes ideò conveniunt, ut non
sponsalia *de futuro*, sed ipsum matrimoni-
um per verba cathégorica interrogante Pa-
rocho contrahant, vix ampliùs controver-
siæ hujus videtur esse utilitas.

Matrimonium definitur in §. 1. *Instit. 3
de Patria potest.* quòd sit legitima viri &
mulieris conjunctio individuam vitæ socie-
tatem continens. Dividitur in *Matrimo-
nium legitimum, ratum, & consum-
matum.*

Legitimum

LIBER

- 4 *Legitimum* quamvis omne matrimonium dici possit, quod à jure improbatum non est, in specie tamen illud dicitur, quod inter infideles contrahitur, & in solo legitimo ac naturali consensu consistit, nec Ecclesie ratificationem habet, nec Sacramentum est.
- 5 *Ratum* illud propriè appellatur, quod per verba de presenti contractum ab Ecclesia approbatum est, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum accessit carnalis copula, de quo matrimonio accipienda est regula, *l. nuptias. 30. ff. de R. J. quòd nuptias non concubitus, sed consensus faciat.*
- 6 *Consummatum* denique illud vocatur, quod per concubitus & carnalem copulam præcedente legitimo consensu de presenti completum & consummatum est. Notanter dico, debere consensum legitimum seu matrimonium ratum præcedere: nam si copula habeatur ante contractum matrimoniale, ex ea non inducitur matrimonii consummatio, quia quod non est, consummari non potest, sed ante contractum matrimoniale non est matrimonium, ergò &c. Erit proinde talis copula merè fornicaria, nec indissolubilitatem aliòsque effectus matrimonii consummati (de quibus *in tit. de Conversione conjugatorum*) operabitur.
- 7 *Conjugium* autem dicitur à conjunctione; & omne quidem matrimonium conjugium dici potest, non tamen vice versà omne conjugium matrimonium, si in rigore loquamur, nam matrimonium à præcipuo fine, qui est prolis generatio, nomen accepit, mulier enim nubit, ut fiat mater, inquit Gloss. *in §. 1. Instit. de Patria potest.* quare si senes, qui extra spem prolis sunt, nuptias contrahant, talis contractus conjugium potius, quàm matrimonium appellabitur.
- 8 *Nuptie* demùm inde dictæ sunt, quòd olim puellæ pudoris gratiâ se obnubarent, seu faciem velarent, dum viris dabantur.

c. nec illud. 8. causa 30. q. 1. Inde licentia & matrimonium in jure plebiscite confundantur, ut *dot. tit. ff. de Nuptiar.* tamen etiam hodie *nuptiarum* nomine propriè illa solennitas, & pompa eterna magis, quàm contractus ipse matrimonialis intelligitur, quo sensu temporibus ventis & Quadragesima nuptie prohibentur, id est, pompa nuptialis, non verò matrimonialis contractus, si absque solennitate privatim ex causa instituantur, *cap. de Feriis.*

§. II.

Quomodo contrahantur Sponsalia de futuro?

SUMMARIUM.

1. *Definitio Sponsalium.*
2. *Ad contrahenda requiritur mutui consensum, & tem implicitum.*
3. *Promissio gratuita non constituit sponsalia.*
4. *Sponsalia inter absentes contrahi possunt per vas vel Procuratorem.*
5. *Procurator ad Sponsalia & Procurator ad dotem per tria differunt.*
6. *Parochus & testes non sunt de substantia, sed de probatione Sponsalium.*
7. *De Arrha vel penna an Sponsalia addi possint.*
8. *Circumstantie indicant quæ an de sola receptione vel simplex acceptatio constituant Sponsalia.*
9. *Simplex promissio ante revocationem ferre valet.*
10. *Promittens matrimonium amicum Tanti habetibus mandatum obligatur, si in manu, non in scriptis datur.*
11. *Ferrea, nullam aliam ducam nisi recipi possunt.*
12. *Partem resistentem potest compelli Ecclesia.*
13. *Virginem sicut promissione seculari tenetur ducere.*
14. *Notabiliter eminentiorum status sicut Clerici & sceleratorum promittens, potest se revocare pecuniaria compensante.*

Jurisconsultus in *l. 1. ff. de Sponsalium* definit sponsalia, quòd sint: *re promissio futurarum nuptiarum, ubi pro certo tenendum est. l. Ad Sponsalia*

constitucada necessariò requiri mutuum & reciprocum consensum viri & foeminae fuerit iuribus nuptiis: nec sufficere, si tantum pars promittat sine repromissione saltem implicata alterius: nec ex promissione unius alteri quæri obligationem, nisi & ipsa promittat; quia promittens non censetur se aliter obligare, quam secundum naturam sponsalium, & sub tacita conditione, si etiam altera pars promittat.

Potest quidem aliquando fieri promissio ex una parte alteri *merè gratuita*, & sine conditione repromissionis, ut si dives aliquis pecunie sibi in gravi morbo fideliter servienti pro remuneratione promittat matrimonium, cum utique in ipso sit potestate, vel simpliciter, vel sub conditione se obligare, cum modo constet de hac sua voluntate & foemina non renuat, sed saltem tacendo acceptet talem promissionem. Interim tamen ista promissio gratuita non habebit vim & effectum Sponsalium; unde si foemina ex sua parte etiam post acceptatam promissionem non contrahere matrimonium, ad id compelli non poterit: huius tantum habuit virum sibi obligatum, ipsa verò defectu repromissionis obligata non fuit, sicut si donationem aliquam merè gratuitam acceptasset. Item ex tali promissione non nascetur impedimentum *publica honestatis*, sicut ex Sponsalibus, quo minus mortuæ foeminae, cui promissio facta est, soror ejus à viro promittente in uxorem, vel e contra mortuo viro ejus frater foemina in matrimonium accipi possit.

Certum est II. Sponsalia non tantum inter presentes, sed etiam absentes contrahi posse, scilicet per literas vel Procuratorem: nam ad sponsalia non requiritur simultaneus formaliter consensus, sed sufficit, si is, qui prius consensit, in hac sua voluntate perseveret, usque dum etiam altera pars vicissim consentiat, prout id universim in aliis quocumque

contractibus, ut emptione, locatione &c. procedit & textus sunt in *l. ult. ff. de Contrahenda empt. c. final. de Procur. in 6.* Verùm Procurator, qui ad sponsalia vel matrimonium contrahendum, & ille, qui ad alios contractus ineundos destinatur, in tribus notabiliter differunt. I. Ut Procurator ex aliis contractibus dominum obligare possit, sufficit, si *generale* mandatum habeat, omnia loco domini peragendi, vel Procurator *cum libera* administratione constitutus sit, *l. Procurator 58. c. seq. ff. de Procurator.* sed sponsalia vel matrimonium Procurator aliter contrahere non poterit, quam si hoc ei nominatim & *in specie* demandatum sit, *dict. cap. ult. de Procurat. in 6.* II. Procurator ad alia negotia constitutus ea per se tractare non tenetur, sed potest alium substituere, non verò procurator ad sponsalia vel matrimonium contrahendum; cum enim causa matrimonialis maximi sit præjudicii, ad hanc tractandam persona industria electa censetur, & consequenter sine voluntate principalis alteri committi non poterit. Quod tamen etiam ad alia negotia valde ardua propter eandem rationem præjudicii extendit Menochius *de Presumptionibus. lib. 2. pr. sumptione 58.* III. Demum in alite causis, si principalis mandatum Procuratoris revocet in ejus absentia, Procurator adhuc valide procedet, usque dum sibi de ista revocatione innotescat, *Clement. un. de Renuntiatione l. Si mandem. 15. ff. Mandati.* Ac verò Procurator sponsalium vel matrimonii etiam in absentia revocari potest, ita ut si dominus interim poeniteat, & coram protelatur, se nolle consentire in actum à Procuratore gerendum, Procurator invalide contrahat, licet hujus revocationis ignarus sit, quod pro majore matrimonii libertate ita constitutum est *in d. c. ultimo. de Procurat. in 6.*

Nnn nn

Certum

6 Certum est III. Ad sponsalia de futuro præter consensum mutuum nullam aliam solemnitatem requiri, adeoque etiam sine Parocho & testibus inita valere. Imò in sponsalibus Parochus non facile interesse debet, ne in ipsius præsentia partes non tantum sponsalia, sed ipsum etiam matrimonium cum aliorum præjudicio contrahant; nam in præsentia parochi & testium etiam extra Ecclesiam & Parochi invito matrimonium contrahi posse, suo loco dicemus. Interim ad futuram probationem, si forte alterutra pars sponsalia negare vellet, utique consultum erit, vel testes adhibere, vel scripturam desuper conficere.

7 Certum est IV. ad libertatem matrimonij retinendam in jure statutum esse, ut sponsalibus *pæna* non adjiciatur, adeoque non valere tale pactum: Si mihi non nupseris, in pœnam centum florenos dabis. *cap. gemma 29. hoc tit. l. Julia. 134. ff. de Verborum obligationibus. l. penult. in fine Cod. de Sponsalibus.* Sed non minus certum est, in contractibus sponsalium *arrhas* intervenire posse, scilicet annulum, pecuniam, vel aliquid simile, ita ut si ille, qui arrhas dedit, contractum non servet, arrhas amittat; si verò alter, qui accepit, resiliat, duplicatas reddere teneatur. *l. arrbis. 3. & d. l. penult. Cod. de Sponsalibus.* Cum autem inter *pœnam* & *arrhas* nulla in effectu videatur esse differentia, nisi quòd pœna tantum promittatur, arrhæ verò insuper tradantur, ideò in ratione differentia inter utramque assignanda omnes DD. laborant, & cum *Glof. in dict. c. gemma. Sanch. Lib. 1. de Matrim. disp. 35. n. 2. in fine. Laym. de Sponsalibus. cap. 1. n. 8.* exiltimant præter auctoritatem legis vix posse aliam convincentem rationem assignari, & ideò respondendum esse, *ex l. non omnium. 20. ff. de Legibus. quòd non omnium, quæ à majoribus nostris consti-*

tuta sunt, ratio reddi possit. Verum inclinemus miserum refugium *dict. l. non omnium.* ego soleo hanc interpretationem adhibere, videlicet, quòd non sit in obligatione circa sponsalia inter *pœnam* & *arrhas* differentia: sicut enim *arrhas* non duntur nec duplicata restituntur, si causa subit non servandi contractum, ut propter hæresim, aut fornicationem, ita ex desponsatis *d. l. penult. 3. bis. ibid. l. de Sponsalibus.* ita etiam non obligat *pœna* si ex justa causa à contractu discedat. Et contra sicut *arrhas* debentur, si violenter fiat absque justa causa, ita etiam *pœna* quòd posterius, quamvis non omnia continent, putantes nullo casu stipulationis pœnæ valere, licet ex injusta causa contractus violetur: nihilominus contrarium probabilius defenditur cum ipso *Laym. d. n. 7. c. pæna* adjectio tantum prohibita est, ut libertas matrimonij impediatur, ut *pœna* tantum habeat illum sensum, ut non debeatur, si absque justa causa contractus servetur, nihil continet contra libertatem matrimonij: cum etiam sine pœna non recedere à contractu, nisi ex causa rationabili, & à legibus approbata. Porro casus, quæ hæctenus tanquam *certa* præsumuntur, aliquot controversiæ occurrunt, nam

Dubitatur I. Cum ad principium *l. 1. §. dictum* sit, in sponsalibus non sufficere promissionem unius, sed necessarium esse repromissionem alterius saltem implicitam, quænam sit talis implicita repromissio, scilicet inducatur per solam taciturnitatem ejus, cui promissio facta est, an per expressam verbalem acceptationem, an per manifestam porrectionem, vel annulli acceptationem. *l. 1. Cum in dubio potius liberatio, quam obligatio inducenda sit, l. Arrianus. §. 1. de Oblig. & act.* ideò ex sola taciturnitate ejus, cui facta est promissio, ordinare non

consensu sponsalia, nisi de mente tacentis ex circumstantiis aliud colligi possit: nam licet *de Regula Juris in 6. Qui tacet, consentire videtur*, tamen statim subsequitur *aliter. Is qui tacet, non utique fatetur, sed nec negare videtur*. Quare dicendum est eum communiore Interpretum sententia, quod consensus ex taciturnitate non sit verus naturalis, sed tantum præsumptus ex circumstantiis & modo agendi, quæ præsumptio in primis admittit probationem in contrarium, & deinde non habet locum in causis momenti, quia tacens videtur quidem consentire in sui favorem, non verò in maius sui præjudicium, præsertim in causis matrimonij, cum jura non soleant facile libertatem matrimonialem impedire. Hinc responderi potest brevius, quod tacens videtur consentire, in quantum est sibi favorabile, ut scilicet adhuc melius deliberare, & demum vel promittere vel abnegare possit, non verò ut mox se vicissim obligare & re-promittere intelligatur. Gutierrez *de Matrimo. cap. 3. n. 1. & 2.*

¶ II. Quod de taciturnitate diximus, non etiam probabiliter extendi posse ad simplicem acceptationem, vel gratiarum actionem, ut scilicet tantum in sui favorem & ad ulteriorem deliberationem censeatur alter acceptasse, vel gratias egisse, eo quod ob libertatis matrimonialis in dubio non sit facile obligatio inducenda, ut dicitur, & docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. cap. 3. n. 3. & 5.* Interim hic præcipue ad circumstantias attendendum erit; nam si alium fuerit de sponsalibus hic & nunc contrahendis, v. g. in præsentia amicorum, nec altera pars petierit ulteriorem dilationem, vel alia verba aut signa dederit, ex quibus intentio non contrahendi sponsalia declarari potuit, tunc etiam sola acceptatio absque expressa re-promissione sufficit. Ratio est,

quia promissio non potest aliter acceptari, quam quatenus facta est, sed præcisè facta est, cum hac intentione hic & nunc contrahendi sponsalia, ergo hoc & non alio modo potuit acceptari. Rosella & Sylvester *in suis Summis Verbo Sponsalia. n. 1.*

¶ III. Si tractatus de sponsalibus vel matrimonio præcesserit, & mulier manum porrexerit, anulum vel alia dona acceptarit, censebuntur esse contracta, quia non tantum verbis, sed etiam signis juxta communem hominum intellectum consentum aut promissionem importantibus sponsalia, sicut & alij contractus celebrari possunt; alias muti similes contractus inire non valerent. Deinde tacens censeatur consentire etiam in sui præjudicium & obligationem, quando præter taciturnitatem alius actus positivus occurrit, ut notat Panormit. *in c. cum virum 12. de Regularibus. num. 3.* Sed hæc ita, si tractatus de sponsalibus præcesserit: nam cæteroquin sola manus porrectio, vel annuli aut alterius rei donatio non est sufficiens signum, ex quo sponsalia convincantur, quia possunt hæc & similia merè affectionis causâ fieri. Sanch. *lib. 1. disput. 22.*

Dubitatur. II. An is, qui promissionem matrimonij alteri fecit, possit hanc promissionem revocare, antequam altera pars acceptet, vel repromittat? ¶ cum Gutierrez *dicto. c. 3. num. 6.* omnem promissionem matrimonij regulariter & in dubio (aliud est, si expressè de promissione merè gratuita constet, de qua superius sub *Cerso 1.* diximus) censeatur respectivam, atque habere in se tacitam conditionem, si pars altera statim repromiserit. Quare si hæc repromissio secuta non fuerit, licet fortè simplex acceptatio intervenerit, tunc deficiente conditione cessabit etiam obligatio ex parte promittentis, ac consequenter nihil impedit quo minus revocari possit; si tamen promit-

Nan, n. 2. ubi n. 2. sens

tens expressè non revocaverit, censetur adhuc in sua voluntate & promissione persistere; ac alteri morâ deliberandi concedere.

Accedit, quòd promissio unius partis sit mera pollicitatio (est enim pollicitatio solius offerentis promissio) de cuius natura est, ut ante acceptationem partis alterius liberè revocari possit, ut *oto tit. ff. de Pollicit. traditur.*

Nec obstat, quòd de jure Canonico in *c. 1. § 3. de Pactis.* omne promissum jubetur impleri, ex quo textu quidam concludunt, pollicitationem de jure Canonico revocari non posse, non obstat, inquam; quia textus accipiendus est de promissione acceptatâ, quæ sit purè, non verò de simplici pollicitatione, aut illâ promissione, quæ sit sub tacitâ repromissionis conditione.

Dubitatur. III. An statim irrevocabiliter obligetur, qui v. g. coram amicis vel consanguineis Titia ipsa absente se resolvit, quòd velit cum eâ matrimonium inire?

R. Non esse in primis dubitandum, si dicti amici vel consanguinei mandatum habuerint à Titia, ut suo nomine contraherent sponsalia, promittentem irrevocabiliter obligari: quia nihil interest, an quis cum principali vel ejus procuratore contrahat, at verò si consanguinei ignorante Titia ejus nomine contraxerint, puto promissionem non obligare, tanquam sponsalia vel pactum irrevocabile, sed tantum ut pollicitationem absenti factam, quæ ante principalis personæ acceptationem adhuc revocari potest: quia de jure civili certum est, & de canonico non reperitur contrarium statutum, quòd stipulatio in favorem tertij facta non valeat, stipulationes enim ad hoc inventæ sunt, ait Imperator in *§. alteri. 19. Instit. de instit. stipulat.* ut unusquisque sibi acquirat, quod suâ interest. Uterius etiam illud hic addo, quòd licet promittens

mandaverit consanguineis, ut promissionem suam absenti Titia inlincer, eorum consensum desuper requirant, nihilominus antequam Titia repromiserit, promissio in parte promittentis validè revocetur, quia consanguinei in hoc casu non sunt plures, quam procuratores ad contrahendum cum Titia destinati, Procuratorem verò non esse matrionij etiam in absentia revocari posse, jam alibi *ex e. ultimo. de Procurat. in 6. notavimus.*

Dubitatur IV. An sponsalia contrahi intelligantur, si quis per verba negationis dixerit: *nullam aliam ducam nisi te.* Affirmat Menoch *de Præsumptio lib. 1. præsumpt. 3. num. 8.* cum Abbate dicitur, quali prædicta verba simpliciter habent hunc sensum: *Te ducam in uxorem: non quòd paricula nisi,* quando sequitur negationem, importet affirmationem, ut cum Judæi dixerunt: *Non habemas Regem, nisi Casarem,* sensus erat, *Cæsar est noster Rex.* Verùm ego in dubio, quando agitur de valore sponsalium (secus, quando agitur de valore matrimonij jam contracti, pro quo in dubio magis responderetur est, ut evitetur scandalum separationis & diuturnam cohabitationem, *c. ult. de Sententiâ §. re judicatâ*) præsumptio soleo pro favore libertatis matrimonij inclinare; tum quòd in dubio non sit hæc inducenda obligatio, *dist. L. de Arra. 47.* tum quòd matrimonia consilia solent difficiles exitus habere, *cap. requiritur. 16. hoc tit.* Unde ad nostram præsumptionem existimo dicta verba & pactum nisi in pactis & promissionibus habere sensum conditionatum in hunc modum: *quam ducaturus sum, tunc te ducam, si non aliam; quemadmodum si dicam: tibi domum vendam nisi tibi. Interim non Rarim inferitur, quòd velim hic & nunc matrimonium contrahere, & promittere.*

domum vendere, cum possim ab omni veni-
tione vel matrimonio abstinere: optimus
textus in *L. si sterilis 21. §. sed et ff. de
Sponsalibus empti.* nisi tamen ex adjunctis
circumstantijs alia possit colligi intentio
promittentis, quod revera voluntas ejus fue-
rit, sponsaliter contrahere, cum non intentio
verbis, sed verba intentioni accommodari
debeant, *secundo 41. de Apellat. Covar.
de Matrimon. p. 2. c. 4. num. 3.*

Dubitat. V. An sponsalibus valide
contractis, si altera pars nolit contractum
servare, debeat à judice Ecclesiastico com-
pelli? Rationem dubitandi facit dict. *c. re-
pudiavit. 17. b. 2.* ubi Pontifex eam, quæ
sponsa etiam sponsalia contraxit, & nubere
recusavit, monendam potius ait, quam cogendam,
cum coactiones difficiles sæpe lo-
candi exitus habere. *3.* Juri conforme & in
praxi ubique receptum esse, ut pars illa, quæ
aliquæ causâ legitimâ à sponsalibus resilit,
per censuras ecclesiasticas, excommunicacionem,
aliâque opportuna remedia ad con-
trahendum matrimonium cogatur, idque
probat, *ex cap. ex literis. 10. b. tit. 8.
ex cap. 1. de Præstis.* aliâs haud dubiè fru-
stra longus & partibus valdè dispendiosus
processus in judiciis super contractis sponsa-
libus admitteretur. Textum verò in dict.
cap. requisivit. DD. communiter interpre-
tantur, si tanta sit animorum aversio inter
illos desponsatos, ut judex periculosum ma-
trimonium prudenter timere possit, & pars
malitè censuras & omnia perferre, quam
matrimonium contrahere, tunc enim præ-
stat minus malum violatæ promissionis per-
mittere, ut majus malum coacti matrimo-
nij evitetur. *Laym de Sponsalibus. cap. 1. n. 4.*

Dubitat. VI. An is, qui fido animo
feminae promisit matrimonium, tantum ut
ad peccatum induceret, teneatur eam in u-
xorem habere, si non ob consensum, sal-

tem ad compensationem fraudis & corrup-
tionis? *3.* Si quis sub fictâ promissione
matrimonij corrupit virginem ex commu-
niori DD. sententiâ, quam allegat & sequi-
tur Sanch. *d. l. disput. 10. num. 3.* tenebitur
eam ducere etiam in conscientia, nec suffi-
ciet illatam injuriam pecuniâ compensare,
nisi femina ultroneè acceptare velit. Hæc
conclusio probatur textu & ratione. Textu
quidem *ex cap. 1. de Adulterijs & Stupro.*
quod desumptum est *ex lib. Exodi. cap. 22.
v. 16.* ubi hæc verba leguntur: *Siquis se-
duxerit virginem, dormieritque cum
eâ, dotabit eam & habebit uxorem.* Ratione
verò probatur, quia justitia commu-
tativa non tantum petit reddi æquale, sed ut
idem reddatur ex justitiâ debitum; ut si
quis equum furatus sit, non sufficit reddere
pecuniâ, cum aliud pro alio invito credi-
tori reddi non possit, *L. 2. §. 1. ff. de Rebus
creditis,* sed hic ex justitiâ tenebatur habe-
re consensum in matrimonium, quando al-
tera pars vicissim verè consensit, & insuper
corpus suum tradidit, ergo cum possit re-
stituere adhibendo dictum consensum, tene-
bitur ad id, & non satisfacet præstando
aliud.

Porro, quia hæc ratio non tantum in vir-
gine, sed generaliter de quavis femina eti-
am corruptâ probare videatur, ideo non pau-
ci existimant, idem juris etiam in corruptâ
procedere. Alij tamen satis probabiliter a-
junt in corruptâ sufficere, si injuria illata pe-
cuniâ arbitrio prudentis viri taxandâ com-
pensetur, eò quod ducere corruptam, ubi
nulla vera promissio præcessit, non sit æqua-
lis compensatio copulæ cum illa habitæ,
sed aliquid notabiliter excessivum. Nisi ta-
men esset vidua bonæ famæ, infamiamque
ex copulâ contraheret, ob quam aliud ma-
trimonium facile invenire non posset, tunc
enim prior sententiâ valdè probabilis tenen-
da foret, quia damnum illatum non posset
alio

alio modo ad æqualitatem reduci, quàm per matrimonium. In dubio autem puella virgo præsumitur, sicut virgo nascitur, & neganti puellâ virginem fuisse incumbit onus probandi. Panorm. & Barb. in d. c. 1. de Adulteris.

1.4. *Dubitatur VII.* An si fictè promittens sit in multò digniori conditione & statu constitutus, quàm virgo decepta, teneatur eam ducere, vel possit compensationem pecuniariam facere, & dotem constituere? Valdè probabilis est sententia, sufficere pecuniariam compensationem, quia promittens non tenetur eam ducere ratione promissionis, quæ ex supposito tantùm fuit ficta, & invalida: nec etiam ratione justitiæ, cum justitiæ non obliget ad restituendum plus, quàm damnum æstimerur, sed damnum corruptionis non æstimator tanti, quanti, si vir debeat ducere suo statu notabiliter indignam, ergo &c. Notanter autem loquor de ficta promissione: nam si quis verè & scieverit promiserit matrimonium sceminæ minùs dignæ, maximè accedente defloratione, tenebitur eam ducere si aliud grave scandalum vel damnû inde non oriatur, cum enim sit dominus rei suæ, & sciverit conditionem alterius, censèbitur voluisse liberè cedere juri suo, & nihil de excessu suæ conditionis prætere. Videatur Sanch. *dict. disp. 10. & disp. 14.* Demùm in foro externo non creditur dicenti, se ficto tantùm animo promississe matrimonium, quia interna intentio ex actu externo præsumitur, l. 1. Cod. Ad legem Corneliam de Sicariis & l. 5. Cod. de l. jurijs. nisi alia indicia pro se allegare possit. v. gr. quod priùs hunc fictum animum coram amicis declaraverit, ita ut his ac alijs nonnullis indicijs concurrentibus in supponendum ulterioris probationis juramentum præstare valeat.

Quibus modis dissolvantur Sponsalia?

SUMMARIUM.

1. Sponsalia dissolvantur mutuo consensu.
2. Etiam jurata.
3. Sponsalia de futuro qualicumque situr per sponsalia de præterito.
4. Matrimonium contra interdictum Ecclie vel prescripi contractum est quidem licitum sed non invalidum.
5. Sponsalia simpliciter de futuro non solvantur nisi sponsalia de futuro etiam jurata fuerint.
6. Sponsalia simpliciter impedimenti præteriti solvantur, sed matrimonium tantum non.
7. Sponsalia per ingressum religionis quædam in manentem in saculo solvantur.
- 7.1. At non etiam per suspensionem ordinis clericum, aut votum simplex castitatis, ut solvantur per votum regularitatis religionis.
9. Solvantur elapso termino præfixo nuptiarum.
10. Quæ in 30 & quædam pari absentibus capiantur.
11. Solvantur super veniente notitia mutua a parte non mutua.
12. Quando Judice Ecclesiastico sententia sit in favorem.
13. Resolvuntur breviter argumenta contraria.

Varij modi sunt dissolvendi sponsalia, quos per ordinem referemus. Insuper etiam suas controversias quaestiones adhibentes, itaque

Solvuntur I. Mutuo & animi ductu cap. 1. h. tit. quod enim solo consensu contractum est, contrario consensu iterum dissolvi potest, cum nihil tam naturale sit, quàm unumquodque eo modo dissolvi, quo colligatum est. l. nihil. 33. ff. de Regul. Juris.

De sponsalibus juratis dubitant aliqui, si mutuo consensu dissolvi possint? id enim non videtur Gloff. in d. c. 2. in l. inducendi. h. t. argumento 2. ex litteris 10. eodem Verius tamen est idem in juratis sponsalibus procedere, quia juramentum in favorem hominis factum ab homine recipi potest, nec à Deo alter acceptatur, quæ

ENGIT

quatenus ab homine, in cuius gratiam factum est, Barbof. *in dict. cap. 2. num. 6.* Nec obstat *cap. ex literis. h. iij.* quia non loquitur de consensu mutuo, sed tantum de consensu unius partis, altera parte invitâ, ac repugnante.

Dices: si sponsalia etiam jurata mutuo consensu liberè dissolvi possunt, quare ergo Pontifex *in dict. c. 2.* jubet desponsatos moveri, & induci, ut sibi fidem præstitam servent, & tantum ob metum majoris mali dissolutionem concedit? Responderi potest cum Innocent. & Panorm. Pontificem hoc præstitisse ad tollendum scandalum plebeiorum, qui fortè possent existimare per talem recessum à sponsalibus iuramentum violari, & perjurium committi.

¶ II. Sponsalia de futuro, etiam quibus copula carnalis accessit, solvuntur per sponsalia de presenti, sive matrimonium cum alia persona contractum tanquam per vinculum fortius, & quod rationem Sacramenti habet, *c. sicut. 22. h. iij.* sicut de jure civili re duobus venditâ præfertur is, cui in super. tradita est. *l. quoties. 15. Cod. de Rei vindicatione.* Interim hoc licitè & absque iniuriâ peccato fieri non potest, & prior sponsa derelicta sponsum cum alia persona nuptias contrahentem ad interesse & compensationem ob violatam fidem utique convenire poterit: nam femina plerumque difficilis nubunt, si jam semel cum alio sponsalia: & ita nimiam familiaritatem habuerint. Item si propter aliquod impedimentum dirimens irritum esset matrimonium, obligaret adhuc priora sponsalia, quia non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *c. non præstat. 52. de Recusis Juris in 6.* Notanter autem dico per sponsalia de presenti solvi sponsalia de futuro: nam alia sponsalia de futuro instantibus primis non tantum illicita sunt sed etiâ invalida, *c. sicut. 22. & ibi Gloss. & DD. h. i.*

Quid si contra expressam prohibitionem 4
Episcopi vel Ecclesiæ matrimonium contractum sit; an validum erit? Ratio dubitandi desumitur, *ex c. 2. de Sponsa duorum.* ubi dicitur, *accepisti illam uxorem, quam aliter sibi desponsavit; dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima.* Item *ex c. penult. eodem tit.* ubi Episcopo datur potestas irritandi matrimonium contra interdictum Ecclesiæ celebratum. Nihilominus indubitata tenendum est, tale quidem matrimonium esse illicitum, sed non invalidum; quia matrimonium subsequens tanquam vinculum indissolubile, & Sacramentum annexum habeas semper dissolvit priora sponsalia de futuro, ut aperte decium est *in c. 1. & 2. de Matrim. contract. contra interdict. Eccl.* Ad text. priores. *ij.* Eos loqui de casu, quo prima sponsalia, super quibus lis pendeat, non erant de futuro, sed presenti, adeoque verum matrimonium: quia sponsalia de presenti nunquam solvuntur per alia sponsalia etiam de presenti. Aliquando tamen matrimonium pendente lite cum tertîa personâ contractum nullum redditur, si nimirum à summo Pontifice tale decretum impetratum fuerit, quo matrimonium pendente lite non tantum prohibeatur, sed etiam invalidetur; quia juxta superius dicta Summus Pontifex contractum matrimonialem certis ex causis quandoque irritare potest. Episcopus autem tale decretum dare non potest, nisi haberet ex speciali privilegio vel antiqua consuetudine, quia cum non sit supra jus, non potest abrogare cit. textus juris Canonici, in quibus matrimonium pendente lite cum tertio contractum validum dicitur.

Sed dubitatur, quid dicendum, si sponsalia prima tantum fuerint simpliciter contracta, secunda verò iuramento vel carnali copula confirmata? *ij.* Nihilominus pri-

ora sponsalia observanda, & secunda invalida esse: etenim iuramentum secundis sponsalibus adjectum fuit de re iniqua, & in praedictum tertium, scilicet prioris sponsae, consequenter non obligatorium, *c. eate. 22. & e. cum contingat. 28. in fine de Jurjurando. cap. non est obligatorium. 58. de Regulis juris in 6.* Similiter nec copula confirmare potest secunda sponsalia: licet enim ante Trident. sponsalia per copulam transferantur in verum matrimonium, & sic diremerint omnia alia sponsalia de futuro *c. is qui fidem. 30. hoc tit.* hodie tamen, quando matrimonium aliter contrahi non potest, quam coram Parocho & testibus, copula in sponsalibus merè fornicaria censetur, nec effectum aliquem juris habet. Si tamen posterior sponsa priorum sponsalium ignara per copulam deflorata esset, & inde magnum damnum & honoris jacturam pateretur, prior verò leviter tantum laederetur, tunc ex aequitate quaedam concedendum esset, ut potius cum secundâ, quam primâ matrimonium contraheretur, ut non improbabiliter docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diff. 49. num. 6.* eò quòd prior sponsa teneatur modicum damnum sustinere ad evitandum proximi gravissimum.

Solvuntur Sponsalia III. si impedimentum aliquod dirimens, v. g. consanguinitas, affinitas vel aliud hujusmodi inter desponsatos detegatur. In modo probandi tale impedimentum notabilis differentia est inter matrimonium & sponsalia: nam matrimonium de facto contractum non dirimitur, nisi impedimentum plenè probetur, & in dubio potius pro matrimonio judicatur, cujus leparatio plerumque scandalosa est, *c. ultimo. de Sententia & re judicata.* At verò in sponsalibus de futuro, etiam sola fama, dictum unius testis, vel alia semiplena probatio de impedimento sufficit, ut sponsalia dis-

solvi possint & debeant: quia, cum agitur de peccati ac matrimonii nulliter contracti periculo, in dubio ex communi opinione DD. pronuntiatio & lententia tempore tutior est eligenda, & potius ab ipso matrimonio contrahendo abstinendum, *cap. piterera 12. hoc tit. c. super eo. 22. de Testibus. c. super eo. 2. de Consanguinitate & affinitate.*

IV. Dubitari non potest, quin peragendum in religionem Sponsalia dissolvantur, cum ipsum etiam matrimonium etiam per professionem religiosam dissolvi possit *ca. 100. tit. de Conversione conjugum apertum sit.* Nec obstat, quòd Pontifex *c. commissum 16. h. tit.* tutius est, quod is, qui sponsalia contraxit, prius non nuptet, atque matrimonium contrahat, & postea primum ante consummationem Religionem ingrediatur: quia Pontifex loquens de sponsalibus iuramento confirmatis, & non consultis iuramentum implere, non quod de praecepto, sed de consilio, ad evitandum scandalum plebeiorum, & ob reverentiam iuramenti Barbol. *in eod. c. 16. n. 1.* Verò circa hoc punctum aliqua controversia hinc

Dubitat ut I. An sponsalia solvantur solum ingressum in novitium, vel potius per professionem? R. Licet vinculum sacramentale matrimonii non dissolvatur, nisi per actualem professionem Religionis, & consuetudine saeculo remanens durante alterius nuptiatu aliud matrimonium contrahere non possit, ut in *Libello. de Privileg. Mon. Privileg. 33. n. 5.* tradidi. Probabilissimum tamen est, sponsalia de futuro ex parte nuptientis in saeculo statim dissolvi, dum ad novitium ingreditur, ita ut liberè possit aliud matrimonium intrare. Ratio est, quòd ingrediens monasterium hoc iuramentum sua parte renuntiat sponsalibus; cum enim

quod altera pars non censetur ad istum specialem casum se obligasse, ut tanto tempore expectare, & deinde sponsum, cui potest approbati, quod Religiosum habitum exuerit, & toties signa inconstantiae dederit, recipere teneatur. Dixi autem, quoad partem permanentem in saeculo solvi sponsalia, id est, illa pars ulterius sponsalia observare non teneatur; at verò ex parte ingredientis Monasterium non aliter solvuntur sponsalia, quam si secuta professione, quare si remanens in saeculo ulterò expectare, & regredientem in monasterio recipere velit, iste sic deserens Religionem matrimonium reculare non potest: quia per se factum non potuit jus alteri quaeritum auferre, nisi secuta professione. *Sylv. verb. Sponsalia. q. 10. casu. 2.*

Dubitat II. An, sicut ingrediendo Religionem licet sponsalia dissolvere, ita etiam suscipiendo ordines Clericales? *R.* Negative: quia privilegium dissolvendi matrimonium Religioni concessum est, quod profectio religiois magis assimilatur morti naturali, nec extenditur ad ordines Clericales, ut dicitur in *Extr. avag. Antiqua de Voto ex voti redempt.* & in tit. *de Oblig. ad ratiocin. non ordinandis.* generaliter prohibetur, ne quis in praedictum alterius, cui aliqua obligatione adstrictus, ordinetur. Si vero de facto aliquis post sponsalia sacros Ordines suscepisset, matrimonium amplius contrahere non deberet, nec posset: quia sacros Ordines sunt impedimentum dirimens matrimonij. Interim talis ordinatus ex aequitate ratione rescire deberet damna & expensas sponsae, quas intuitu nuptiarum fecit, eademque expensarum restitutio secundum probabilior sententiam etiam ab ingrediente Monasterium fieri debet, *arg. L. precuriam. s. ff. de Condict. causa data &c.* & ne privilegium ingrediendi Religionem in nimis magnum alterius praedictum extendatur &c.

ENCEL IN DECRET. LIB. IV.

Dubitat III. An non tantum per ipsum actuale ingressum, sed etiam per votum simplex ingrediendi vel servandi castitatem adhuc in saeculo emissum dirimantur sponsalia? De voto ingrediendi Religionem communis est sententia cum Nav. in *Manual. confess. c. 22. sub n. 27.* quod solvat sponsalia: cum enim sponsus liberè Religionem ingredi possit, consequenter etiam eam poterit vovere, & deinde vi talis voti ingredi, & sponsalia dissolvere tenebitur. Unam tamen insignem limitationem ponit Nav. *de Voto consil. 3.* nisi ex tali voto sponsa grave damnum ferat, ut quia spe matrimonij impraegnata est: tunc enim votum Religionis cum tanto damno alterius non esse gratum Deo, adeoque nec obligatorium existimat.

De voto simplici castitatis, quamvis dissentiant DD. illa tamen videtur probabilior opinio, per istud votum non dissolvi sponsalia, cum nec juramentum, nec votum in alterius praedictum obliget, proinde tale votum eatenus tantum obligabit ipsum voventem, quatenus id ex sua persona implere potest, ut scilicet contracto matrimonio debitum petere non audeat, sed tantum reddere, nisi legitimam dispensationem ab Episcopo impetraverit. Nav. *dict. loc. n. 27.* Sanch. *d. lib. 1. disp. 46.*

V. Si sponsalibus certum tempus & terminus contrahendi matrimonij sit adjectus, eo elapso, si matrimonium contractum non sit, solvuntur sponsalia, *c. sicut. 22. h. 111.* Quod est verum, & obinet, si tempus ad finiendam ipsam obligationem appositum & tanquam conditio adjectum sit; secus verò dicendum, si sponsalia purè contracta, & postea primum de die celebrandum nuptiarum conventum sit, tunc enim tempus non refertur ad obligationem, sed ad executionem, & quamvis elapsum sit, manebit tamen obli-

O o o o

obli-

obligatio sponsalium, prout idem accidit in aliis debitis & contractibus, si debitor conlucto tempore non solvat. Panorm. & DD. *in eod. c. sicut h. tit.*

10 VI. Si sponsus non habitâ licentiâ sponsæ longum iter & diuturnam absentiam faciat, liberum est sponsæ ad alias nuptias transire. *c. de illis, s. h. tit.* quantum autem debeat esse tempus absentiae, de iure quidem Canonico nihil expressum habetur, sed de iure Civili talis adhibetur distinctio, ut si sponsus absit ex causa necessaria, teneatur sponsa semper ipsius reditum expectare; si verò ex causa voluntaria, iustâ tamen & rationabili, sufficere expectare biennium, si sponsus absens moretur intra eandem Provinciam; triennium autem, si extra eandem Provinciam. Text. & Gloss. *in l. 2. Cod. de Sponsal.* Verùm licet plerique sentiant hac in parte id, quod in iure Canonico non est decisum, pendendum esse à civili, *arg. c. 1. de Novi operis munt.* illa tamen moderatio adhibenda erit, ut iudex Ecclesiasticus non ita præcisè adstringatur termino Juris civilis, quin aliquando propter periculum incontinentiæ, aut alias iustas causas illum terminum abbreviare, & licentiâ ad alias nuptias transeundi sponsæ concedere possit, quia in causis spiritualibus, præsertim ubi de periculo animæ agitur, plus tribuendum est iudicis Ecclesiastici quam legis Civilis dispositioni, ut rectè etiam observat Laym. *de Spons. c. 2. n. 13.*

11 VII. Si post sponsalia alterutra pars cum aliqua persona extranea fornicetur, innocens poterit à sponsalibus resilire. Imò etiam sponso propter antecedentem fornicationem & corruptionem sponsæ, quam tempore contractorum sponsalium ignorabat, à sponsalibus recedere permittitur, non autem sponsæ propter antecedentem fornicationem sponsi; ex ea ratione differentiæ, quòd illud dedecus famæ corruptæ non similiter

astimetur in viro fornicationem committente ac in foemina, *c. quem admodum, & ibi DD. de Jurejurando.*

VIII. Denique solvi possunt sponsalia etiam jurata propter quamcumque notabilem & gravem mutationem superventam, quâ cognitâ sponsalia non fuerint contracta, v. g. si notabilis deformitas, notabilis contagiosus, fama vel honorum perditio, vel vis inimicitia inter consanguineos, vel fortassis opponuntur sponsalibus, vel sponsalia de novo superveniat, vel prius ignorata tegatur, *d. c. quem admodum.* Sed hæc adnotanda sunt, primo, quòd in similibus casibus sponsalia non solvantur ex parte qui solvendorum sponsalium causa est tantum ex parte alterius, utpote in casu visum introductum est, ne mutatio sponsi sponsum huic suo favori renuntiare, & non obstantem fornicatione, vel deformitate sponsæ nihilominus velit eam in uxorem ducere non poterit id sponsa reculare. Secundo, sponsus cognitâ mutatione sponsæ, si tacite cognoverit, censetur tacite suo sponsalium nuntiare & sponsalia ratificasse.

Ultimò solet hic controverti, an solvenda sponsalia ob causas hæc immutabilitas Judicis Ecclesiastici sententia accusari debeat, vel an desponsati propriâ auctoritate à se invicem discedere possint? *de Sponsal. c. 2. n. 13.* Dissolvendi sponsalia sic certa & immutabilia sunt in Jure, quam in factis, ita ut nec ex altera parte non possit, licet ex altera iudicio Ecclesiastico à sponsalibus recedere nisi contraria in aliqua Dicecesi constituta foret, ut rectè docet Sanchez *de Matr. c. 1. d. 69.* habent enim sponsalia conditionem, si notabilis mutatio non supervenerit, eâ ergo interveniente eo ipso obligatio sponsalium, & consequenter in aliis contractibus liber recessus est

tr. Si tamen causa dissolvendi sponsalia occulta foret, & sponsalia publice contracta, tunc ad tollendum scandalum hominum iudicis auctoritas requiretur.

Ceterum nostrae conclusioni non obstant sent. contrarij *ex c. 3. de Divortis. cap. 1. causa 33. q. 2. c. 12. de Sponsatione impuberum*; quia vel loquuntur non de sponsalibus, sed de matrimonio, cujus separatio ordinariè scandalosa est, si absque iudicio Ecclesiæ fiat; vel de tali casu, ubi causa dissolutionis non est certa, & satis apertè manifestata. Si consuetudo sit in aliquo loco, ut inveniatur à sponsalibus sine præcitu Ordini recedi non possit, ea exinde rationabilis est, ut appareat, an dissolutis sponsalibus non remaneat impedimentum publicæ honestatis. Juxta ea, quæ inferius §. 6. dicimus.

§. IV.

De Errore circa contractum Matrimonii.

SUMMARIÆ.

1. Error alius in Persona, alius in qualitate.
2. Error in qualitate non causat impedimentum, nisi in 3. casibus.
3. Quævis dicatur error qualitatis redundare in errorem Personæ.
4. Consensus vel dissensus habitualis nihil operatur.
5. Et ibidem, quod dolosa persuasio non irritet matrimonium, irritet tamen sponsalia.

Multa circa matrimonium contrahendum incidere possunt, quæ illud vitare solent, & IMPEDIMENTA dicuntur, de quibus infra Tit. XVI. singulariter agemus; hæc tamen præcipuè pertinent ex his tria, Error, Vis & Metus, & PUBLICA HONESTAS, circa Primum sciendum, quod

Error alius est in substantia seu persona, ut si putans se contrahere cum Berthâ contrahat eum Titia, &c. Alius in qualitate, v.

g. si putans se ducere divitem ducat pauperem.

Porro solus error in Persona causat impedimentum dirimens, non item error in qualitate, nisi in tribus casibus nimirum. I. Si qualitas deducatur in conditionem expressam, v. g. ducote, si sis dives, &c. conditio enim suspendit consensum, & dum deficit, etiam consensum, & consequenter contractum deficere facit. II. Si error qualitatis redundet in errorem personæ, si videlicet contrahens non tam habuerit respectum ad qualitatem, quam per ipsam qualitatem certam aliquam personam aliam & distinctam à præsentis sibi determinaverit, v. g. si volens contrahere cum primogenitâ Titii contrahat cum secundo genitâ, si nimirum non tam ipsam primogenituram, quam personam primogenitam consideret; vel si volens contrahere cum filia pulchra Titii, contrahat cum altera filia deformi non habendo respectum ad qualitatem pulchritudinis, quin potius ad ipsam personam, quam pulchritudo ab altera distinguit.

Sed quid si aliquis ita sit dispositus, ut tamen si sciret non esse illam, quam intendit, nihilominus contraheret: vel e contra si sciret non esse divitem vel nobilem, nullo modo contraheret, an his casibus valebit, aut dirimetur matrimonium? R. Talem dispositionem esse tantum consensum vel dissensum habituales, qui nec ad validandum, nec dirimendum matrimonium sufficit, antequam aliquis actualem consensum vel dissensum ponat, v. g. dicendo, aut deliberatè cogitando contraham cum ista, quamvis non sit Titia, quam intendo, vel non consentio in istam, nisi sit dives; unde licet sponsus ex falsa jactatione divitiarum sponsæ dolosè persuasus sit ad contrahendum matrimonium, tamen resilire non poterit, quia illa regula, quod dolus dans causam contractui

contra bonos mores irrogatur, non quem iudex pro sua jurisdictione facit l. 3. §. 1. ff. *Quod metus causa*. Unde sine dubio valet matrimonium, tamen si iudex Ecclesiasticus sponsum per arrestationem, aut Centenas ad contrahendum matrimonium cum sponsa ad sponsam instantiam compellat.

Celebris est Quæstio, an *metus reverentialis sit justus metus*, an valeat matrimonium, si liberi aut subditi propterea contraxerunt, quia ob reverentiam parentum vel dominorum non sunt ausi contradicere? Quod talis metus justus non sit, videtur eveniri posse ex l. *ad invidiam*. 6. C. *De his, qui ut, metusve causa*. l. *fidejussor*. 26. l. *ff. de Pignor. l. si Patre*. 22. ff. *de Rit. nupt.* in quibus locis satis declaratur, quod sola reverentia pro justo metu allegari nequeat. Econtrario a quæ fortiter pugnat. pen. ff. *de Furt.* c. 1. §. *in summa*. 6. ff. *Quarum rerum actio non datur*. Ubi metus & nimia reverentia æquiparantur. In hac quæstione omissis aliorum sententias breviter statuo, quod reverentia superiori debita non indistinctè pro injusto metu allegari possit, aliàs nullus foret locus efficaci contractui inter dominum & subditum, vel in presentia parentum, si præsentione reverentia qualibet cavillatio concederetur, quo sensu accipiendæ erunt leges primitus allegatæ. Sin autem præter reverentiam alia insuper adminicula concurrant, ex quibus colligi possit, aliquem reverentia fuisse invitum, ut inæqualitas contrahentium, periculosa minæ, importuna perlocutiones, & ut verbo dicam, si modesta contradictio nihil juvisset, tunc metus reverentialis etiam pro justo metu habendus erit. Vid. Rota apud Farmac. in *decis. crim.* c. *22. ff. decis.* 242. Cov. *de Matrim.* p. 2. §. 3. §. 6. n. 4. Fachin. 2. *Controv.* c. 96. Guttier. *de Matrim.* c. 44. n. 31.

Dico II. Metum debere esse ad eliciendam obligationem, seu promissionem incussum; quare valebit matrimonium, si propter delictum in carcerem coniectus ad favorem iudicis & sui liberationem impetrandam cum ejusdem filia contrahat; vel si puella in periculo latronum vel naufragii constituta alicui ad liberandum promittat matrimonium. Arg. l. *metum*. 9. §. 1. ff. *Quod metus causa*. Illud etiam matrimonium valere probabile est, quod contractum est ab eo, quem Pater in delicto cum filia deprehendit, eique minitatus est mortem vel accusationem, nisi filiam duxerit: nam metus, in quem quis se propria culpa conicit, maxime si in compensationem damni illati exigatur matrimonium, sicut in defloratione *juv. cap. 1. & 2. de Adult.* & *stupro*. non est satis justus ad matrimonium irritandum. Guttier. *de Matrim.* c. 76. n. 49.

Præterea ex nova constitutione Concilii Trid. *sess. 24. de Reform. matrim.* c. 6. inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in potestate raptoris manet, matrimonium consistere non potest, ut dicitur infra in Tit. XVI. §. 1. num. 6.

§. VI

De Honestate publica.

SUMMARIÆ.

1. Quid sit publica honestas, & quomodo differat ab honestate.
2. Differentia juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam.
3. Hoc impedimentum non manet, sponsalibus mutuo consensu dissolutis.
4. Manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa.
5. Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto non oritur hoc impedimentum.
6. Quid si quis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia?
7. An & quando hoc impedimentum oriatur ex sponsalibus conditio nata?
8. An consurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel sponsalibus à parentibus pro liberis contracto.

000 003

Publica

Publica honestas est aliqua quasi affinitas, quae per conjunctionem animorum oritur, tam ex sponsalibus de futuro, quam praesenti.

Differt à vera affinitate, quod haec non tantum ex animorum conjunctione, sed corporum & copula carnali proveniat. Estque hujus publicae honestatis seu quasi affinitatis effectus, ut impedimentum dirimens matrimonii constituat, ita quidem, ut non tantum stantibus primis sponsalibus, sed etiam illis dissolutis cum prioris sponsi vel sponsae consanguineis intra certum gradum constitutis matrimonium nec licite, nec valide contrahi possit, c. si quis uxorem. 14. cum seq. caus. 27. q. 2. Rem totam aliquot quaestionibus expediam.

2. **Q**ueritur I. An circa hoc impedimentum sit aliqua differentia inter jus antiquum & hodiernum?

R. Olim de jure Decretalium ex unanimi DD. opinione hoc impedimentum diremisse matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, & fuisse natum etiam ex sponsalibus nullis & invalidis, dummodo non fuissent nulla ex defectu consensus, v. g. si alter sicte tantum vel gravi metu adactus, vel errando in persona consensisset, quo casu deficiente consensu deficiebat etiam vera animorum conjunctio in ordine ad matrimonium, & consequenter etiam publica honestas, quae ex ista conjunctione nascitur, c. unico. h. t. in 6. Hodie vero constituit Trid. sess. 24. de Reformat. matrim. c. 3. ut publicae honestatis impedimentum primum gradum non excedat, & si sponsalia quacunque ratione valida non fuerint, nullum oriatur impedimentum.

Verum quia Conc. in terminis valde generalibus loquitur, & alias appellatione sponsalium non veniat matrimonium, & sponsalia de praesenti, ideo Pius V. in sua

Bulla Ad Romanum declaravit, hanc correctionem Trid. tantum procedere in sponsalibus de futuro, non autem de praesenti, in quibus adhuc antequam pura observari debent: cum enim sponsalia de praesenti, sive matrimonium ratum publicae Ecclesiae, consummatio autem occulta, & plerumque impedimenta matrimonii culta sint, scandoiosum foret, si quidem etiam uxoris (licet matrimonium res consummatum non sit) consanguinitatem quartum gradum duceret, quae communis hominum opinione affinis censetur. ad d. l. Trid. n. 7.

Queritur II. An, si sponsalia de futuro mutuo consensu dissolvantur, nam impedimentum publicae honestatis?

Affirmative respondet Sanchez, ff. de Matrim. lib. 7. disp. 68. n. 21. Verum in in dubio impedimenta Matrimonii quam amplianda, argum. text. in Trid. sess. 24. de Reformat. matrim. c. 2. in fine, ideo quidquid per rationes in terminis hanc partem hic disputari possit, S. Congr. Conc. declaravit, non manere hoc casu publicae honestatem, prout refert Barb. de Offic. p. 3. all. 1. n. 288. Ratio forte haec adducitur potest, quod res quaelibet eo modo dissolvatur, quo modo colligata est, & modo naturale. 31. ff. de Regulis juris. Sed publica honestas nata & colligata est ex mutuo partium consensu, ergo mutuo eorum consensu iterum dissolvi poterit, &c.

Queritur III. An idem sit, si propter aliam notabilem supervenientem, v. g. infirmitatem, inopiam, fornicationem, &c. videntur sponsalia?

R. Sponsalibus hoc modo dissolutis non publicam honestatem: nam publica honestas est impedimentum perpetuum, etiam durat dissolutis sponsalibus, & sponsalia aliquando fuerunt valida, sed

sponsalia ex supposito fuerint valida, & tantum ex post facto dissensu unius dissoluta, et supervenientem mutationem, ergo &c. *in Decis.* in dissolutione ob fornicationem intervenit dissensus utriusque: nam fornicans fingendo fidem censetur dissentire, & pars altera resiliendo à sponsalibus.

8. Dissensum ex parte fornicantis esse tantum præsumptum seu interpretativum: potest enim contingere, ut retinuerit affectionem erga sponsam lapsus humana fragilitate. Si verò ponantur sponsalia his casibus, et propter verò mutuo dissensu dissoluta, idem quod in priori quaest. dicendum erit.

Quæstio IV. An ex matrimonio, quod non est contractum coram parochio proprio, & testibus juxta formam Trid. oriatur publica honestas? Pro affirmativa facit, quòd nam hodie stante declaratione Pij V. publica honestas oriatur ex matrimonio qualicumque nullo, dummodo non sit nullitas ex defectu consensus.

Nihilominus negativa sententia mihi videtur valde probabilis, quam etiam docet Sanchez. *de Matrim. lib. 7. disput. 70. n. 17.* quòd quòd talis contractus ex defectu forme substantialis non habeat formam aut figuram matrimonij, sicuti si propter aliud impedimentum matrimonium nullum esset, oriatur verò publica honestas ex conjunctione animorum non qualicumque, sed illà, quæ sit in forma matrimonij vel sponsalium. Si tamen admittatur matrimonium clandestinum valere in vim sponsalium de futuro, tunc etiam concedendum erit, ex tali matrimonio tanquam ex sponsalibus usque ad primum gradum nasci impedimentum.

Quæstio V. Quid si aliquis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia, quantum in uxorem teneatur habere? Videtur, quòd neutram: non primam, quia ex secundis sponsalibus licet invalidis, si de

præsenti sint, nascitur impedimentum publicæ honestatis respectu cujusvis sororis, adeoque etiam respectu ejus, cum qua prius contraxit: nec etiam secundam, quia & respectu hujus ex contractu priorum sponsalium ortum est publicæ honestatis impedimentum.

9. In dicto casu illam esse retinendam, cum qua primitus contractus initus est, secunda verò sponsalia cum altera, quantumvis de præsentia fuerint, propter impedimentum publicæ honestatis invalida esse. Atque illud hic notandum, quòd impedimentum publicæ honestatis non operetur retrorsum, ut vulgò DD. loquuntur, id est, quòd secundis sponsalibus de præsentia etiam invalidis oriatur quidem impedimentum respectu aliorum consanguineorum, non tamen in præjudicium illius, cum quo prius sponsalia contracta sunt, per text. expressum *in c. unico. l. 1. in 6.* Aliud autè dicendum, si quis cum duabus sororibus successivè contraheret sponsalia, & secundam etiam carnaliter cognosceret: tunc enim neutram habere posset; non primam, quia ex copula nata fuisset vera affinitas, quæ etiam dirimit sponsalia præcedentia. *c. ex litteris, 8. De eo, qui cognovit.* Neque etiam secundam, propter impedimentum publicæ honestatis ex primis sponsalibus ortum.

Quæstio VI. An & qualiter ex sponsalibus conditionatis oriatur publica honestas?

10. Ex sponsalibus sub conditione contractis, v. gr. si mille in dotem dederis, si parentes consenserint, &c. regulariter pendente conditione non oriatur publicam honestatem; pròinde, si sponsa ante eventum conditionis moriatur, soror vel alia ex consanguineis licitè & validè in uxorem duci poterit. *d. c. unico. l. 1. in 6.* Imò si quis juxta casum in priori quaestione positum cum dua-

duabus sororibus successivè contraxerit, cum prima de futuro, & sub conditione, cum altera de presenti & purè, quamvis hoc licite & sine peccato non fecerit, cum debuisset eventum conditionis expectare, nihilominus hanc secundam retinere tenebitur: quia cum ex primis sponsalibus conditionatis orta non fuerit publica honestas respectu alterius sororis, ideo sponsalia de presenti seu matrimonium cum ea contractum fuit validum, & dissolvit priora sponsalia de futuro, c. sicut. 22. b. tit.

Notanter autem dico: pendente conditione non oriri impedimentum publicæ honestatis; nam si apposita conditio jam extiterit, & v. g. parentes consenserint, mille in dotem numerati fuerint, sponsalia erunt purificata, & perinde censebuntur, ac si nullam ab initio habuissent conditionem. Præterea, si conditio etiam sit præsentis, vel præteriti temporis, ut si sis nobilis, si sis artifex, &c. tunc quia talis conditio statim ab initio non suspendit ipsam obligationem, sed jam tunc vel subest, vel non subest, & ita contracta sponsalia sunt valida vel invalida, ita etiam statim ab initio oritur vel non oritur publica honestas. Unde quamvis fortasse sponsa moriatur, antequam de conditione apposita constet, an sit nobilis, si tamen revera fuerit, ejus soror validè in uxorem duci non poterit, nec attenditur, quòd primum ex post facto illa conditio declarata fuerit.

8 *Queritur VII.* An oriatur impedimentum publicæ honestatis, si parentes vel alij nomine liberorum contrahant sponsalia?

R. Hujus quæstionis decisionem pendere ab ea, an & quando talia sponsalia, quæ parentes pro liberis contrahunt, valida sint, vel non? de qua *lib.*

seq. §. 2.

TITULUS II. De Desponsatione Impuberum.

§. I.

De Ætate requisita ad Sponsalia Matrimonium.

SUMMARI.

1. *Alia ætas ad contrahenda sponsalia, ac matrimonium requiritur.*
2. *Quæ ætas requiratur ad sponsalia?*
3. *Pubertas quando incipiat?*
4. *Quomodo & quando sponsalia impuberum solvantur?*
5. *Ex sponsalibus impuberum nascitur impedimentum publicæ honestatis.*
6. *Sola taciturnitas venientium ad pubertatem sufficit eorum priora sponsalia.*
7. *Nisi fuerint ante annos discretionis contracta, requiruntur nodus consensus.*
8. *Quæ ætas requiratur ad contrahendum matrimonium?*
9. *Valet matrimonium ex gratia contractum ante pubertatem dissolvitur contractum.*
10. *Matrimonium inter impuberes contractum an valeat saltem in Suis sponsalium?*

Aliam ætatem in sponsalibus, ac in matrimonio requiri palmè est, quæ in sponsalibus tantum usus rationis in matrimonio autem habilitas ad generandum consideratur.

Licet verò Jurisconsultus in *l. 14. ff. de Sponsalibus.* dicat in sponsalibus nullam certam ætatem definitam esse, nihilominus hac in parte, sicut univèrsim in materia matrimoniali standum est juri Canonico, quod tam in masculis, quam feminis 7. annorum ætas constituit, ut ante hanc 7. annorum ætatem sponsalia validè contrahi minime possunt, nam ante hoc tempus homines non præsumuntur capaces usus rationis ac discretæ, ut satis intelligere possint, quid agatur, c. 10.

14. & in foemina 12. completos annos. *in princip. §. i. Insti. de Nuptiis. L. 4. ff. de Ritu nuptiarum.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quod haec aetas non sit ita praecise determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat aetatem.* & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes. 3. c. de illis. 9. & c. ult. hoc tit.*

14. & in foemina 12. completos annos. *in princip. §. i. Insti. de Nuptiis. L. 4. ff. de Ritu nuptiarum.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quod haec aetas non sit ita praecise determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat aetatem.* & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes. 3. c. de illis. 9. & c. ult. hoc tit.*

Sed quid si masculus etiam post annum 14. vel foemina post 12. ad contrahendum inhabilis sit, an matrimonium inter eos contractum valebit?

R. Affirmative, dummodo spes sit aliquando habitatem adventuram, quia impotentia concumbendi non causat nullitatem matrimonij, nisi perpetua & incurabilis fuerit. Quid etiam an saltem ex causa gravi & publica v. g. inter magnos Principes ad conservationem regnorum, vel pacis, matrimonium ante annos pubertatis contrahi poterit? R. Cum determinatio aetatis ad contrahendum matrimonium non sit juris naturalis vel divini, sed positivi humani, nec impotentia concumbendi jure naturali dirimat matrimonium, nisi perpetua, ideo potest S. Pontifex matrimonium ante annos pubertatis ex causa aliqua gravi concedere, & defecto concessit, *in c. 2. eod. tit.* ita tamen, ut saltem Episcopus cause cognitionem & dispensationem interponat. Barb. *in eodem c. 2. num. 3.*

Demum & illud hic in controversiam vocatur, an indistincte procedat decisio *c. unico s. idem quoque. eodem in 6.* quod nimirum matrimonium inter impuberes contractum non valeat quidem ut matrimonium, sed tamen ut sponsalia de futuro juxta regulam: *Si actus non valet, ut ago, valeat tamen omni meliori modo, quo valere potest.* R. Pro favore libertatis matrimonialis mihi videri

Ppp pp

videri

14. & in foemina 12. completos annos. *in princip. §. i. Insti. de Nuptiis. L. 4. ff. de Ritu nuptiarum.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quod haec aetas non sit ita praecise determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat aetatem.* & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes. 3. c. de illis. 9. & c. ult. hoc tit.*

Interim quia talia sponsalia post annum 7. contracta semel fuerunt valida, quamvis ex pacto jure sic permittente ab una parte resolvantur, manebit tamen impedimentum publica honestatis, ita ut neuter ex ipsis desponsatis cum alterius consanguineis intra primum gradum contrahere valeat. *d. c. litteras. 4. eod. tit.*

Præterea etiam illud advertendum est ad confirmationem sponsalium in impubertate contractorum non requiri novum aliquem consentum, sed solam taciturnitatem, & quod pubes factus sponsalibus jam contractis non contradicat, sufficere; eo usque etiam prior obligatio valet, usque dum per novum dissentium revocetur; ergo si ad pubertatem perveniens obligationem non revocavit, quando potuit, censetur tacite id, quod in impubertate gestum est, ratum habuisse.

Secus autem dicendum, si sponsalia ante annos discretionis contracta sint, tunc enim, quia prior obligatio nulla fuit, debet per novum consentum verbo vel facto declaratum restiteri, *Glof. & DD. in c. litteras. 4. hoc tit.*

Circa aetatem matrimonio necessariam sciendum est, utroque quidem jure constitutam esse aetatem pubertatis, scil. in masculo

ENGEL IN DECRET. LIB. IV.

videri probabilis S. Pontificem *in d. c. 1111-1120* loqui præsumptivè; quòd scilicet in dubio, quando non constat, an impuberes voluerint sponsalia, vel matrimonium contrahere ob defectum ætatis, potius censentur sponsalia contraxisse; at verò, si constaret, quòd voluerint ipsum matrimonium contrahere; tunc quia ad valorem cuiusvis actus requiritur voluntas & potentia, idè succedit alia regula ex *c. cum super. 23. de Offic. delegat. quod voluit*, scilicet matrimonium, non potuit, & quod potuit, scilicet sponsalia, non voluit, sicut id ipsum multi & plures numero (aliis tamen dissentientibus) DD. docent de matrimonio sine Parocho & testibus contracto, ut ne quidem in vim sponsalium valeat, nisi mens contrahentium fuisset, se omni meliori modo obligare, vel nisi sponsalia de futuro præcessissent, quæ utique per matrimonium invalidum subsecutum non fuissent extincta. Barbof. *de Offic. Ep. ff. alleg. 32. n. 143.* cum pluribus ibidem citatis,

10. Parentes liberorum matrimonium sine eorum consensu dire non possunt, nec tamen impuberum communicationem incurrunt.
11. Quando parentum dissensus solvat sponsalia.

CErti & indubitati juris est, quòd parentes liberos suos despondere, & pro matrimonio vel sponsalia contrahere possunt, *c. honorantur. 13. causa 32. n. 11. hoc tit.*

Ita tamen hæc desponsatio obligat liberos, si præsentibus fuerint, & non committunt, quamvis de cætero expresse consentiant non declaraverint: quòd si minores tempore vel absentes fuerint liberi tempore quo parentes contraxerunt, eorum liberorum rati habitio & approbatio accedere debet, tempore pubertatis adventum; si sponsalia nulla erunt, nec inde pubertatis impedimentum exurgit, *c. cum §. porro. eod. in 6.* Imò amplius dicitur, si pater liberos impuberes etiam post matrimonium desponderit, is tamen, sicut sponsalia, quæ ante pubertatem contraxerunt, veniente pubertate irritare possunt, *ita in §. præcedent.* ita etiam ista: quod solute verum est, quòd matrimonium consensus puberis valide contrahi recedendo consensu filiorum à parentibus in concludendo matrimonio necessario non dependeat.

Nec obstat *cap. 1. eod. tit.* ubi dicitur quòd filius, pro quo nondum adhibita sponsalia contraxit, ea debeat, si ad pubertatem per venerit, omnino adhibere. Nam hic *textus* explicari potest de honorabilitate, si scilicet filius nullam rationem dissentientiis causam habeat, non de debito præcepti, vel necessitate, *ita eod. c. 1. n. 7.*

Cæterum parentum vel liberorum potestate non tantum patet, sed etiam mater non tantum liberi in potestate patris

ENGIT
LIB. IV. TIT. II.

§. II.

An Parentes pro Liberis. vel Liberi sine consensu Parentum Sponsalia vel Matrimonia contrahere possint?

SUMMARIA.

1. Parentes possunt despondere liberos.
2. Quando & qualiter illa desponsatio obliget?
3. Explicatur textus contrarius.
4. Quo nomine parentum & liberorum intelligatur?
5. Pupillus vel soror tutoris vel fratris tractatum expresso consensu ratificare debet.
6. Responditur Hæreticorum contrarium arg.
7. An sibi nubentes in dote parentibus exheredari possint?
8. Filius alienandus, & filia pro statu mariti dotanda est etiam in dote parentibus nubentibus.
9. Quando & quando seculares principes in matrimonio parentum statum possunt?

natu, & legitimi, sed etiam emancipati & naturales intelliguntur; quia dispositio juris inter parentes & liberos non facit distinctionem, nec fundatur in potestate patriâ, sed in affectione paternâ, quæ sanè ratio tam in patre, quam in matre, tam in liberis in potestate, quam extra eam constitutis procedit, ut cum communi DD. tradit Gutierrez de *Matrim.* c. 13. §. 5.

Aliud tamen ex communi sententia dicendum videtur, si tutor pro pupillo, frater pro sorore præsentè & non contradicente sponsalia contrahat: hæc enim sponsalia non ex eo solo valebunt, quòd pupillus vel soror non contradixerint: sed insuper requiretur, ut verbo factòve, vel prius per mandatum, vel postea per ratificationem consensum suum declararint, quia in re tam gravi non censetur ille, qui tacet, consentire in sui præjudicium, ac detrimentum, & jura id voluerunt specialiter solis parentibus attribuire, ut eorum consensus pro filiorum consensu habeatur, non autem idem statuerunt de aliis consanguineis, ut rectè notavit Gloss. in c. 1. de *Matrim. contr. act. contra interdict.* Et les. per text. *ibidem.* Sanch. lib. 1. de *Matrim. disput.* 27. n. 4. Quare licet fortè pupillus aut soror tutore vel fratre promissæ reverè internè consenserit, antequam tamen hunc consensum suum per signum externum expresserit, non obligabitur. Ratio est, quia promissio non acceptata non obligat, sed talis promissio merè interna acceptata ab altera parte non potuit, ergo &c.

Opponunt quidem hæretici sectantes hæc in parte Jus Civile, Jure divino & naturali esse præceptum, *honorare Parentes*, adeòque ipsi invitis nil facere, præsertim in re ardua & magni alicujus momenti, in qua etiam ipsorum præjudicium versatur; ut si filius cum dedecore suæ familiæ matrimonium cum jure sibi impare in nobilitate v. g. vel divitiis

contrahat; atqui, inquit, statutum jure divino & naturali S. Pontifex & Conc. abrogare, vel immutare non possunt. Sed responderi debet, tantum in genere jure divino constitutum esse *honorare Parentes*, at verò quòd in specie matrimonium vel alius actus sine consensu parentum factus valeat, vel non valeat, non haberi ex jure divino, sed ex declaratione vel constitutione Pontificiâ vel humanâ.

Quòd si hæretici suam sententiam ex illo præcepto: *Honora patrem & matrem*: stabiliri volunt, necessariò etiam contra omnes suos DD. hæreticos concedere debent, in contrahendo matrimonio non tantum patris, sed etiam matris consensum requiri; quia tam pater, quam mater honorari præcipitur, quod tamen juri Civili adversatur, ubi tantum ejus parentis consensus desideratur, in cujus potestate liberi sunt; notum autem est, matres non habere liberos in potestate. §. *summa*, 10. *Instit. de Adoption.*

Interim tamen si liberi absque rationabili causa inconsultis, vel invitis parentibus matrimonia contrahant, id licitè non faciunt, & plerumque etiam mortaliter peccare, ac exinde puniri possunt, quamvis matrimonium ita contractum subsistat, & valeat.

Sed an propterea liberi à parentibus exheredari possint? controversatur. Negativa communiter recepta est, quia contrahere nuptias invitis parentibus non recensetur inter causas exheredationis, in *Novell.* 115. c. 3. aliunde autem communis doctrina, quòd ex aliis causis, quam ibi expressis exhereditatio non concedatur; eò quòd in pœnalibus & odiosis extensio non facienda, *vulgato c. odia*, 15. de *Regulis juris* in 6. Harp. ad §. *fin. Instit. de Exhered.* lib. 2. §. 65.

Porro sicut pater filio se invito contrahenti nuptias, hereditatem, multò minus alimenta denegare potest, ita enim filia

PPP PP 3 sine

sine suo consensu nubenti dotem constituere debet, quia dos succedit in locum alimentorum: sub hac tamen moderatione, ut, si filia indigno & vilioris conditionis nupsit, non teneatur pater dotem dare juxta conditionem & statum filiae, sed statum mariti, quia uxor sequitur conditionem mariti, siue deinde maritus fuerit dignior, vel vilior, *l. mulieres. Cod. de Incolis.* adeoque sufficit eam secundum conditionem mariti alimentare. Videatur Sanch. *l. 4. de Matrim. disp. 24.*

9 Utrum autem Principes saeculares possint poenas statuere liberis sine consensu parentum nubentibus? in utramque partem rationes afferri possunt. Quidam negativam reputant probabiliorē, eò quòd causae matrimoniales & condere leges circa matrimonia sint de foro Ecclesiastico, & non pertineant ad principes saeculares. *Arg. c. tuam non 3. de Ordine cognitionum. c. 1. de Sponsal.*

Altera tamen sententia etiam non est improbabilis, dummodò leges concipiuntur de illo casu, quo liberi sine rationabili causa invitis parentibus nubunt: nam quando actus est malus, tunc etiam Principes saeculares possunt adjuvandi Juris Canonici gratia eundem prohibere, & punire, praesertim si aliquo modo in praedictum Republicae tendat, sicut hic, ubi ex nuptiis liberorum graves nonnunquam inimicitiae inter parentes & consanguineos proveniunt.

10 Econtra sicut liberi non debent invitis parentibus sine rationabili causa nuptias contrahere, ita parentes peccant, si abique causa liberorum matrimonia impediunt, & multò magis, si eos ad certa matrimonia invitos cogant; tum propter scandalum & malos exitus, qui ex invitis nuptiis sequuntur; tum etiam quòd liberos privent jure suo, quòd habent circa status electionem.

An verò parentes sine causa legitima impedientes matrimonia liberorum, vel ad matrimonium cogentes incidant in excommunicationem, quam tulit Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. 9.* contra omnes impedientes libertatem matrimonii, subdistinguitur? verius est non incidere; quia quantum loquitur de Dominis & Magistratibus, qui ex vi jurisdictionis, quam in foro externo habent, subditos ad matrimonium cogunt, vel ab eis impediunt, condegnantur in materia odiosa & poenali ad alias poenas faciendā non est extensio, Gutierrez. *Question. l. 1. cap. 29.*

Unum adhuc notabile placet hic adhibere, quòd licet dissensus patris non impediat matrimonium jam contractum, nec sola sponsalia jam contracta sint, & causa dissensu parentum & consanguineorum tunc propter inaequalitatem contractum, aut aliam causam magnam scandalum, aut alius malus exitus, possit irritari, & Ecclesiasticus tale matrimonium irritari, sponsalia irritare, cum virtus iustitiae obliget ad actum peccaminosum, ex quo tamē laeditur charitas proximi, & tum pietas, & cognatorum amicitia vitur, sicut docet Gutierrez. *d. cap. 29. de Matr. disp. 14. n. 3.*

TITULUS III. De Claustrina Desponsatione.

SUMMARY.

1. Duplex solennitas matrimonii
2. Quotuplex solennitas extrinseca?
3. Poena sacerdotum omittentium de iuramento
4. Quibus diebus possunt fieri de iuramento
5. Quando omitti possint?
6. Causa, cur omitti possint?
7. De benedictione secundum nuptiarum

1. Pena Sacerdotis benedicti scilicet nuptias.
2. Intrinsicca solennitas matrimonij.
3. Tridentinum per solennitatem intrinsiccam inuolida sit matrimonij claudeflina.
4. Resoluitur harreticorum argumentum pro matrimonio claudeflino.
5. Quis sit proprius Parochus contrahentium?
6. Quis Parochus Sogorum?
7. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens afficit.
8. An valida assistat alienus Parochus ex presumpta licentia, vel ratihabitione.
9. Parochus non debet facile credere dicenti, e habere licentiam.
10. Inquis disputatio, an Parochus alienus validè assistit matrimonio ex presumpta licentia quae reuera quidem data est, assistenti tamen non innotuit.
11. In matrimonio quales testes sufficiant.
12. Necessitas vel ignorantia non excusat ab obseruatione formae.
13. Per plures conclusiones, resoluitur quastio de matrimonio contracto in loco, vel ab inculis non recepti Concilij.

NE matrimonium esset claudeflinum, Conc. Trid. duplicem ei solennitatem praeribit, unam *extrinsiccam* & accidentalem, alteram *intrinsiccam* & substantialem.

Solennitas *extrinsicca* est, ut desponsati ante actuale contractum matrimonij à suo proprio Parocho tribus festiuis diebus in Ecclesia publicè denuntientur; ut Parochus mutuo desponsatorum consensu interrogato dicat: Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti; ut ante sacerdotalem benedictionem in templo succipiendam conjuges in eadem domo non cohabitent: haec, inquam, solennitas extrinsicca & accidentalis est, ejusque omiffio non irritat matrimonium, omitti tamen sine peccato & poena arbitraria non potest: quia in praeepto est. Imò Parochum omittentem denuntiationes incurere triennalem suspensionem tradit Barb. *ad Trid. sess. 24. de Reform. matr. c. 1. n. 31. per text. in c. 3. §. Sanc. b. tit. Quod tamen ego non cre-*

do, nec textus hoc dicit, sed tantum loquitur de illo casu, ubi parochus patitur aliquos in confanguinitate vel aliquo alio impedimento existentes contrahere. Et etiam illo casu non ipso jure suspensum parochum, sed primum per sententiam Judicis Ecclesiastici suspendendum esse non obscure ex eodem text. colligitur, aliunde autem nota est regula, quod nulla censura sine textu expresso ipso jure infligatur, *arg. cap. in qu. 18. de Sentent. excomm. in 6.*

Coeterum *denuntiationes* non ita praecise diebus festis fieri debere videtur, quin etiam aliis diebus, ubi v. g. propter litanias vel processionem magnus concursus est populi, fieri possit, sicut notavit Barb. *d. l. m. 23.* Si contrahentes sint ex diversis parochiis, tunc in utriusque parochia denuntiationes faciendae erunt; atque idem, si quidem jam tempore sponsalium sint ejusdem parochia, sed ante modicum tempus fuerint diuersarum: nam etiam tunc in parochia, ubi prius vel unus tantum, vel ambo habitauerunt, denuntiandi erunt, quia ibi melior habetur personarum notitia, an aliquo impedimento affecta sint.

Aliquando tamen denuntiationes vel prorsus omitti possunt, vel una tantum pro tribus fieri, vel post contractum matrimonium differri, si rationabilis causa accelerandi matrimonij subit, & licentia Ordinarii vel Vicarii accedat. Imò si necessitas valde magna & urgens fuerit, & commodus accessus ad ipsummet. Ordinarium haberi nequeat, etiam solus parochus eam desponsatis gratiam facere poterit, ut vel unam tantum, vel post contractum matrimonium ante consummationem (quam interim prohibere poterit ac debet) denuntiationes faciat.

Plures autem sunt causae ordinariae dispensandi circa denuntiationes, ut si contrahentes sint in conditione, fortunis vel aetate

admodum inæquales, unde minus honorificè vel non sine irratione aliorum denuntiarentur. Item si duo jam diu cohabitarent & pro conjugibus habiti sint; si tempus quadragesimæ, vel repentinus discessus inter; & generaliter quoties notabilis utilitas contrahentium speretur, vel ex denuntiationibus demum aliquod notabile incommodum timeatur. Barb. ubi supra n. 62. Illis tamen casibus, quibus remittuntur, vel differuntur denuntiationes ob causam accelerandi matrimonium, vel suspensionem rationabilem, ne quidem se malitiosè opposituri sint, aut similem aliam considerationem, usus obtinuit, ut juramentum à contrahentibus præstetur, quòd in nullius præjudicium, & sine omni impedimento Canonico contracturi sint. Solennitas etiam *extrinseca* est, ne conjugati ante Sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam cohabitent. Trid. sess. 24. de Reform. matrim. c. 1.

7 Circa secundas nuptias autem advertendum est, quòd benedictiones nuptiales, quæ à Sacerdote post copulationem in Ecclesia Neo-conjugibus impenduntur, sint omittendæ in secundis nuptiis, nisi in primo conjugio neuter benedictionem accepisset, d. 1. c. 3. de Secund. nuptiis, ut enim major sit reverentia benedictionum, non solent ejusdem rei benedictiones solennes repeti sæpius; quod DD. etiam ad eum casum extendunt, quo unus tantum ex conjugibus jam in priori matrimonio suscepisset benedictionem, puta si viduus ducat virginem: tum quòd d. c. 3. loquatur sub disjunctione si vir vel mulier ad secundas nuptias transferit, tum quòd benedictio non possit impendi uni parti, quin etiam impendatur alteri. Consuetudinem tamen locorum in hoc casu observandam monet Barb. in eod. cap. 3. num. 3.

Pena Sacerdotis benedicens *secundas* nuptias traditur in c. 1. de Sec. nupt. ubi officio benedictione suspensus Romanè tatur pro absoluteione; sed quia hæc pena videtur nimis austerà, ideo impetrari solent aliqui, quòd non incurrat ipse tamen sed per sententiam, & quòd missio Romanè sit sublata per quendam extravagantem Joannis XXII. ut refert Barb. in eod. c. 1. n. 5. c. 8. Imò valde probabile est, quòd Sanch. l. 7. de Matrim. disp. 32. n. 4. penam esse arbitram, & illud c. 1. in consuetudine presbytero benediciente secundas nuptias quæ prioribus nondum dissolutis tunc contractæ sunt.

Intrinseca & *substantialis* solennitas est, ut matrimonium non aliter valeat, nisi contractatur coram parochis vel de ipsius, aut Ordinarii licentia, aut vel tribus testibus. Trid. de sess. 24. c. 1. Matrimonia quidem clandestina legè prohibuit Ecclesia, ut apparet ex c. 1. de h. sim. caus. 30. q. 5. non tamen invalidè, usque dum Trid. hanc solennitatem præcepit. Est quidem difficultis text. in d. c. 1. caus. 30. q. 5. ubi matrimonium sine solennitatibus ibidem præscriptis contractum dicitur non esse legitimum; & quamvis terminus possit explicari de matrimonio non licito, tamen mox in vers. 11. per verba *aliter verò præsumptum conjugia adulterinè potius & fornicatè dicantur* &c. consequenter etiam invalida sed eam aliis Canonibus appareat matrimonium olim solo consensu contrahi potuisse, existimo textum in d. c. 1. loqui præsumptivè, quòd scilicet præsumatur contra matrimonium clandestinum, usque dum verum matrimonium probetur, idque arguunt verba finalia d. c. 1. nisi voluerit propria præfragaverit & votis succurrere legitima.

Hæc tamen folemnitas non ad ftatuenda fponfalia de futuro requiritur, fed præcisè circa ipfum matrimonium, fponfalia autem de futuro adhuc hodie nullam aliam folemnitatem præter mutuam confenfum despondendorum requirunt.

Sed iniqui hæretici, Ecclefia non potuit facere ex Sacramento non Sacramento, fed matrimonium claudeflinum ante Conc. Trid. fuit Sacramentum, ergo &c.

12. Ecclefia non potuit facere ex Sacramento non Sacramento, directè, hoc efl mutando vel tollendo materiam & formam determinatam à Chrifto, conceditur: indirectè hoc efl mutando aliquid fub directione & determinatione Ecclefie relictum, negatur. Ecce enim Chriflus Dominus inftituit quidem contractum pro materia. Sacramenti matrimonii, fed non omnem & quemcunq; fed tantum contractum *validum*, quis verò dicendus fit contractus validus pro Sacramento matrimonii, ipfe Chriflus Dominus non determinavit, fed ficut alii Principes & Legislatores fæculares poliunt leges contractibus præfigere, eosque certis cafibus irritare, ut ex utroque Jure tam Canonico quàm Civili apertum efl, ita pari modo fumus Pontifex, qui contractum matrimonialem propter annexam rationem Sacramenti fuæ jurisdictioni referuavit, potuit eidem certas leges ftatuere, & illis non obferuatis irritare, nihil autem propterea mutauit in ratione materię, quæ femper in contractu *valido* confiflit, unde & contractus claudeflinus olim fuit materia Sacramenti, non quatenus *claudeflinus*, fed quatenus tunc temporis *validus*, in fimilis, ficut qui potefl corrumpere fpecies panis & vini, potefl indirectè irritare Sacram. Euchariftię, ita etiã Ecclefia potefl indirectè irritare Sacramentum matrimonii ex iufis caufis contractum annullando.

Quoniam verò fuperius dictum efl, in-

trinfecam & fubftantiãlem folemnitatem eflè ex conftitutione Trid. ut matrimonium contrahatur coram *proprio* parochio, vel alio de ejus aut *Ordinarij*, (quo nomine præter Epifcopum etiã intelligitur Capitulum fede vacante, Vicarius Epifcopi generalis, Legatus *de Latere* in provincia fuæ Legationis. Abbas habens proprium territorium. Barbof. *ad dict. c. 1. Trid. num. 98.*) licentiã, fciendum efl, *proprium* parochum eflè, in cujus parochia vel ambo contrahentes, vel unus tantum domicilium habitationis fixit, neque hic verum domicilium requiritur, ut fcilicet habitatio fit *perpetua*, fed *quafidomicilium* fufficit, fi nimirum desponlati per majorem anni partem aflu in parochia habitãrunt, vel animo habitandi aduenerunt, licet ibidem fint non ut parochiani, & domum propriam habitantes, fed ut conductores & famuli, vel quouis alio modo.

Si omnino *vagi* fint contrahentes, qui nullibi conftanter habitent, à quouis parochio copulari poterunt. Ordinarij tamen licentiã & examen accedere debet, quia tales homines nonnunquam plures uxores diuerfis in locis ducunt, adeoque juramentum etiam ab eis exigendum efl, quod nullo impedimento canonico, vel alio matrimonio jam prius ligati fint, Trid. *feff. 24. de Matrim. c. 7.*

Præterea licet Parochus non requiratur tanquam minifter Sacramenti, fed ipfi contrahentes cenfeantur fibi miniftrare Sacramentum matrimonii, ipfe verò parochus perfonam excellentis alicujus teftis exerceat, & proinde etiã inuitus, prohibitus, vel excommunicatus valide affiltat, etiam extra parochiam fuam, cum fit actus voluntarię jurisdictionis. *L. 2. ff. de Offic. procox. f. requiritur* tamen, ut ita fit præfens, ut actum, qui agitur, percipere & intelligere poffit.

Item

- 15 Item ut alius, quam proprius Parochus, valide assistat, proprii parochi licentia accedere debet, & non sufficit ratihabitio sequens; quæ enim sunt de forma actûs, non possunt per æquipollens impleri §. *tutor autem 2. Inst. de Auth. tut.* Barbof. d. l. n. 108. & seq. Menoch. de Arbit. casu 453. num. 13. nisi fuerit ratihabitio de presenti præsumpta ex tolerantia parochi scientis & non contradicentis. l. *qui paritur. ff. Mandati.* Sanch. lib. 3. disp. 35. n. 10. & hæc sententia, quod non sufficiat licentia subsequens, ita passim inter DD. & in praxi recepta est, & per eam evitantur multæ malæ consequentiæ: quia plerumque, qui coram proprio parochi nolunt contrahere, impedimentis quibusdam affecti sunt.
- 16 Est quoque advertendum Parochi alieno, ut non facile credat dicentibus se habere licentiam à proprio parochi, nisi ostendant aliqua saltem verisimilia indicia, aut essent personæ nullatenus suspectæ & fide dignæ, licet enim in iis, quæ præcisè ad forum animæ spectant, credatur dicenti se habere licentiam, v. g. alieno Sacerdoti confiteatur, factus tamen est in matrimonio, & aliis (v. g. absolutio à censuris c. *sicut. 39. de Sent. excom.*) quæ etiam ad rectam fori externi gubernationem pertinent. Sanch. d. lib. 3. disp. 47. Barbof. ad d. c. 1. Trid. f. 24. n. 119.
- 17 Sed quid, si Parochus vel Ordinarius alteri Sacerdoti vel Parochi licentiam dederit ad assistendum, is verò ante acceptam notitiam hujus licentiæ de facto adlitterit matrimonio, an tunc valebit? Communissima DD. sententia distinguit an data sit licentia ad instantiam alieni parochi, vel motu proprio; priori casu censent sufficere, quod licentia fuerit data & insinuata nuncio pro ea misso, altero autem casu non habere effectum ante acceptam notitiam, idemque tamen si aliquis tertius (sine mandato tamen parochi assi-

stentis) licentiam impetrasset argumentorum, quæ de privilegiis tractantur, quod non prius habeant effectum, quam privilegiato innoverint. Ita Sanch. d. lib. 3. disp. 36. Barbof. d. l. n. 117. Hurtado de Matr. disp. 5. difficult. 13. & alii plerique, ut sit reperire diligentem.

Verùm quia cardo & fundamentum fatentur CC. DD. consistit in particula à privilegio, ideo res ista ibi determinata non est tam certa, quin omnino conditione generaliter in hoc casu pro rata matrimonii magna probabilitas adesse possit.

Etenim quod privilegia habeant effectum à tempore, quo data sunt, etiam acceptam notitiam, ab eod. Sanch. d. lib. 3. disp. allegantur 12. magni nominis Doctores præter rationes & argumenta ibi adducta etiam non parùm stringit, quod in *gratia* quibus accensentur privilegia attendatur tempus præsentata, licet *data*, ita ut statim tunc, cum data licentiæ jus queratur, sicut cum communi dicit Rebus. *In praxi ibi censentur d. ff. de testibus rescripta gratia & justitia n. 1. c. de re. de Rescript. cap. si eo. eod. tit. d. d. quod in proposito casu serventur sunt verba Concilii Trident. *Finis* quodammodo parochi & testibus, & excluditur pertractum abnegandi illud: *Verbi* autem, qui casus est licentia alieno Sacerdoti; verum hæc licentia debuerit ipsi prius immo hoc in Concilio non est expressum, & quavis DD. id asserant, tamen fundamentum eorum admodum dubium & controversum est. Cum igitur de jure veteri (de quo loquitur matrimonium indubie valeret, quam expressum, L. *præcipimus. 32. in fin. C. de**

Appel. & in dubio potius fauendum matrimonio, c. fin. de Sent. & re iud. cuius irritatio est odiosa, & plerumque scandalosa, ita ut vel ex unius Doctoris Classici fingulari opinione sustineri possit. Sanch. lib. 1. disp. 18. num. 7. atque æquitas rigori Juris sit præferenda. l. placuit, s. Cod. de iudic. plane opinor, probabilem esse hujus matrimonii valorem.

Videamus quid argumentis à Sanch. d. disp. 36. n. 2. adductis reponi possit. I. in c. 1. de Concess. preb. in 6. dicitur, privilegium prodesse à tempore sciētia. 14. in primis esse allegationem partis; deinde ibi non dicitur, an non aliquando proffit à tempore, quo datum est, sed alia quæstio mouetur, an nimirum, si agatur in privilegio de jure tertii, requiritur ut privilegium illiterio innotuerit? & ideo pars dixit, sufficere quod in nouerit privilegiatio.

II. In beneficio absenti collato non acquiritur jus ante acceptionem c. si tibi absenti. 17. de Preb. in 6. Consularis dignitas acquiritur literis præstitis, id est, præsentatis, l. fin. junct. gloss. C. de Consul. seruo absenti non queritur libertas data ante certiorationem ejus l. qui absenti. 38. ff. de Acquir. poss. Donatio non confert jus donatio ante acceptionem. l. absenti. 10. ff. de Donat. Legitimatio liberorum per rescriptum Principis desiderat eorum ratihabitionem. Arch. quib. mod. naturales. s. illud tamen col. 7. 14. ex his omnibus non recte necessario inferri ad privilegia, & multo minus ad licentiam datam alieno parochi; quia in illis propterea requiritur alterius partis acceptatio, quod trahant secum aliquam ejus reciprocam obligationem, ita beneficia teneantur ad onera beneficii, & subjectionem Episcopi: Consul ad onera consularia: seruus manumissus ad Jus Patronatus & operas libertorum: Donatarius ad antidora &

evitandam ingratitude, juxt. l. fin. C. de Revoc. don. liberi legitimi, ad Jus Patriæ potestatis. In privilegiis autem, præsertim verò dispensationibus gratuitis, vel licentiæ ad assistendum matrimonio (quam assistentiam parochus alienus per se paratus est facere) nulla talis reciproca obligatio est. Cæterum ex d. c. si tibi absenti. 17. de Præbendis in 6. non leve argumentum pro contrario desumi potest, hoc ipso, quod ante notitiam queratur beneficiato saltem jus ad rem, ita ut Episcopus illud beneficium sine consensu ejus alteri nequeat conferre. Deinde in allegatis locis non deciditur, an secutâ ratihabitione non queratur beneficiato vel aliis jus in re à die primæ collationis, sicut in legatis, quæ etiam requirunt acceptionem, & tamen cedunt à die mortis. Valorem autem matrimonii etiam quandoque posse esse in suspensio dicitur interius in tit. V. de Constitutionibus appositis.

III. Parochus non potest exercere jurisdictionem, quam ignorat se habere. 14. cum Parochus in matrimonio potius testis, quam iudex aut minister sit, ideo assistentiam matrimoniale non esse proprie exercitium jurisdictionis, aliàs parochus inuitus vel excommunicatus validè non assisteret, quod tamen docet Sanch. lib. 3. disp. 30. & eod. lib. 3. disp. 21. n. 4. & hoc ipsum est in quæstione, an actus, qui ab alterius licentiâ dependet, non possit exerceri ex rationabili illius licentiæ præsumptione, præsertim quando jam actu data est, licet adhuc incognita. Demum etiam illa opinio Sanch. d. disp. 36. num. 7. & 8. quâ in casu, quo per nuncium licentiâ petita est, requirit, ut saltem data licentiâ ipsi nuncio innotuerit juxta ea, quæ præmisit lib. 1. disp. 6. num. 20. & disp. 7. n. 35. non est extra controversiam; quia multi & graves DD. apud eundem Sanch. CC. contra sentiunt. Quibus etiam potest addi

Laym. *Lib. 1. tract. 4. c. 23. sub. n. 10.* ubi docet, ex petita & rationabiliter praesumpta dispensatione (si actu data sit, quamvis necdum cognita) valide contrahi posse. Nam ex mente omnium DD. concessio quaecunque valet, quando concurret consensus utriusque, sed quando unus petit, & alter dat, concurret consensus dantis & accipientis, sicut in stipulatione per interrogationem unius, & responsionem alterius statim nascitur obligatio, nec requiritur, ut interrogans responsionem dantis acceptet. Et in *Clem. 1. de Procurat.* procurator constituitur, si unus per literas rogaverit, & rogatus literas sine protestatione retinuerit.

8 Testes porro, qui ad contractum matrimonii praesentes esse debent, non requiruntur omni exceptione majores; sed ne matrimonia frequenti periculo nullitatis exponantur (sicut testamenta, in quibus tam exacti testes desiderantur) quoscunque testes rationis compotes, & intelligentes rem, de qua agitur, etiam domesticos, infames, feminas, consanguineos, &c. sufficere tradit Barbosa *d. l. n. 121.*

9 Nulla tamen necessitas vel ignorantia excusat ab observatione legis, quae formam actui praescribit, quatenus ea forma licet ante repentinum discessum contracturus Parochum vel testes habere non posset, vel homo rudis invincibiliter ignoraret requiri, nihilominus sine eorum praesentia invalide contraheret. Text. in *Trid. s. 24. de Reform. matrim. cap. 2. in princ.* Sanch. *d. lib. 3. disp. 17.*

10 Postremo breviter inquirendum, quid censendum de matrimonio contracto in loco, ubi Conc. *Trid.* in puncto reformationis matrimonii receptum non est? &

Dico I. si matrimonium contrahatur ab incolis talis loci, illud haud dubie validum

erit secundum antiquos Canones, ex quibus ad substantiam matrimonii solummodo mutui consensus & absentia impedimentis requirebatur, ubi enim lex non promulgata vel recepta non est, non obligat. *c. in istis. 3. vers. leges. dist. 4. Nat. n. Man. c. 23. n. 41. Chok. de Jur. n. 1. n. 8. exempt. p. 1. q. 50. n. 8.*

Dico II. Si quidam ex loco recepti Concilii excurrat ad locum non recepti Concilii, & ibi contrahat cum incolis illius loci, non valet Matrimonium, cum enim contractus matrimonii sit individuum, regulatur in eodem loco uniuscujuslibet ex contractantibus. Sicut aliunde constat, proparochorum sponsi esse etiam proprium locum, si ex diversis parochiis sint despositi.

Dico III. Si utraque pars emigrata locum non recepti Concilii sine mandato ex causa transferendi verum vel quodammodo aut etiam per modum transitus valebit Matrimonium juxta morem loci contractum. Tum quod contractus regulatur secundum leges loci, ubi celebratur, *l. si fundus. d. ff. de Evict. Gal. d. l. Obs. 123.* tum quod peregrini ex provinciali non obligentur legibus domesticis.

Non obstat, quod *Trid.* in *habilitate personarum* ad contrahendum sine praesentia solennitate, inhabilitatio autem personae comitetur ipsam personam sicut umbra corpus. Nam hoc procedit, quando praesentia est in individuo per sententiam judicis inhabilitata, secus si inhabilitatio in generali ex lege, tunc enim habet legis naturam, non obliget, ubi non est recepta, *arg. d. de Constit. in 6. Sanch. de Matrim. disp. 18. Pont. de Matrim. l. 1. c. 1. Barb. de Offic. Episc. p. 2. alleg. 22. n. 1. & alii ibid. magno numero citati.*

Dico IV. Si excursum ad locum non recepti Concilii fiat hac sola intentione con-

hendi sine proprio Parocho, adeoque in fraudem legis dubitant DD. an valeat matrimonium? Nam transiens ad talem locum & ibidem contrahens secundum leges illius, videtur uti iure suo, adeoque nemini fraudem aut injuriam facere. *l. nullus videtur. ff. de R. I. L. 3. §. 2. ff. de Lib. hom. ex lib.* Intentio quoque mala, quamvis aliquando actum faciat illicitum, non tamen statim invalidum, ut si quis Parochum corrumpat, ut se sine denuntiationibus in fraudem prioris sponsae copulet: si filius familias aut Clericus bona inter vivos alienet, eo quod de his testari nequeant, &c.

Nihilominus à Sac. Cong. Card. decisum & ab Urbano VIII. confirmatum esse, quod matrimonium ita contractum invalidum sit, refert Lugo in *Resp. mor. dub. 36. Barb. de Par. c. 21. n. 26. Bossius de Contr. Matr. c. 1. §. 29.* & pro hac decisione facit, quod fraus & dolus non debeant patrocinari: *c. sedes. 15. de Rescript.* quod contra legem facere, & in fraudem legis recipiantur. *l. contra legem. 29. cum L. §. ff. de LL. L. ex facto. 43. §. fin. ff. de Vob. subst. L. 3. §. is autem. ff. ad S. C. Maced. cap. ult. de R. I. in 6. ita in l. hoc modo. 64. de Condit. & demonst.* notanter constitutum est, ut per fraudem præjudicetur Legi Reip. utili, ipso jure rescindatur, quod fraudandæ legis gratia factum est. Quis verò non videat, Concil. Trid. cum tanta præstantissimorum virorum deliberatione conclusum, esse legem Reipub. utilissimam, & si id defraudari permittatur, januam aperiri raptibus & clandestinis desponsationibus cum ingenti nonnunquam præjudicio parentum & priorum sponsalium, aliorumque interesse habentium. Quare ad rationes contrarias responderi potest, negando, quod jure suo utatur, qui legem

defraudare cogitat. Deinde quod mala intentio non irritet actum, si nihil mutet in substantialibus à lege requisitis.

Dico V. Hæretici si permixti cum Catholicis, apud quos Concilium receptum est, vivant & in minori numero sint, teneantur statuto Concilii. *arg. l. quod major. 19. ff. Ad municip. Declaratio Card. apud Cip. Lib. 4. de Sponsal. 16. Bossius de Contr. matrim. cap. 1. §. 24. n. 65. & §. 28.* sunt enim hæretici per baptismum intra januam Ecclesie recepti, & ejus subditi effecti, subditus autem quamvis rebellis utique ad leges sui Superioris tenetur. Inde etiam fit, quod Ecclesia magis hæreticos ad fidem compellat. *tot. tit. X. de Hæret. quam judæos & gentiles, qui non sunt proprie ejus subditi, dicente Apost. quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare.*

Dico VI. Principes & Domini seculares possunt punire adjuvandi juris Ecclesiastici causâ tales excurrentes, vel alia illicita matrimonia contrahentes, Sanch. *lib. 3. disp. 47. n. 13.* laudabile est enim Principi Ecclesiam ejusque statuta defendere. *arg. c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret. c. decernimus. §. de Sent. excomm. in 6. clem. un. de Jur. jur. Extrav. unam sanctam. de Major. & obed. inter Com.*

Dico VII. qui vice versâ ex loco non recepti Concilii veniunt ad locum, in quo receptum est, teneantur secundum formam Concilii contrahere. Quicquid enim sit, an & quando peregrinus teneatur ad leges loci, per quem transit, (quod de legibus juris communis probabilibus affirmatur cum Nav. in *Man. c. 25. num. 120. Laym. de ll. c. 12. n. 3.*) recepta est doctrina, quod circa solemnitatem contractuum teneatur. Sanch. *d. disp. 18. num. 26.*

TITULUS IV.

De Sponfa duorum.

SUMMARIUM.

1. Polygamia damnata in fide Orthodoxa.
2. Cur & quomodo in veteri testamento plures uxores concessæ?
3. Secundæ nuptiæ non admittuntur, nisi solutus primis per mortem aut dispensationem.
4. Quid si quis vivente primâ uxore superinduxerit alteram?
5. Quæ probationes requirantur ad probandam mortem alterius conjugis.
6. Quando uti liceat matrimonio secundo, si dubitetur de morte primi conjugis?

DE fide Christianâ credimus damnatam esse polygamiam, nec uni viro licere habere simul & semel plures uxores, vel uni mulieri plures viros, ut definit Tridentin. Sess. 24. de Matrim. can. 2. & constat ex Evangelio Matth. 19. ubi Christus dicit adulterium committi, si quis unâ uxore dimissâ, aliam ducit, & revocat matrimonium ad primam institutionem, ubi Deus unum virum & unam feminam creavit: adversatur enim polygamia fini saltem secundario matrimonii: quia impeditur cohabitatio matrimonialis pacifica: & si maritus erga unam uxorem magis affectus esset, quàm erga alteram, periclitaretur alterius castitas, & ita matrimonium respectu hujus uxoris minùs à marito dilectæ non esset remedium, sed potius periculum peccati; unde cum hoc impedimentum ligaminis Juris Divini & naturalis sit, nullâ consuetudine, vel dispensatione humanâ tolli potest.

Quòd verò in Veteri Testamento Patriarchis & Judæis licuerit simul & semel habere plures uxores, dicendum est, Deum matrimonio & naturæ auctorem, in lege, quam ipse posuit, ad gentis suæ electæ multiplicationem dispensavisse, eamque dispensationem postea à generis humani Reparatore

revocatam esse, argumento c. *Gaudemus* 4. de Divort.

Id autem nunquam licuit, ut una mulier simul & semel haberet plures viros, quales cohabitatio impeditret etiam sine matrimonium matrimonii, cum ex sententia dicorum rarò, aut nunquam inde legeret proles generatio; & deinde omnia pro patre & filio lata confunderentur, quò incertus pater esset.

Porro ut hodiè liceat inter Christianis secundas nuptias transire, debet primum matrimonium quoad vinculum fuisse dissolutum, & siquidem fuerit matrimonium, non per dispensationem Pontificis, sed per gressum in religionem; si autem constat, per mortem alterius conjugis.

Quòd si quis de facto contraxerit matrimonium vivente primâ uxore, cuiusmodi erit, an mulier sciverit, virum legittimam habere uxorem, vel an ignoraverit, si scivit ab initio, vel ex post facto, si postea passa est se cognosci ab eo (secus si nunquam fuisset) tunc etiam post mortem primæ propter adulterium & fidei causam est impedimentum dirimens inter ipsam, ignoraverit secunda uxor vitam prioris tempore ante mortem ejus, tunc ut putative quidem secundæ uxoris decepta separari à viro putativo, eò quòd matrimonium mortuâ primâ uxore non computetur, cum consensus in matrimonio propter impedimentum fuerit illegitimus, vir tamen, si in alâ fide egit, ratione missionis & deceptionis compelli potest, quibus omnibus videatur text. & *Cl. c. 1. c. conveniens. & c. fin. 7. De vi duxit &c.*

Quæres, Si alter conjug dicatur mortuus in remotis locis, quales probationes ad monstrandam mortem ejus requirantur?

Licet de jure civili uxoris dubitan-
 ribus de morte mariti concedatur licentia
 ad alias nuptias transeundi, si maritus ultra
 spatium 7. annorum abfuerit, ut aperte con-
 stat. *ex L. uxores. 9. ff. de Divort.* Aliud
 tamen de Jure Canon. constitutum est, ut
 licet post quanticumque temporis absentiam
 non aliter permittatur conjux præsens
 ad secundas nuptias transire, quam si certum
 nuntium de morte absentis acceperit, text.
in presentia. 19. de Sponsal. neque nomi-
 ne certi nuntii intelligendus est unus testis,
 aut fama de morte conjugis, ut quidam vo-
 lunt apud Barb. *in eod. cap. 19. n. 3.* sed il-
 lud verbum *nuntium* accipiendum est in
 neutro genere, ut significet certam proba-
 tionem & denuntiationem, cui in judicio
 testes adhiberi possit: cum enim per transi-
 tum ad secundas nuptias possit conjugi ab-
 sentis & forsitan adhuc viventi grave præju-
 dicium fieri, non est æquum, ut hic transi-
 tus concedatur, nisi plena probatio de mor-
 te proferatur: interim tamen, quia ex parte
 præsens potest esse periculum incontinen-
 tiae, aliaque justæ causæ, ex quibus ad se-
 cundas nuptias urgeatur, & alias noti juris
 est, quod ob difficultatem probationes im-
 perfectæ admittantur, per text. & DD. *in*
L. non omnes. 5. §. à barbaris. 16. ff. de Re
mit. ar. ideo etiam moralis certitudo de
 morte conjugis absentis sufficit, cui nimi-
 rum arbitrio judicis & prudentis viri ratio-
 nabiliter credi possit, quamvis absolute in-
 fallibilis non sit: unde sufficit, si cum uno
 teste fama, aliaque circumstantiæ concurrant,
 ut quia absentia est diuturna, & absens fuit
 senio vel morbis confectus, in periculo bel-
 li, latronum, naufragii, vel pestis constitu-
 tus, post diligentem & longam inquisiti-
 onem nullibi repertus. Ad majorem tamen
 cautelam usus judiciorum obtinuit, ut quan-
 do rationale dubium subest de morte pri-

oris conjugis, licentia transeundi ad secun-
 das nuptias à iudice Ecclesiastico petatur, qui,
 si probationes minus perfectæ sint, solet ju-
 ramentum conjugi, quod vitam alterius
 conjugis nec sciat, nec credat, deferre: quod
 si de facto ante certum nuntium secundum
 matrimonium contractum sit, ejus valor erit
 in suspensio, usque dum de rei veritate ap-
 pareat.

Circa usum autem talis matrimonii ge-
 neralis quaestio movetur à DD. an & quan-
 do sit licitus, si dubitetur de valore matri-
 monii? R. tres casus esse distinguendos. I.
 Si utrique conjugi saltem probabiliter con-
 stet de impedimento, aut uterque rationa-
 biliter dubitet, usus matrimonii ex neutra
 parte licitus erit. II. si unus sciat impedimen-
 tum, aut rationabiliter dubitet, sciens nec
 exigere nec reddere; qui verò dubitat, is ex
 sua parte debitum quidem exigere non po-
 test, alteri tamen parti in bona fide existi-
 enti, & nihil dubitanti, si petat, reddere te-
 nebitur, quâ de re alibi plura dicuntur. III.
 Si nec adsit scientia impedimenti, nec ratio-
 nabile dubium, sed tantum scrupulus & le-
 vis anxietas, ad consilium Episcopi, Páro-
 chi vel Confessarii deponenda erit, & lici-
 tus utrinque sequetur matrimonii usus, sicut
 hac de re sunt textus valde notabiles *in c. li-*
teras. 13. de Restit. spol. c. 2. de Secund. nupt.
& c. inquisitioni. de Sentent. excommun.

TITULUS V.

De Conditionibus appo- sitis in desponsatione, vel aliis contractibus.

SUMMARIA.

1. *Conditio, Modus, Demonstratio, causa.*
2. *Quid sit Conditio?*
3. *Quid Modus?*
4. *Differentia Modi & conditionis.*

299 99 3

5. *Quid*

5. Quid sit Demonstratio?
6. Quid causa?
7. Condicio vel Modus contra substantiam matrimonij illud annullat.
8. Condicio & Modus turpis vel impossibilis habetur pro non adiectis.
9. Tria bona substantialia matrimonij.
10. An condicio contra bona matrimonij, sed honesta matrimonium invalidet?
11. Resolvitur argumentum contrarium.
12. Condicio vel modus impossibilis faci causâ adiectus presumitur.
13. Sed hæc presumptio est tantum iurâ.
14. Conditiones turpes de præterito non invalidant matrimonium.
15. An sponsalia invalidentur per adjectionem conditionis turpis vel impossibilis.
16. Sponsalia consanguineorum sub conditione, si Papa dispensaverit, contractu valent.
17. Resolvitur argumentum contrarium.
18. Quando Parochi & testium præsentia requiratur ad matrimonium conditionatum.
19. Sponsi utentes copula non videntur recedere à conditione apposta.
20. Causa & Demonstratio quæcumque semper habetur pro non adiecta.

Sicut omnes contractus non tantum purè & absolute, sed etiam conditionate iniri possunt, ita quoque sponsalia & matrimonium; quia vero hodie quando post Concil. Trid. matrimonium coram parochis & testibus contrahi debet, inauditum est, id sub conditione contrahi, ideo præmittimus plurimas difficultates, quas fuse tractat Sanch. de Matrim. toto lib. 5. & aliqua tantum, quæ ad intellectum Canonum & praxin maxime circa sponsalia conditionata deservire possunt, attingemus.

Præsuppono sponsalibus posse aliud adijci, vel ut *conditionem*, vel ut *modum*, vel ut *demonstrationem*, vel ut *causam*, quæ omnino inter se differunt.

Nam *conditio* est, cum aliquid adijcitur suspendens contractum, nec partes ante illius eventum obligari volunt, & explicatur per particulam si, v. g. ducam te, si mille

Modus est adjectio oneris, ad quod contractum volumus alterum obligare, & ordinariè exprimitur per conjunctionem, ut, v. g. ducam te, ut mecum mercimonem terceas. Differt à conditione, quod modus non suspendat obligationem principalem, sed habeat suam obligationem propriam, ad quam implendam alter cautionem prestare debet, & si fortassis non præstiterit, non statim propterea irritum est matrimonium, cum principalis obligatio ad illud subsistat, sed per judicem ad implendum modum compelli debet.

Si dubitetur, an adjectio sit *conditio* vel *modus*, quia contrahentes uti sunt veli dubiis, attendendum erit, an non potius voluerint ratam obligationem, quam illius adjectio expleatur, & erit *conditio*, si potius voluerint ratam obligationem, & potius primum alterum gravatum ad aliquid attendendum, erit *modus*, sicut docet Sanch. in L. quibus diebus. 40. ff. de Conditionibus & demonstrationibus.

Demonstratio est, quando significatur aliqua qualitas in contrahentibus, & explicatur per relativum aut dictionem imperantem aliquam qualitatem, v. g. ducam te, quæ de tali stemmate es, &c.

Causa demum illa dicitur, quæ demonstratur per dictionem *quia*, & indicat matrimonium, seu causam contractus, v. g. ducam te, quia dives es, &c. His præsuppositis

Quæritur I. Quid juris, si matrimonio *conditio* vel *modus* adijcitur naturaliter vel civiliter *impossibilis*, id est, ut perituram, vel (cum contra bonos mores) per leges licite impleri nequeat, ut si contra tetigeris, si patrem, si inimicum meum occideris, &c.

De Jure Civili distinguitur inter contractus & ultimas voluntates, sive testamentum, si de hujusmodi conditionibus agatur.

contractibus conditio impossibilis statim ab initio vitiat contractum, quasi non censentur habere animam contrahendi, qui conditionem impossibilem adieciunt, *L. non solent. 31. ff. de Obligationibus & actionibus. L. impossibilis. 7. ff. de Verborum obligationibus.* Modus autem impossibilis vel contra bonos mores non vitiat contractum, sed vitatur, & pro non adjecto habetur, v. g. dono tibi equum, ut coelum ascendas; ut hereticus fias, &c. sicut ex communi docet Molina de Justit. & Jur. tom. 1. tract. 2. lib. 25. §. impossibilis. At verò in testamentis & ultimis voluntatibus conditio & modus impossibilis pro non scriptis habentur, propter singularem favorem ultimarum voluntatum, ut potius sustineantur, quam pereant, §. impossibilis. 18. Institut. de Hereditibus instituendis.

1. Circa matrimonia hujus quaestiones decisio habetur *c. ultimo. h. tit.* ubi distinguitur: an tales conditiones sint contra substantiam matrimonij, vel an aliunde sint turpes, aut impossibiles? Priori casu dicitur esse nullum matrimonium sub tali conditione contractum, posteriori verò valere matrimonium & propter ejus favorem, sicut in testamentis conditionem haberi pro non adjecta. Ad hoc autem ut sciatur, quando conditio sit contra substantiam matrimonij, advertenda est secundum *Gl. in eod. cap. fin. in V. contra substantiam*, tria esse bona conjugij, nimirum *bonum fidei, bonum prolis, & bonum Sacramenti. c. omne. 10. caus. 27. q. 1.* Si jam conditio uni ex illis adversetur, dicitur contra substantiam matrimonij. *Bono prolis* adversatur conditio: si generationem prolis evitaveris, si venena sterilitatis sumpseris, &c. *Bono fidei*, si te adulterandum dederis pro quaestu. *Bono dextique Sacramenti*, quod matrimonium facit inseparabile, si dicas: con-

traho tecum, donec aliam inveniam honore & opibus ditiozem, prout ista exempla ponuntur *in d. c. fin. eod.*

Queritur II. An idem dicendum sit, si conditio adjecta adversetur quidem bonis matrimonij, sed sit honesta, v. g. contraho tecum, si mecum in perpetua castitate vivere velis? Pro affirmativa facit, quòd dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, aliàs sterilitas vel adulterium semper dissolverent matrimonium, quia deficeret bonum prolis & fidei conjugalis. Item B. Virgo & D. Josephus videntur non potuisse aliter, quam hoc modo contraxisse, cum jam prius votum castitatis emisissent, & hanc sententiam probabilem dicit Sanch. *l. 5. de Matrim. d. 10. n. 5.* Contrariam tamè probabiliorem existimamus cum eodem Sanch. quamvis enim dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, & matrimonium esse possit sine copula, debent tamen esse in obligatione: & mutua corporum traditio saltem quoad obligationem est de substantia matrimonij, sine qua matrimonium perfectum dici non potest: est enim matrimonium viri & mulieris conjunctio, non qualiscunque, sed ordinata ad copulam, aliàs inter fratrem & sororem matrimonium dici deberet. De matrimonio B. Virg. dicitur est, non habuisse talem conditionem, sed fuisse simpliciter contractum, quamvis neuter ex desponsatis habuerit intentionem utendi copulâ: nam obligatio bene potest consistere sine executione, & cum proposito intermittendae executionis, praesertim quando per DEI revelationem notificatum est, nunquam ab altera parte executionem petendam, obligationem enim & executionem diversa esse nemo dubitavit, atque in hunc sensum non obscure de matrimonio B. Virginis loquitur August. *in c. 3. causa 27. q. 2.*

Queritur

12 *Queritur* III. An & quando matrimo-
nium censendum sit adjectâ conditione tur-
pi vel impossibili, si aliquis revera non aliter,
quam sub tali conditione se obligare inten-
derit?

Omnes DD. laborant, quo sensu Ponti-
fex potuerit, vel voluerit conditiones turpes
vel impossibiles à matrimoniis rejicere, &
matrimonium pro simpliciter contracto ha-
bere, cum tamen jure naturæ consensus ad
matrimonium requiratur & sine consensu
matrimonium esse non possit, non intelligi-
tur autem consentire, qui noluit se obligare
nisi sub conditione turpi aut impossibili, jux-
ta text. apertum in *L. non solum. 31. ff. de
Obligationibus & Actionibus*. Breviter
dicendum S. Pontificem in illo *c. final.* indu-
cere præsumptionem, quod scilicet qui libet
præsumatur in contrahendo matrimonio,
quo ad negotium principale fertò agere &
obligationem suam purè facere propter re-
verentiam Sacramenti; conditionem autem
impossibilem, vel joci causâ vel ut modum
(qui per superius dicta, si impossibilis sit,
non obligat) adjicere, & cum dubium sit, an
faciens conditionem impossibilem habuerit
seriam intentionem vel contrahendi matri-
monium, vel ponendi conditionem, jura in
tali dubio pro favore matrimonii præ-
sumunt.

13 *Queritur* IV. An hæc præsumptio sit &
juris & jure, ita ut nulla probatio in con-
trarium admittatur; ut, qui revera non con-
senserit, nisi sub conditione, nihilominus
pro consentiente habendus sit?

31. Esse præsumptionem *juris tantum*,
adeoque cedere veritati & aliis probationi-
bus, ac fortioribus præsumptionibus elidi
posse. Unde non rejicietur conditio, sed
potius matrimonium censebitur esse nul-
lum, si ex variis qualitativis & circumstan-
tiis, qualitate, affectu & interesse contra-
hentium colligi possit, quod vel ideò condi-

tionem impossibilem adjecturum, quod in
lo modo obligari voluerint, ut si nobili-
cat rustico, contraho tecum, si monacho
reum in dotem dederis; vel revera aliter
ter, quam expletâ conditione turpi, vel im-
reticus dicat Catholica, contraho tecum,
si Lutherana fias. Item si conditio
non sit simpliciter impossibilis, v. g. impo-
ri, quæ credebatur dives, dicatur, contraho
tecum, si mille in dotem dederis, non po-
rit præsumi conditionem tantum potius
adjectam esse. Præterea etiam conditiones
turpes de præterito, ut si patrem occideris,
ex communi sententia non rejiciuntur, cum
enim non amplius invitent ad celebran-
dum, sed jam supponantur extinctis, ut
hoc respectu turpes censendæ. *Contra
Matrim. p. 2. c. 3. §. 2. n. 3.*

Queritur V. An sicut in matrimo-
nia etiam in sponsalibus de futuro condi-
tiones turpes aut impossibiles rejiciuntur,
sponsalia pro absolute contractis habentur.
Affirmativa communis est apud Sacerdotes
lib. 5. dist. 17. num. 2. eo quod si verum ma-
trimonii videatur etiam ad sponsalia cen-
dendus, utpote quæ sunt via ad matrimo-
nium. Negativa tamen, quam tenent
suis, *h. c. num. 22.* videtur mihi magis
probabilior, quia *c. fin. eod. tit.* tantum
quitur de matrimoniis, sed ubi agitur de
stringenda libertate matrimonii & inde
da obligatione, non est facile obligatio
tendenda.

Accedit, quod *c. fin.* sit correctivum
ris Communis, de quo in contrahendis
ditiones impossibiles non rejiciuntur, sed
tiant contractum, *L. non solum 31. ff. de
Obligationibus & actionibus*. Correctivum
juris est strictè accipiendum. *L. præsumptio
32. in fin. Cod. de Appell.* Unde ubi
in infero, si aliquis dicat: promitto tibi ma-
trimonium, si mecum, concubueris,

in tali scelere iuvenis, talem non obligari, nisi secuto concubitu, vel scelere.

Queritur VI. an valeant sponsalia vel matrimonium contractum inter consanguineos sub conditione; si Papa dispensaverit, adeoque an pendente tali conditione alterutra pars resiliere & cum alio contrahere liceat; vel dispensatione obtentâ novus consensus requiratur? Negant non pauci cum *Siv. Verb. Matrim. 3. q. 9.* conditio enim, quæ dependet ex principis voluntate, inquam, est impossibilis, quia ordinario iure fieri non potest, *per text. in L. continuus. 177. §. cum quis & L. inter stipulantem. 178. §. sacram ff. de Verb. oblig.* Si ergo talis conditio; si Papa dispensaverit, tanquam impossibilis rejiciatur, utpote dependens ex Principis voluntate, sponsalia vel matrimonium valere non poterunt, quia absolute consanguinei ad contrahendum inhabiles sunt.

Nihilominus dicendum est, non esse conditionem impossibilem & consequenter valeat contractum, dummodo ponatur casus, in quo Pontifex solet dispensare, si nimirum consanguinei non sint in gradu valde propinquos, & simul habeant justam causam petendi dispensationem: quod enim frequenter, & quotide fieri solet, non est impossibile, sed dispensationes inter consanguineos quotidie impetrari solent, ergo, &c.

Ad argumentum contrarium *q.* conditionem, quæ dependet à principis voluntate, reputari impossibilem, quando princeps id concedere non solet, nisi de extraordinaria sua potestate & rarissimis in casibus &c. *Quæretur* promittens famina matrimonium sub conditione: si Papa dispensarit, tenetur insuper hanc dispensationem impetrare, quia qui obligatur ad principale, obligatur etiam ad accessorium, sine quo principale haberi non potest. *Sanch. d. lib. 5. n. 12. & 36.*
ENGEL IN. DECRET. LIBER IV.

Queritur VII. Si hodie post Trid. contraheretur matrimonium conditionatum, quandônam parochus vel testes intervenire deberent, an tempore contractûs vel postquam conditio extiterit?

q. Utroque tempore, etenim si non intervenirent tempore contractûs, dicerentur tantum sponsalia de futuro, non matrimonium, quia, ut sæpe dictum, nullum hodie post Trid. est matrimonium sine parochi & testium præsentia. Tempore verò existentis conditionis, nisi intervenirent parochus & testes, non possent in foro externo testari, matrimonium verè & substantialiter contractum esse, sed tantum fuisse contractum inchoatum, pendentem, & adhuc solubilem, quod utique intentioni Trid. adversatur, quod ideo parochum & testes requisivit, ut de matrimonio in foro externo ad multa incommoda evitanda testificari valeant. Sufficit autem, ut ipsi contrahentes coram parochi & testibus affirmet, conditionem esse impletam, nam hoc ipso satis intelliguntur purificare contractum, licet parochus vel testes per se conditionem impletam non viderint, teste *Laym. de Matrim. p. 2. n. 24.* qui tamen putat sufficere, ut tempore contractûs præsentia parochi & testium accedat.

Queritur VIII. An hodie post Conc. Trid. si contrahentes post sponsalia conditionata utantur copulâ carnali pendente conditione, censeantur per hoc à conditione recessisse, & sponsalia purè contraxisse? Licet ante Conc. certum fuerit, quod copula accedens sponsalibus tantam vim habuerit, ut non solum conditionem à sponsalibus sustulerit, sed etiam verum consensum de præsentia & matrimonium induxerit, quia præsumptione *juris & de jure*, contra quam non admittebatur probatio in contrarium, sponsus non præsumebatur alio, quàm affectu maritali suam

fua sponsam cognovisse. *c. is, qui fidem. 30. de Sponsal. c. per tuas. 6. b. 1.* Attamen hodie post Concil. Trid. quando matrimonium sine parochio & testibus non subsistit, certum quidem est, quod sola carnalis copula non habeat amplius vim efficiendi matrimonium; an vero partes praesumantur, saltem a conditione appolita recessisse, dubitatur? Id aliqui satis probabiliter affirmant, eo quod in hac parte Trid. nil mutaverit, adeoque sub constitutione Juris veteris reliquerit. Zypaeus *Consultat. Canon. lib. 4. consult. 1.*

Negativam docet Sanch. *lib. 1. disput. 26. num. 12.* Fundamentum est, quod hodie post Trid. cesset ratio legis, quae olim praesumebat recessum a conditione per copulam: quia olim ista praesumptio oriebatur, ne Ecclesia praesumeret delictum fornicationis, praesumpsit copulam factam affectu matrimoniali, & consentum de praesenti, quod hodie post Trid. non potest amplius fieri, cum solus consensus de praesenti non sufficiat ad matrimonium, ut diximus. Si tamen ex tali copula sponsa grave damnum incurrisset, ut quia esset impraegnata, diffamata, & inde difficilius nuptura, aequitas suadet, tale damnum per matrimonium compensari, & priorem sententiam amplecti. Pro cuius confirmatione forsitan non incongrue dici posset, quod illa praesumptio juris de copula conjugali non fuerit ratio adaequata Canonis tollentis conditionem, sed etiam aequitas, ut damnum copulae per matrimonium compensetur, & alia praesumptio, quod non facile femina consentura sit in copulam, nisi sub certa spe matrimonii, quae certitudo firmatur rejecta conditione.

Quaeritur IX. An, quod haecenus de conditionibus dictum est, id etiam procedat, si demonstratio vel causa turpis, impossibilis, aut falsa adjiciatur, v. g. contraho te-

cum, quia sterilis es, quia nobilis es, &c. tamen non sit? *¶* Demonstratioem vel causam per se sumptam non quidem sufficit, vel vitare matrimonium, sive sit corruptiva, contra substantiam matrimonii, sive fallax, sed potius haberi pro non adiecta, *22. ff. de Condition. & demonstrat. 33. ff. de Condition. & demonstrat. 1. ff. de Error. & error nonnunquam facit consentire consentum, & consequenter matrimonium, ideo hic observanda erunt, praet. Tit. IV. de Error. dicta sunt.*

TITULUS VI Qui Clerici vel Voventes Matrimonium contrahere

possunt,

§. 1.

De Voto.

SUMMARIUM.

1. Quid & quotuplex sit Votum?
2. Tantum votum solum irritat matrimonium.
3. Votum simplex contracto matrimonio irritum actionem debet.
4. Quid de voto ingrediendi religionem?

Constat votum castitatis aliud esse simplex, aliud *solemnis*, nimirum quod Religione ab Ecclesia approbata constituitur, vel sacris Ordinibus clericalibus annexum est.

Porro tantum votum *solemnis* irritat matrimonium, non autem votum *simplex*, quod quidem simplex impedit matrimonium, & si contrahatur, praerentia Ecclesiastica mulcandi sunt contrahentes, non tamen propterea annullatur, ut clare dicitur *in c. unico. de Voto. in 6.*

Licet autem matrimonium cum votum *simplex* castitatis contractum valeat, votum tamen non expirat, sed adhuc obligat ex praerentia *voventis*, in quantum ab eo servari potest.

scilicet nunquam exigit, sed tantum alteri parti exigenti (cui votum alterius praesentare non potuit) reddat debitum conjugale.

At tamen propter quotidianum periculum transgressionis consulitur hujusmodi votum, ne ipse vel alius ejus nomine dispensationem petat, quam ob periculum inconuenientiae & difficultatem ad eundem Pontificem concedere solet Episcopus, cum ea moderatione, ut supplicans stante matrimonio non contracto valeat reddere & exigere debitum conjugale, dissoluto autem matrimonio per mortem alterius conjugis votum obliget, sicut prius &c.

Verum alia est ratio de votis ingredientium religionem, suscipiendi ordines clericales, aut vivendi in celibatu, absque expresso voto castitatis: cum talibus enim votis, licet matrimonium absque peccato mortali & violatione voti contrahi non possit, contractum tamen valebit, neque hic erit abstinentiam a peccatione debiti, quia necdum castitatis actu promissa est, Sanchez, *lib. 9. disp. 33. num. 9.*

§. II. De Ordine.

SUMMARIUM.

- 1. Ordines sacri dirimunt matrimonium.
- 2. Quae pene sint contrahendum in ordinibus sacris.
- 3. Matrimonium non dissolvitur per susceptionem Ordinis sicut per ingressum monasterii. Et ordinatus efficitur irregularis.
- 4. In minoribus ordinibus valide contrahitur matrimonium.
- 5. In minoribus contrahens est ipso jure privatus suis beneficiis: saltem tamen si tantum sponsalia de futuro contraxit.

Porro Clerici in majoribus ordinibus constituti matrimonium contrahere nulloatenus possunt propter votum castitatis, quod sacris ordinibus annexum est, & in quod suscipiendo sacrum ordinem ipso facto consentire censentur, quamvis alijs ver-

bis non expriment, *c. un. de Voto. in 6.* Si de facto contrahere praesumpserint ad dimittendas mulieres & agenda poenitentiam per suspensionis & excommunicationis 2 censuram compellendi sunt, *c. 1. de Cler. conjug. imo ex clem. un. de Consang. & affin.* ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis ordinibus ministrare, nec ad altiores valeant promoveri: in qua tamen irregularitate post peractam poenitentiam dispensare Episcopo concessum est, dummodo cum vidua non contraxerint. *c. 1. & 2. h. tit. & c. 4. de Cler. conjug. c. fin. de Bigam. non ord.*

Quid autem Juris, si post contractum matrimonium aliquis laicus suscipiat Sacros Ordines, an tali casu dissolvatur matrimonium, sicut superius de ingressu in Religionem dictum? De hac questione extat constitutio in *extravag. un. Joan. XXII. de Voto.* quod votum solemnizatum per susceptionem sacri Ordinis dirimat quidem matrimonium post contrahendum, non autem matrimonium antea contractum, etiam si id per carnis copulam consummatum non sit, eo quod nec jure divino, nec per sacros canones reperitur hoc statutum. Praecipit item S. Pontifex, ut si aliquis de facto post contractum matrimonium ordinatus fuerit, id tamen necdum consummaverit, per Ordinarium instanter moneatur & inducatur, ut Religionem ingrediarur, quod si forsitan tenuerit adimplere ipsum, si uxor ejus institerit per censuram Ecclesiasticam compellat contractum matrimonium consummare. Coeterum post contractum matrimonium ordinatus efficitur irregularis, & manet talis etiam soluto matrimonio, si tamen Religionem approbatam ingressus fuerit, & professionem tacitam vel expressam fecerit, poterit cum ipso Episcopus dispensare. *d. Extravag. un.*

Sed quare potius sacri Canones statuerunt, ut per ingressum in Religionem dissolveretur matrimonium ratum, quam per susceptionem sacrorum ordinum? R. Illam (præter alias, quas refert gl. in d. Extravag. un. in V. est censendum) posse congruentiæ rationem assignari, quod ingrediens Religionem censetur spiritualiter mundo mortuus, c. placuit. 8. ubi gl. in v. mortuus. causa. 16. q. 1. & ab omni consortio prioris sponsæ in perpetuum separatus: è contra, quia tantum sacros ordines suscipiens in sæculo remanet, multis occasionibus & tentationibus expositus sit, ad relictam sponsam mutatâ voluntate & reconcepto pristino amore revertendi.

4 Clerici in minoribus ordinibus constituti matrimonium quidem contrahere possunt, sed si contrahant, omnibus beneficiis Ecclesiasticis privantur: quia simul voluptatibus & carnalibus desideriis, ac divinis & Ecclesiasticis obsequiis vacare non valent, ait Pont. in c. 3. de Cler. conjug. & quod hæc privatio ipso jure inducatur etiam ante sententiam judicis, nec post contractum matrimonium tutâ conscientiâ Clericus contrahens possit amplius percipere fructus sui beneficii, innumeris penè autoritatibus probat Barb. in Collect. ad c. 1. de Cler. conjug. n. 2. cui non resistit, quod poenæ in conscientiâ ante sententiam Judicis saltem declaratoriam locum non habeant; nam responderi potest, quod supradicta privatio non proveniat propriè ex poenâ, sed magis ex incompatibilitate beneficii cum statu matrimoniali, & ita ex interpretativa renuntiatione beneficii à Clerico per contractum matrimonij factâ.

Est autem hic notandum, quod de privatione beneficii dicitur, esse intelligendum si ipsum matrimonium actu contractum sit; si verò sponsalia tantum de futuro Clericus

in minoribus contraxit, necdum suo beneficio renuntiâsse censetur, quia necdum actum incompatibilem actu suscepit. Summ. de Matrim. lib. 7. disp. 46. n. 23.

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARI.

1. Quid nomine criminis intelligatur.
2. Sola promissio non constituit impedimentum.
3. Quando & quæ machinatio constituat impedimentum.
4. Machinatio debet habuisse effectum.
5. Occasio tam viri quam uxoris causa impedimentum.
6. Homicidium factum non causa matrimonij videtur impedimentum.
7. Adulterium & promissio diverso etiam tempore causant impedimentum.
8. Soluta ignorantia complices esse uxoris aut viri promissionem non contrahit impedimentum.
9. Qualis debeat esse promissio, in casu impedimentum.

Hic agitur de Impedimento Criminis, cujus nomine in præsentem tantum intelligitur crimen adulterii & homicidii.

Dicendum ergo, quod solum adulterium per se quidem non sit impedimentum matrimonij, si tamen una cum adulterio concutrat matrimonij promissio, illegitimus mortuus fuerit; & multo magis si de facto per verba de presenti matrimonium attentetur, vel machinatio in matrimonium legitimum conjugis interveniat, statim inter tales adulteros matrimonium contrahitur, c. super 3. c. significasti. d. c. i. de heret. s. & passim b. t. quod ad extirpandum vorum captandæ mortis ita tolerentur, ne, si talia matrimonia tolerentur,

quenter adulteri in vitam infantis conjugis infidias struerent. Nunc autem

Quæritur I. An sola *promissio* sine *adulterio* constituat impedimentum dirimens, si v. g. uxor promittat alicui matrimonium, postquam maritus mortuus fuerit?

ꝛ. Negative, quamvis enim etiam sola promissio possit inducere votum captandæ mortis, tamen impedimenta matrimonij, tanquam odiosa, potius restringenda sunt, quam ultra casus in jure expressos extendenda, & majus est semper periculum, si promissio conjugatur adulterio, quam si sit sola, cum homines libidine excecati majora facinora temerè audere soleant. Pro hæc conclusione textus est satis clarus in *c. ultim. eod.* Attamen talis promissio licet non irritet matrimonium ex post facto per novum consensum contractum, ex se tamen non est obligatoria, neque vim sponsalium habet; quia constante matrimonio de alio pacisci turpe pactum reputatur, & aliquam saltem occasionem captandæ mortis præbet, prout in simili de jure civili pactum super viventis hereditate *plenam triffimam eventus*, & propterea invalidum dicitur. *l. ult. c. de Pactis.*

Quæritur II. An sola machinatio in mortem conjugis absque adulterio causet nullitatem matrimonij? Inter diversas DD. opinioniones illa videtur probabilior, quod machinatio unius ex desponsatis non causet impedimentum, nisi conjuncta fuerit cum adulterio; secus autem, si uterque consilio, auxilio, consensu aut conspiratione ad mortem conjugis innocentis concurrerit, ita non obicere colligitur ex *c. 1. de Convers. sine infidelium*, non propter hoc solum, quod mulier cum alio viro soluto conspiraverit in mortem sui mariti, dissolvitur inter ipsos conjugium, nulla facta mentione adulterii, quare reliqui text. qui de sola machinatione

loquuntur, de conjuncto adulterio explicandi sunt, ut ultra casus clarè in jure expressos non fiat impedimentorum extensio. Panor. & Barb. in *d. c. 1. de Convers. infidel.*

Quæritur III. An requiratur, ut machinatio habuerit effectum, & conjux occisus sit?

ꝛ. Affirmative, quia in materia pœnali & odiosa verba stricte & cum effectu accipienda sunt, deducitur ex *c. si quis vivente*, *caus. 31. q. 1.* ubi dicitur cum adultera contrahi posse matrimonium, nisi fortè vir aut mulier priorem maritum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur.

Quæritur IV. An sit verum, quod impedimentum criminis tantum ex occisione uxoris nascatur, e contra eum de casu, quo uxor mariti mortem procurat, nihil in jure dispositum sit: adeo nec ad eum tanquam rarius contingentem extendendum juxta *l. nam ad ca. 5. ff. de Legibus*. Sicut docent Victor, Ledesma, Henriquez apud Gutierrez *de Matrim. q. 105. n. 10. 11.* Nullam inter viri & uxoris occisionem faciendam esse differentiam, ita apertè convincitur ex *c. 1. de Convers. infid. & in d. c. si quis vivente*, *caus. 31. q. 1.* quæ capitula de occisione uxoris loquuntur.

Quæritur V. An oriatur impedimentum, si homicidium cum adulterio quidem concurrat, sed factum sit ex alia causa, quam intentione ineundi matrimonij, v. g. ex rixa orta & ob injuriam illatam?

ꝛ. Non oriri in tali casu impedimentum probabilius videtur, quia ratio prohibitiva legis non subest in omni homicidio, sed tantum in illo, quod intentione matrimonij committitur, ne scilicet adulteri spe matrimonij illecti frequenter in vitam innocentis conjugis insidientur. Sanch. *lib. 7. disp. 18. n. 13.*

Quæritur VI. An ad constituendum impe-

dimentum *criminis* requiratur, ut simul & adulterium?

¶ Sufficere, si utrumque sit factum constante matrimonio priori, siue deinde acciderit eodem tempore promissio & adulterium, siue diverso, ut satis colligitur *ex c. ult. h. tit.* in illis in verbis: *Ceterum tollerari non debet, si prius vel postea, cum vixerit uxor ipsius, illam adulterio pollutaverit.*

8 *Queritur VII.* Quid juris, si femina soluta peccet cum conjugato, ignorans eum esse conjugatum, ex post facto autem, cum jam de hoc est certiorata, promissionem accipiet, vel de facto contrahat matrimonium?

¶ Tali casu valde probabiliter dici posse, nullum subesse impedimentum: quia illa copula ex parte feminae ob ignorantiam status conjugalis in altero non fuit formale adulterium, neque etiam adulterorum poenam meretur, consequenter nec illam, quae à jure tantum adulterio cum promissione matrimonii conjuncto infligitur. *Barb. in c. 1. h. tit. n. 2.*

¶ *Queritur VII.* Qualis debeat esse promissio, quae concurrens cum adulterio constituat impedimentum, an debeat habere conexam repromissionem, vel an sufficiat alterius partis promissio, acceptatio vel taciturnitas; & quid si ficta tantum cum intentione alteram partem ad peccatum inducendi?

¶ I. Requiritur promissio, quae habeat obligationem determinatam ineundi matrimonium cum adultera: adeoque non sufficere, si v. g. adulter dicat: *nisi essem uxoratus, te ducere, &c.* quia talia verba necdum continent actualem promissionem, sed intentionem tantum & propositum. Item & illa verba probabiliter excusari possunt ab impedimento, si adulter dicat: *mortua uxore nullam aliam ducam nisi te*: cum ita promittens non praecise se

obliget ad matrimonium, quin possit abstinere, ut superius *Tit. I. de Sponsal. tractatum.* Non tamen requiritur, ut promissio sit juramento firmata, sicut late patet *Sanch. lib. 7. disp. 79. num. 29.* contrarium sentientes.

¶ II. Quamvis sola promissio sine repromissione alterius partis sufficiat ad contrahendum impedimentum, si cum adultero concurrat, quia Canonibus solius promissionis, nullibi autem repromissionis expressum impedimentum meminerunt, necesse tamen est, ut promissio ab altera parte per legem aliquod externum acceptetur, sola autem interna acceptatio vel taciturnitas non sufficit; tum quod jura non soleant alicuius interno poenam statuere, sicut dicitur, quod cogitationis poenam (in foro externo) non patiatur, *c. cogitationis. 14. de Penitentia. dist. 1. & cogitationis. 13. ff. de Testibus.* tum etiam, quod tacens in dubio non censetur consentire in sui praesudicium, cum talis acceptatio sit illicita, & delictum non praesumatur. *l. merito. 11. ff. pro socio.*

¶ III. Etiam fictam promissionem tollere; dummodo altera pars serio intellexerit, & acceptarit, quia tunc periculum contrahendae mortis saltem ex parte acceptantis aequè subest, ac in promissione vera.

Demum hic adnotari potest, non esse impedimentum, si promissio adhuc durante priori matrimonio fuerit mutuo consensu remissa & dissoluta: quia tunc perinde est, ac si nunquam imposita fuisset, &c.

Neque etiam ab infidelibus impedimentum illud contrahitur, cum jure tantum laesivum sit staturum, ideoque matrimonium cum crimine in infidelitate contractum valebit, aut crimen tunc commissum non nocebit post baptismum, quo minus cum adultera contrahi possit: nisi una pars tempore commissi criminis fuerit fidelis. *Sanch. lib. 7. disp. 79. n. 42.*

Utrum autem hoc impedimentum contrahatur etiam ab ignorantibus invincibiliter, colligi poterit ex iis, quae inferius ad Tit. de Consanguinitate & affinitate. §. 2. n. 17. dicuntur.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosarum.

Morbus contagiosus scilicet lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD. sententia est causa separationis quoad cohabitationem; si iudicio Medicorum probabile corporis periculum alteri coniugi immincat: quia naturalis aequitas dicitur, ne matrimonii obligatio eo usque extendatur contra verisimilem intentionem contrahentium. Videtur quidem adversari difficultis text. in c. 2. h. tit. ubi Pontif. firmiter inquit, sive uxorem leprosam sibi coniugerit, & infirmus a sano carnale debetum exigit, generis alii precepto Apostoli quod exigitur est servendum, cuius precepti nulla in hac casu exceptio invenitur. Verum, ut interpretatione legum & Canonum aequitas rigori praeferatur. l. pascit. §. C. de Judic. potest hic text. intelligi cum Barb. in d. c. 2. quando iudicio Medicorum non est valde notabile periculum, sicut ordinariè in famina admittente virum morbosum contingere aiunt: vel de casu, quo morbus ante matrimonium non fuit ignoratus, & proinde eo non obstante coniuges, se ad cohabitationem obligasse tenentur: nam leprosis non est interdictionem matrimonium contrahere, & licet nemo sit dominus membrorum suorum, l. liber homo. 13. ff. ad Leg. Aquil. ideoque ad actuale membri amissionem se nequeat obligare, ad periculum tamen corporale se obligare quandoque non est prohibitum, ut

in militibus, nautis, aliisque similibus quotidianum est.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIA.

1. Servi, qui dicantur.
2. Servitus an etiam hodie inter Christianos locum habeat.
3. Homines proprii qui dicantur.
4. Servi an & qualiter possint Matrimonium contrahere.
5. Error in qualitate servili cit magis irritare possit Matrimonium, quam in alia.

Servorum appellatione in iure non veniunt famuli nostri temporis, qui nobis pro certa mercede vel gratis interserviunt, & verè liberi sunt, sed illi, qui ex iure gentium, vel civili alieno dominio contra naturalem libertatem subiciuntur, ita ut ad instar aliarum rerum nostri patrimonii possideri, vendi & alienari possunt, & si olim habebantur, qui in bello capti erant: unde & mancipia quasi manu capti dicebantur, & qui deinde ex huiusmodi captis ancillis nascebantur, licet ex congressu hominis liberi, etenim conditionem suae matris & statum servilem induebant, ut prolixè tradunt Interpretes in tit. Instit. de Jure Personarum. Hodiè verò inter Christianos generali consuetudine servitus sublata est, ita ut capti in bello inter Christianos gesto non fiant propriè capientium servi; tum ob dignitatem Christiani Nominis & honorem ac memoriam libertatis, quâ nos Christus donavit: tum quòd bella inter Christianos Principes, adeoque inter cives Romanos gesta potius bella intestina censeri debeant, in quibus capti nec olim servi efficiebantur. In bello tamen, quod contra Turcas & Barbaros geritur, adhuc hodiè servituti locus est, ad tamen inter jus antiquum & hodiernum differentia constituta, quòd olim Romani

capti ab hostibus etiam apud Romanos pro servis habiti fuerint, & si testamentum apud hostes fecissent, id nullum & irritum censetur: hodiè verò Christiani habent quidem captos Turcas pro servis, sed non suos Christianos captos à Turcis: quia indignum videtur, Christianum à Christiano censerì servum Turcarum & infidelium.

3 Præterea licet in nostra Germania & aliis vicinis locis reperiantur homines, qui Proprii sive vulgò *Pe'beigne* vocantur, quos aliqui adscripticios, qui scilicet fundo colendo perpetuo adscripti sunt; vel originarios, qui ex adscriptitiis nati sunt, censent, nihilominus tales homines proprii sicut & adscriptitij & originarij, licet fortassis primitus ex servis descenderint, hodie tamen verè liberi reputantur, nisi quòd majori aliqua obligatione, quàm ceteri subditi suis dominis teneantur. Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 19. num. 9.* Gail. *de Pignorat. Ob. serv. 8. n. 1.*

4 Porro leges quidem civiles inter servos non matrimonium, sed *contubernium* tantum agnoscunt *l. 3. C. de Incest. nupt.* attamen de Jure Canonico, quod in materia matrimoniali prævalet, verum matrimonium inter servos habetur, *c. 1. h. t.* ita ut non tantum inter servum & ancillam, vel etiam inter servum & liberam, vel contra matrimonium contrahi possit, dummodò error conditionis servilis non interveniat, sed scienter libera cum servo, aut ingenuus cum ancilla contrahat. *c. si quis ingenuus. 4. causa 29. quest. 2.* Imò nihil inter est, quoad valorem matrimonij, an dominus in matrimonium servi consenserit, vel non. *jux. c. 1. h. t.* quia matrimonium concessum est jure naturali & divino in remedium concupiscentiæ, & propagationem generis humani, quod jus dominus servo auferre non potest; cum ipsum jus Gentium, quòd servitutes intro-

duxit, non nisi salvo jure naturali & divino potestatem in servum domino dederit. Barb. *in d. c. 1. n. 2.*

Verum per talem contractum Matrimonij inter servos initi non debet etiam Domino jus suum auferri vel minui: unde ancilla, quæ servo alterius domini, nisi proprium dominum deserere potest, acq. maritus servo præteritum conjugii Domini negligere, sed ita utrobique temperanda est, ut ex imperio & occupatio Domini servus non impediat. suo tempore ab usu matrimonij, & vicissim servus non derogare uti debet matrimonio, ne Domini notabile præjudicium faciat. per textum *in sepe d. c. 1. h. t.*

Cæterum quòd ex errore in conditione servili, si scilicet putans ducere liberam, liberum, ducat ancillam vel servum, contrahi possit matrimonium, *text. est. in d. c. 1. h. t.* Quare autem magis error in conditione servili, quàm in alia qualitate, g. nobilitate, divitijs &c. concedatur contra matrimonium, hæc assignari poterunt, quia ex qualitate servili valde grave præjudicium infertur, & ipsi substantia & matrimonij repugnans; cum servus non possit absolutam sui corporis potestatem habere: sed tantum quatenus servituti Domini admittunt; similiter nec uxori perpetuo habitare; nec si quis ancillam ducere, proles tam ad se, quàm potius ad Dominum pertineret, cum partus sequitur ventrem matris conditionem, ut mox dicemus.

TITULUS X. De Natis ex libero ventre

Quod partus sequatur ventrem, patet ante diximus; ad eoque non casum si mater serva fuerit, partus nascitur

servus, licet pater fuerit liber, sed etiam, si mater fuerit libera, quamvis pater servus, pater liber & sui juris erit. Idque etiam notat, si modo mater uno ex temporibus, scilicet vel tempore *Conceptionis*, vel *Nativitatis*, vel *medio* aliquando libera extiterit, licet postea in servitutem redacta sit: quia fictione Juris, is qui in utero est, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo agitur, & sic eo tempore, quo mater libera fuit, Text. & Interpret. *in c. unic. h. t.* & clarius *in l. 5. §. 2. & 3. & l. 7. ff. de Statu hominum*. Sed hæc circa statum & conditionem servilem ita obtinent; de cætero inter homines liberos partus quoad dignitates & honores non matris, sed patris conditionem sequitur, sicut & ipsa mater seu uxor dignitatem, & omnimodam conditionem etiam infanciam sui mariti. *l. femina. 8. ff. de Senatoribus. l. & l. mulieres. 13. C. de Dignitatibus*.

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIÆ.

1. Quid sit cognatio spiritualis?
2. Inter quos contrahatur?
3. Tactum unus & una admittitur ad levandum baptizandum.
4. An si plures levant infanciam, omnes contrahant cognationem?
5. Ad contrahendam cognationem requisitus tactus baptizandi.
6. An principalis vel procurator levans contrahat cognationem.
7. An levans in casu necessitatis contrahat cognationem.
8. Pater baptizans filium amittit jus petendi debitum.

Norum est, *cognationem*, quæ impedimentum dirimens matrimonii constituit, aliam esse *spiritualem*, aliam *legalem*, aliam *naturalem*, de duabus posterioribus in sequentibus, de prima modo in hoc ut. agemus.

ENGLIN DECRET. LIB. IV.

Cognatio spiritualis oritur ex Sacramento Baptismi & Confirmationis, atque hodie non extenditur ultra personas in Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 2.* denuntiatas, ut videlicet patrinus tantum ad baptizatum ipsum & baptizati patrem ac matrem; item baptizans ad baptizatum & baptizati parentes cognationem spiritualem contrahat. Similiter ut cognatio, quæ ex confirmatione oritur confirmantem & confirmatum, illiusque parentes ac tenentem seu patrinum non egrediatur.

Unde nihil obstat, quin inter baptizatum, & filiam vel uxorem baptizantis, (supposito, quod is laicus foret) vel patris & inter baptizantem & levantem & seu patrinum, vel inter ipsos patrinos, si vir & femina simul levant, matrimonium consistere possit, quamvis olim contrarium fuerit statutum *in c. 3. 4. & ultimo. hoc tit.*

Præterea constituit Trid. *in d. c. 2.* ut unus tantum, vel ad summum unus & una baptizatum de baptismo suscipiat, ut parochus antequam ad baptismum accedat diligenter ab eis, ad quos spectat, nimirum parentibus sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque quam cognationem contraxerint, quod si alii præter designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahent.

Ex quo text. Trid. qui vult admitti unum & unam tantum, primitus advertendum est, non esse permissum, ut duo viri, vel duæ feminae concurrant ad levandum infanciam, sed debere esse homines disparis sexus, ut generatio spiritualis imitetur naturalem, & ita à Cardinal. declaratum refert Sanch. *lib. 7. disp. 57. n. 4.*

Sed quid, si contra Concil. plures, quam duo

Ss's ss

duo

duo levaverint, & parochus eos admiserit, an omnes contrahent cognationem? *ꝛ.* Si Trid. in aliquo loco receptum non sit, minus dubium est, quin standum sit juri antiquo, ex quo omnes tangentes seu levantes contrahunt cognationem, *c. ult. eod. tit. in. 6.* atque idem puto procedere, etiam si Trident. receptum sit, & parochus per incuriam neglexerit designationem duorum; quia Trid. prohibens plurium admissionem non irritat factum contra prohibitionem, nisi eo tantum casu, quo designatione facta plures præter designatos baptizatum tetigerint, consequenter etiam hoc casu res manet sub dispositione juris antiqui. *Zoëli. hoc. t. n. 7. Sanch. d. l. n. 15.* Requiritur tamen, ut omnes *tangant*: sine *tañ* enim non contrahitur hæc cognatio, licet baptizandus sit adultus, quia cæremonia sustentationis non est ab Ecclesia ad sustentandam corporis infirmitatem, sed ad significandam animæ imbecillitatem instituta. Verba autem patris ad substantiam hujus cognationis non requiri, communis est sententia. *Zoëli. d. l. n. 11.*

Queritur etiam, quis contrahat cognationem spirituales, si patrinus non ipse levet, sed sui loco procuratorem mittat? *ꝛ.* à Congr. Cardin. declaratum dici, principalem contrahere cognationem. *Zoëli. d. l. n. 20. Sa V. Matrimonium. de Impedim. diriment. n. 3.* Si verò abstrahatur ab hac declaratione (quæ debet vel usu esse recepta, vel apparere in forma authentica cum sigillo vel subscriptione juxta mandatum Urbani VIII. quod refert *Barb. Jur. Eccl. sum. lib. 1. c. 4. n. 83.*) in jure probabiliter defendi posset, neutrum contracturum cognationem. *Non procuratorem*: quia non levaret suo nomine, nec haberet intentionem per se existendi patrinus. *Nec principalem*: quia actu non tetigit infantem, qui

tamen contactus physice factus videtur necessario ad contrahendam hæc cognationem requiri per omnes illos Canones, quæ hæc cognatione loquuntur, ut *passim in sa 30. q. 1. 3. & 4.* quemadmodum de hoc Civili in actione famosa condemnatus per procuratorem nec ipse (quia sententia non est in procuratorem) nec procurator eius (quia non suo, sed alieno nomine ego) mittam contrahit. *l. juri. 6. §. 2. ff. de l. v. 1. 4. ff. De his, qui not. infam.*

Circa Baptisimum, qui in necessitate licet confertur, sciendum est, quid legitur ad baptizatum & ejus cognationem contrahat, levans verò probabiliter ab hæcognitione excusetur, quia potius communitatis causâ, quam ut patrinus infantem non conturbetur, cum in casu necessitatis multo serventur patrinorum solemnitates, acritenens pro baptizato spondeat aut respondeat.

Quid autem, si Pater proprium filium baptizavit?

ꝛ. Contactam esse cognationem spirituales matris, & si matrimonium nec dominium sit, sed filius v. g. tantum ex fornicatione conceptus, amplius sine dispensatione contrahi non poterit, contractum verò matrimonium talis cognatio non dissolvit, sed nullum aliud impedimentum matrimonium jam contracto superveniens. Si tamen potest extra casum necessitatis scienter proprium filium baptizasset, per antiquos Canones separabatur ab uxore, per posteriores verò id immutatum est, & constitutum, ut tantum jus petendi debitum conjugale nuptat, reddere autem teneatur. *vid. cas. in q. 1. Vallensis h. i. infim.* Notanter autem dicitur, si extra casum necessitatis aliquis proprium filium baptizavit; nam ex illa necessitate jus petendi debitum conjugale non auferunt Canones.

TITULUS XII.
De Cognatione Legali.

SUMMARI A.

1. Quid cognatio legalis?
 2. Quid & quotuplex sit adoptio?
 3. Tantum arrogatio inducit impedimentum.
 4. Inter quas arrogatio inducat impedimentum de jure canonico?
 5. Inter quas etiam de jure civili?
 6. Requisita ad adoptionem.
 7. Et in omne prolium non nascitur impedimentum.

Cognatio Legalis dicitur, quæ primitus a Legibus Civilibus est inventa, & deinde per Sacros Canones recepta *in. unico. h. t. c. 1. caus. 30. q. 3.* Estque illa, quæ oritur ex adoptione. Adoptio vero dicitur actus legitimus, per quem is, qui filius non est, in filium assumitur.

Dividitur in arrogationem & adoptionem in specie. Arrogatio dicitur, quando homo sui juris auctoritate principis in filium assumitur, ac in arrogantis potestatem & familiam transit. Adoptio vero in specie, quando quis in sui patris naturalis vel in potestate remanens in filium auctoritate interioris magistratus assumitur §. 1. & ibi interpretes *inst. de Adoptione.*

Nascitur porro impedimentum dirimens legalis cognationis ex communi DD. non ex qualibet adoptionis specie, sed tantum ex arrogatione, tum quia illa conjunctio personarum, quæ subest in arrogatione, non reperitur in adoptione in specie, cum tantum arrogatus in potestatem arrogantis quique familiam sicut filius naturalis transeat: tum quia in arrogatione propter simultaneam cohabitationem occasione matrimonii contrahendi magnum fuisset incontinentiæ periculum, nisi leges matrimonium prohibuissent & ita omnem prætextum suspectæ conversationis sustulissent;

aut denique, quia impedimenta extendenda non sunt, cum impediunt libertatem matrimonii valde favorabilem, & consequenter odiosa reputantur. *Sanch. lib. 7. disp. 63. n. 9. Zoccl. h. t. n. 2.*

Quod attinet ad personas, inter quas propter hanc cognationem matrimonium consistere non potest, sciendum est, in Canonibus non reperiri aliam prohibitionem expressam, quam inter adoptantem & adoptatum, inter filium vel filiam naturalem adoptantis & filium vel filiam adoptivam. *d. c. 1. caus. 30. q. 3. c. unico. h. t.*

In legibus tamen Civilibus major est & extensior prohibitio, quam etiam de jure canonico sequimur: quia tum *ex dict. cap. 1.* tum ex Rubricâ *hujus tit. quæ de Cognatione legali* inscribitur, leges generaliter in hæc materiâ à SS. Canonibus approbantur, sicut & alias, quod deest juri Canonico, aliquando ex Civili suppletur, si utrumque eandem materiam pertractet. *c. 1. de Novis operis nuntiatione. Panorm. ad rubricam hujus tit. num. 1.* & communiter alii.

Igitur imprimis inter eos, qui per adoptionem sibi loco parentum & liberorum esse caperunt, matrimonium etiam finitâ arrogatione contrahi non potest, velut inter adoptantem & adoptatum, ejusque liberos & descendentes, inter adoptantem & adoptati uxorem, tanquam inter socerum & nurum, & vice versâ, inter adoptatum & uxorem adoptantis tanquam inter novercam & privignum, *L. adoptivus 14. c. L. quin etiam. ss. ff. de Ritû nuptiar.* Deinde in lineâ collateralis sive inter eos, qui fratrum & sororum locum obtinent, eo usque se extendit impedimentum, quousque patria potestas, proinde inter adoptatum & filiam naturalem adoptantis matrimonium consistere non potest, durante adoptione & patriâ potestate.

Nec obstat, quod ex post facto per emancipationem aut mortem adoptantis possit hoc impedimentum cessare, non enim propterea matrimonium ab initio nulliter contractum convalescet, nisi novus consensus accedat; habet enim hic locum regula, quod ab initio nullum est, tractu temporis convalescere non potest. *c. non firmatur. 18. de Regulis Juris in 6.* sicut si in alio impedimento dispensatio impetretur, postquam matrimonium jam contractum est.

Verum si filia emancipata, adoptio post mortem adoptantis aut emancipationem adoptati finita, aut si filia naturalis tantum, id est, illegitima, adeoque nunquam in potestate patris fuerit, matrimonium cum ea valide contrahetur. *l. per adoptionem. 17. §. l. 55. §. 1. ff. de Ritu nuptiar. c. unie. h. t.*

Inter ipsos adoptatos ab eodem patre matrimonium non reperitur aliqua lege expressè prohibuitum. Unde quidam probabiliter docent, posse filium adoptatum ducere filiam adoptatam, quia impedimenta dirimentia, cum sint odiosa & restringenda, sine textu expresse etiam ex paritate rationis non sunt facile constituenda. *Sanch. d. l. n. 28. Zoesl. h. t. n. 6.*

6 Postremo ex hæcenus dictis facile colligitur non statim censeri aliquem adoptatum & legaliter cognatum, si forsan ex misericordia in defectu propriorum parentum tanquam filius alimentetur, nisi solemnitates juris interveniant, videlicet ut arrogans 18. annis sit major arrogato, ut si impubes sit arrogatus, causæ cognitio adhibeatur, an expediat pupillo arrogatio, ut auctoritas principis accedat, & alia, quæ præscribuntur, *in §. cum autem. 3. Inst. de Adopt. §. l. 2. §. l. final. C. eod.*

7 Deinde quamvis in Germania unio prolium (En Kindtschafft oder Erbverbi Deurung) species sit adoptionis, ejusdemque solemnitates requirat teste *Gail. Lib. 2. ob-*

serv. 125. n. 6. §. 8. Nihilominus vix puto, exinde non nasci impedimentum legalis cognationis: quia, ut prædictum, unio omnis adoptio causal impedimentum, legalis unio non tam fit propter maiorem conjunctionem personarum, quam propter maiorem, ut diversorum matrimoniorum, ut utriusque aequaliter in bonis tam paternis, quam maternis succedant. Quare si vidua ducatur viduam, & ambo jam prius ex alio matrimonio habeant liberos, quos deinde conjunctionem jungant, non obstante conjunctione adhuc inter eos matrimonium contrahi poterit, cum enim hæc unio prolium, ut iure scripto incognita; & tantum de consuetudine introducta, leges nihil de consuetudine introducere, sine textu autem expresse aliquid impedimentum statueret, non conveniens videretur. *Aust. consuetud. de Triente & Sem. 58.*

TITULUS XIII.
De eo, qui cognovit consanguineam uxoris sue vel sponsæ.

SUMMARIUM.

1. Quid Incestus?
2. Superveniente post matrimonium sollicitudine per copulam incestus non periturus, quæsi perdit sui cognati dicitur.
3. Pœna incestus non extenditur ad incestum in propria consanguinitate commissum.
4. Textus contrarii explicantur.
5. Incestus etiam post mortem uxoris committitur, nexas habet constituta pœna.
6. Incestus commissus ultra secundam gradum non habet annexam illam pœnam.
7. Ut incestus in reatu pœna, copula dicitur permissa.
8. Pœna incestus non extenditur ad peccatum cogitatum spiritibus.
9. Confessorius non tenetur movere incestum, si vincibiliter ignoraverit sui cognati.
10. Sponsus committitur peccatum cum cognata sponsæ, & ostendit impedimentum dirimentum.

In hoc titulo agitur de Incestu, ex quo oritur *Impedimentum impediens* matrimonii, & ratione affinitatis etiam *diminens*, de quo]

Notandum I. Si post matrimonium rati vel consummatum affinitas superveniat, ut si vir consanguineam suae uxoris cognoscat, vel e contra uxor cum consanguineo mariti peccet, tunc matrimonium quidem nec quoad vinculum, nec quoad cohabitationem dissolvitur, ille tamen, cujus culpa orta est affinitas, nunquam amplius poterit petere debitum conjugale, sed tantum parti innocenti, si exigat, reddere, c. 4. §. 10. h. tit. Item mortuo conjugate innoce nullum aliud matrimonium licite contrahere poterit, valebit tamen, si de facto contractum fuerit, c. 1. eodem tit. sed haec posterior poena, sicut & alia multa impedimenta videntur in desuetudinem abiisse, vel libere, ut aliqui putant, per dispensationem Episcopi tolli possunt.

Notandum II. Quamvis nonnulla existimant, aliquem incestum etiam cum proprio consanguineo committi habere praedictas poenas annexas, eo quod gravior sit incestus cum consanguinea, quam cum affine; est Text. in c. si quis viduam. 20. caus. 31. q. 7. §. c. qui propinquam. 4. causa 35. §. 1. absolute prohibent incestuosum matrimonium. Nihilominus verius videtur, enumeratas poenas juxta *Rubricam hujus tit.* specialiter tantum illis inflictas esse, qui cum consanguineis conjugis incestum committunt, adeoque tanquam odia extendenda non esse. Neque id rarum est, ut jura in determinandis poenis non tam ad gravitatem delicti, quam ad coequentiam frequentiam & periculum respiciant, arg. textus notabilis in l. 1. ff. de Abiis. Soler autem semper majus esse periculum, ne peccatum in consanguineo conjugis, quam proprios com-

mittatur. Textus vero supra allegati, & si qui sunt alij similes vel secundum dictam rubricam explicandi sunt, vel in eum sensum, quod inter ipsos incestuosos matrimonium consistere non possit, Sanch. l. 7. dist. 15. num. 16.

Notandum III. Incestum cum consanguinea uxoris etiam post mortem perpetratum punire poenis supra dictis, ut aperte decilum est in cap. transmissio. 4. hoc tit. & ibi notant Bonac. & Barb. ac alij Canonistae communiter contra quosdam contrarium sentientes.

Notandum IV. Cum hodie juxta Trid. sess. 24. de Resor. matrim. c. 4. non extendatur impedimentum affinitatis ex copula illicita ultra secundum gradum, ideo, si quis cognovisset consanguineam uxoris ultra secundum gradum, non privaretur jure petendi debiti, etsi cum consanguinea sponse id fecisset, adhuc cum sponse matrimonium contrahere posset & deberet.

Notandum V. Quod copula cum consanguinea uxoris debeat esse completa, & non tantum attentata, vel imperfecta. Item cum haec constitutio sit poenalis, debet esse copula in ordine ad hanc poenam promerendam culpabilis, & formaliter incestuosa, adeoque non sufficeret copula metu extorta saltem respectu illius, qui metum passus est, neque copula, quam quis habuit cum ea, quam consanguineam inter secundum gradum esse ignoravit.

Notandum VI. Quod constitutio hujus tituli tanquam poenalis non sit extendenda ad eos, qui peccant cum cognatis spiritualibus vel legalibus conjugis v. g. cum patrino vel patrino ejusdem: loquitur enim constitutio de consanguineis uxoris, adeoque naturaliter cognatis, non de alijs.

Notandum VII. Quod confessarius non teneatur monere incestuosum de obligatione ab-

ne abstinendi à petitione debiti, si in bona fide sit, & istam obligationem invincibiliter ignorat, ac simul addit periculum incontinentiæ & transgressionis, quia aliàs, qui priùs propter bonam fidem non peccavit, jam exponeretur periculo peccandi. Quòd si de facto monitus sit inculpatus, vel de se non ignoret; propter aetatem tamen vel alia de causa abstinere non possit, Episcopo dispensare concessum est, ut ex communi praxi docet Sanch. *lib. 8. disput. 11. n. 13.*

10 *Notandum est denique ut,* si sponsus suæ sponsæ sororem vel aliam consanguineam cognoscat, hoc ipso nascatur impedimentum dirimens affinitatis, ita ut sponsa matrimonium absque dispensatione amplius consistere non possit, damnum tamen sponsæ ex tali delicto illatum sponsus resarcire debet, per pecuniariam compensationem, vel certè dispensationem impetrare.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate & Affinitate.

§. I.

De Consanguinitate.

SUMMARIÀ.

1. Quid sit consanguinitas?
2. Propugnatur definitio à D. Thoma data.
3. Explicantur nomina Consanguinitatem exprimentia.
4. Etiam ex copula illicita nascitur Impedimentum consanguinitatis.
5. Explicatur Consanguinitas.
6. Linea quid & quomplex.
7. Regula pro Consanguinitate.
8. Regula Iuris Civili: circa consanguinitatem.
9. In quibus lineis, & qualiter matrimonium dirimatur?
10. Ad quatum gradum extendatur Impedimentum Consanguinitatis?

Consanguinitas secundum nomenclaturam thymologiam dicitur, quasi sanguinis unio, & consanguineus, qui ab eodem sanguine descendunt.

Definit autem consanguinitatem D. Thoma *in 4. p. dist. 40. q. unic. n. 1.* quod est Vinculum personarum ab eodem sanguine descendentium, carnali propagatione tractum.

Non desunt, quibus duplicem huius definitio, autem enim, exinde sequi, omnes homines esse consanguineos, eo quod omnes ab uno stipite, scil. Adamo, descendunt. Verùm 3. verba D. Th. acceptata de se moraliter, & intelligi de stirpe magis propinquo, cuius generationis gradus numerari & distingui possunt, consanguinitas in descendentibus perseveret. Quoniam enim virtus Adami in omnibus descendentibus perseveret secundum similitudinem specificam, scil. humanitatem, non tantum perseverat secundum qualitates certas, & familiae proprias, & sic secundum similitudinem individuum, juxta quum avia parentes assimilant sibi prolem, qua eorum imaginem complexionisque ac morum figuram refert: nam virtus paterna non solum totam suam perfectionem diffusam in filios, sed quo in plures generationes descendentes derivatur, eo debilior accipitur, & inferior redditur, ut tandem cum ipsa ratio consanguinitatis evanescat, sicut loquitur Iud. *in c. unie. caus. 35. q. 4.*

Sunt autem consanguinei alij ex parte patris, qui in jure dicuntur *agnati*, & nobiscum nomen ac gentilitatis impugnant, alij ex persona matris consanguinei, speciali nomine *cognati* nominantur, quibus generaliter etiam aliquando *agnati* dicuntur, cum cognatio sit generalis *agnationem* & *cognationem* in similitudinem milititer si duo fratres eundem patrem

rint, sed diversas matres, dicuntur *fratres consanguinei*, si eandem matrem, sed diversos patres, *uterini*, si ex eodem patre & matre geniti sint, *germani* seu *duos* *vinculi* nuncupantur. Porro in successibus hereditariis precipue verò *feudibus* distinctio fit inter *agnatos* & *cognatos*, item inter *fratres duplicis vinculi* & *unilaterales*, ut frater *germanus* succedat fratri defuncto solus, exclusis fratribus in uno tantum parente ipsi conjunctis, & *agnati* regulariter tantum succedant in feudis exclusis *cognatis*.

Circa matrimonia tamen nulla talis distinctio adhibetur, sed aequè impedimentum dirimens est inter *agnatos*, quam *cognatos*, *sores* & *fratres* tam *unilaterales*, quam *germanos*.

Præterea quamvis de jure Civili neque *cognatio*, neque *affinitas* dicatur oriri, nisi ex iustis nuptiis, *L. non facile. 4. §. si videtur. §. ff. de Gradibus & affin.* de jure tamen Canonico tam *cognatio* quam *affinitas* etiam ex copulâ illicitâ & fornicariâ nascitur, neque illegitimè natus ducere potest feminam ab eodem patre vel matre, quamvis ex illegitimâ nativitate, sibi conueniam. Ipse quoque textus civilis non de cognatione à naturâ introducta intelligendus est, ex qua illegitimus reverà etiam filius, vel frater aut cognatus est, *t. i. ff. de Code Natur. lib.* Sed quòd non fit cognatus quoad effectus J. C. qui cognatis adscribitur, ut circa successionem hereditariam, tutele administrationem, nobilitatem familie &c. Utrum autem in eodem gradu cognatio vel affinitas orta ex copulâ illicitâ dirimat matrimonium, in quo dirimat orta ex copulâ matrimoniali, *§. seq. n. 10.* dicitur.

Distinguitur & explicatur consanguinitas per *lineas* & *gradus*. *Linea* est ordinata collectio personarum ab uno stipite descen-

dentium, diversos continens gradus. *Gradus* est distantia personarum, quâ cognoscitur, quo intervallo consanguinei sibi invicem conjungantur. *Stipes*, ex quo linea ducitur, & initium distinguendi gradus desumitur, est illa persona, à qua reliquæ, de quarum cognatione queritur, descendunt, & in quâ tanquam primâ & unâ radice conveniunt, v. g. si de duorum fratrum filiis queratur, eorum stipes est avus, non autem unus ex fratribus, quilibet siquidem genuit suum, non verò alterius fratris filium, ex avo ergo amborum fratrum filij mediâ tanquam ex radice descendunt.

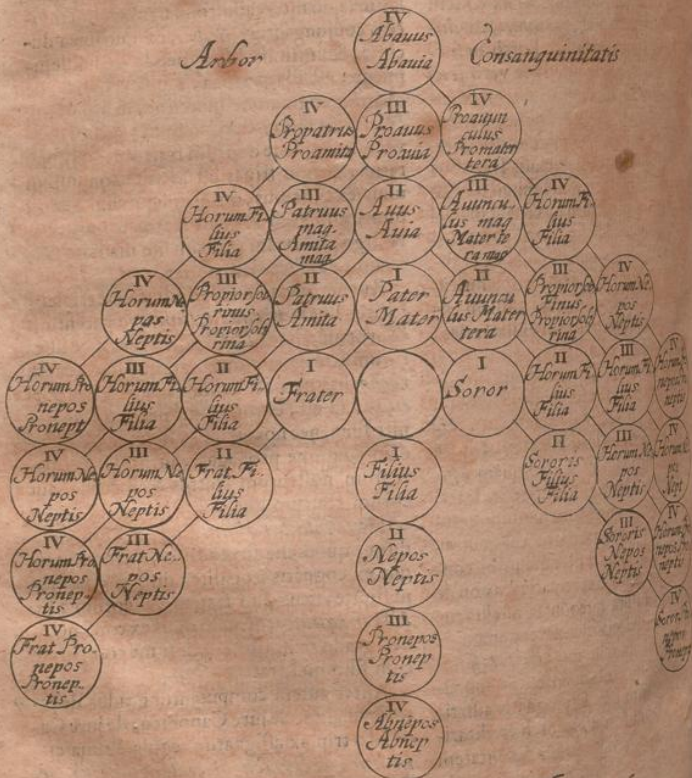
Rursus *linea* consanguinitatis est triplex, 6 scilicet *linea Ascendentium* sive parentum & avorum, *linea Descendentium* sive liberorum & nepotum, quæ utraque *linea* etiam *recta* dicitur: & demum *linea Collateralium*, id est, eorum, qui nec à nobis geniti sunt, nec nos ab ipsis, sumus tamen eodem sanguine propagati, ut nostri vel parentum nostrorum fratres & sores, aut eorum fratrum liberi.

Hæc *Collateralium* *linea* iterum dividitur, quòd alia sit *equalis*, quando uterque ex cognatis equaliter distat à communi stipite, sicut duo fratres vel eorum filij. Alia *inequalis*, quando unus ex consanguineis gradu remotior est, ut si me comparem cum filio mei fratris.

Aliter autem computantur gradus de jure Civili aliter de jure Canonico, de jure Canonico triplex assignatur regula. Prima est: *in lineâ rectâ seu Ascendentium & Descendentium tot sunt gradus, quot sunt persone* (computatis medijs & extremis, de quarum cognatione queritur) *unâ demptâ*. Sive alio modo: *Tot sunt gradus, quot sunt generationes, usque ad illam personam, de cujus cognatione queritur*; v. g. si queratur, quoto gradu sit nepos avo conjunctus?

Arbor Consanguinitatis

In cella vacua se fingit positum qui de sua cum altero cognatione querit.

ENGE

III

III

junctus? Dico, avus, filius, nepos, sunt tres personæ, unum dempta, manent duæ, ergo duo gradus. Vel: avus genuit filium, est una generatio, & unus gradus; filius genuit nepotem, est secunda generatio, consequenter secundus gradus, & sic de cæteris.

Secunda regula est. *In linea collateralium equali toto gradu consanguinei distant inter se, quoto quisque eorum à communi stipite.* Sic duorum fratrum filii sunt sibi in secundo gradu conjuncti, quia avus est communis eorum stipites, respectu unum alterumque est nepos, & sic in secundo gradu &c.

Tertia regula: *In linea collateralis in equali remotior trahit ad se vicinorem,* id est, quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distat inter se: ut autem licet quoto gradu quisque distat à stipite, attendendum est, quemlibet ex collateralibus respectu stipitis esse descendentem & in linea recta, ad eoque adhibendam esse primam regulam.

De Jure civili una tantum est universalis regula, ut singulæ personæ singulos gradus contribuunt, & ita tot sine gradus, quot sunt personæ: quæ à stipite descendunt, unâ minus, sive ipsi stipite non computato. Unde duo fratres ex hoc jure sunt sibi in secundo gradu, fratrum filii in quarto conjuncti.

Rationem diversitatis inter utramque computationem canonicam & civilem assignat Pontifex in cap. ad sedem. 2. caus. 35. p. 1. quod computatio canonica sit instituta circa matrimonium, quod semper inter duas personas contrahitur, & sic semper duæ personæ in eodem gradu ponuntur, computatio vero civilis sit instituta circa successio- nem hereditariam, quæ de persona ad personam devolvitur. Hinc est, ut quoties de hereditate vel actu alio præter matrimonium queritur, computatio fiat secundum jus

civile, non tantum in foro civili, sed etiam Canonico, & inter Clericos, teste Covar. de Matrim. p. 2. c. 6. §. 6. n. 8. Barb. c. ult. n. 4. h. tit.

Præcognitâ graduum & consanguinitatis notitiâ ulterius dicendum est aliter in linea recta, & aliter in transversa seu collateralium dirimi matrimonium per consanguinitatem. Etenim *in linea recta* propter reverentiam parentibus debitam communis est sententia, prohibitionem esse in infinitum, prout in jure civili expressè constitutum est, in L. nuptia. 53. ff. de Ritunuptiarum. & §. 1. Instit. de Nuptiis. Idque in jure Canonico circa hanc lineam aperte correctum non reperitur, in dubio autem juris correctio non præsumitur, c. cum expedit. 29. de Elect. in 6. & quod deest juri Canonico, ex Civili suppletur, & vice versa, c. 1. de Novis operis nuntiat.

In *linea transversa*, quamvis olim de Jure Canonico antiquissimo simpliciter inter consanguineos, quousque gradus ac generationis memoria retineri poterat, matrimonia prohibita fuerint. c. 8. h. t. c. in computatione. 18. caus. 35. q. 3. Id tamen Jure posteriori ad septimum, & denique jure novissimo, quo hodie utimur, ad quartum gradum inclusive limitatum & restrictum fuit. c. non debet. 8. & c. ult. h. tit.

Sunt quidem aliqui exultimantes, universim tam in *linea recta* quam *transversa* non extendi impedimentum extra quartum gradum propter d. c. non debet. quod generaliter & sine distinctione loquitur, sicut docet Sanch. L. 7. disp. 51. n. 13. quod tamen ex prædictis refutari potest, nec huic disputationi parum utili longius immoror, cum conditio & brevitatis vitæ humana sine miraculo, vix admittat videre descendentes in quinto gradu, &c.

De dispensatione autem tam super hoc impedimento cognationis, quam alius, infra Tit. XVI. §. 3. dicitur, ubi etiam, quo jure, divinone an humano singula impedimenta, & cur aliqui gradus consanguinitatis & affinitatis ultra prohibitionem juris naturalis statuatur.

§. II.

De Affinitate.

SUMMARIUM.

1. Quid sit affinitas, & quomodo contrahatur?
2. Vir & uxor sunt principium affinitatis, non vero affines.
3. Quomodo affinitas habeat gradus?
4. Regula affinitatis traduntur.
5. Inter quos contrahatur affinitas?
6. Triplex affinitas de jure antiquo.
7. Copula perfecta constituit impedimentum affinitatis.
8. Etiam ex copula illicita nascitur affinitas.
9. Differentis affinitati orta ex copula licita & illicita.
10. Restitutio Trid. in impedimento affinitatis non extenditur ad consanguinitatem.
11. Impedimentum affinitatis ex copula illicita, etiam ab ignorante contrahitur, sicut & impedimentum criminis probabilis.

Affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens de se non involvens consanguinitatem. Clarissime hanc definitionem & nominis ethymologiam explicat J. C. in L. non facile. 4. §. 3. ff. de Gradibus & Affin. Affines, inquit, sunt viri & uxoris cognati, dicti ab eo, quod duae cognationes, quae diverse sum inter se, per nuptias copulantur, & altera ad alterius fines accedat. Ratio autem fundamentalis hujus propinquitatis est, quod vir & uxor per copulam efficiantur una caro. Gen. 2. v. 24. adeoque sanguis unius dicatur alterius sanguinem tangere, & consanguinei unius trahantur ad cognationem alterius, unde affines, seu quasi confines & propinqui

appellantur. Porro circa hoc affinitatis impedimentum.

Notandum I. Virum & uxorem natos inter se proprie affines, sed principium affinitatis, & quasi stipitem, ex quo affinitas patris numerentur, & distinguantur.

Notandum II. Licet in dicta L. non sit le. 24. §. 3. dicatur, affinitatem gradus non habere, id tamen intelligendum esse, quod non habeat gradus sicut consanguinitas, sed sit per diversas generationes; sed affinitas etiam ex una copula contrahatur ad omnes consanguineos alterius partis. De contrahenda sicut unus ex consanguineis promissor est altero, ita etiam inter correptam affinitatis diversos gradus constituitur, ut est, & utique magis propinqua affinitas, hi conjungitur foror uxoris meae, quam unus fororis filius, aut nepos. Atque hoc in lectu non tantum cognatus, sed de affinitate suos gradus esse probatur ex L. Varro filius. 10. ff. jam dicto. ut de Affin. & Affin.

Notandum III. Computationem gradus in affinitate desumi ex regulis hoc in praeced. v. 7. traditis, nam circa affinitatem est generalis regula; quod aliquis ex parte sit affinis alteri conjugi, quo non est alteri consanguineus, v. g. foror uxoris in primo gradu consanguinitatis, conjungitur & marito in primo gradu affinitatis, sic de reliquis consanguineis dicendum est. Praeterea sicut in consanguinitate, ita in nobis conjuncti in linea ascendenti, aut descendenti, alij in transversa, ita eadem in etiam in affinitate observantur, ascendentes sunt socer, socrus, vitricus, & noverca descendentes gener, nurus, privignus, & privigna: transversales sunt, reliqui vel mariti consanguinei, qui speculata minima non habent, sed simpliciter affinitatem cupantur.

Notandum IV. Quamvis omnes consanguinei uxoris sint affines marito, & e contra, contra ipsos tamen consanguineos utriusque partus non contrahi affinitatem, quæ causet impedimentum matrimonij.

Hinc est, quod fratres ex altera parte possunt ducere duas sorores, pater & filius ex altera parte matrem & filiam, ut clare decidit in cap. quod super. 3. h. t.

Notandum V. De iure antiquo triplicem esse affinitatem, scilicet *primi, secundi, & tertii generis*, & singulas has affinitates copulare matrimonio. *Primum genus* affinitatis erat inter virum & consanguineos matris. *Secundum* inter virum & affines matris vel inter uxorem & affines mariti, vel inter unum conjugem & tertium aliquem, cum altera conjugis copulam habuit. *Tertium genus* affinitatis erat inter unum conjugem & alterius conjugis affines secundi generis, ita in his duobus posterioribus generibus ex affinitate oriebatur affinitas sicut colligitur ex cap. 3. & cap. ultim. caus. 35. h. t. hodie tamen *primum genus* affinitatis attenditur, reliqua verò nullum impediunt matrimonium, prout conuenienter est in Conc. Lateran. & habetur in cap. non debet. 8. h. t. Sed quid si in secundo genere affinitatis constituti sint in linea recta, & sic habeant per modum parentum & filiorum, v. g. si quis vellet ducere priuilegiatam vel novercam suæ uxoris defunctæ. Negant nonnulli inter tales personas contrahi posse matrimonium propter text. in L. de iur. 15. ff. de ritu nuptiarum. Melius tamen dicitur, quidquid leges civiles vel antiqui Canones circa secundum genus affinitatis disposuerint, totum id per dictum Conc. Lateran. & c. non debet. generaliter derogatum esse.

Notanter autem pono casum de privignata noverca uxoris, quæ cum uxori sint affi-

nes, sunt marito in secundo genere affinitatis conjunctæ, vera autem mater & vera filia uxoris, licet ex alio matrimonio habita, esset marito in primo genere affinitatis conjuncta, consequenter in uxorem duci non posset.

Notandum VI. Ad contrahendam affinitatem non sufficere copulam attentatam, sed requiri copulam perfectam & consummatam, ex sua natura aptam ad prolis generationem, quamvis generatio secuta non sit, ut fuse deducit Sanch. Lib. 7. disp. 6. n. 7. & seqq. Nec obstat. c. furvenis. 3. de sponsalibus. c. fraternitati. 7. De eo, qui cognovit consanguineam, &c. ubi etiam ex imperfecta copula dicitur sequi impedimentum: quia ista capitula intelliguntur de impedimento publicæ honestatis, quod non ex copula, sed ex contractu sponsalicio nascitur, ut superius ad Tit. 1. §. 8. declaratum est.

Notandum VII. Non tantum ex copula licita sive matrimoniali, sed etiam illicita nasci impedimentum affinitatis inter virum, & consanguineos femina.

Notandum tamen VIII. Inter affinitatem ortam ex copula licita & illicita hanc esse in effectu differentiam, quod impedimentum ortum ex copula licita dirimat matrimonium usque ad quartum gradum inclusive; orta verò ex copula illicita hodie per Trid. sess. 24. de Reform. matr. cap. 4. tantum ad secundum gradum restricta sit; quod vel ideo necesse fuit statuere, ne matrimonia essent periculo nullitatis exposita, cum affinitas ex fornicatione sit plerumque occulta & frequens.

An autem hæc restrictio Trid. etiam procedat in consanguinitate orta ex copula illicita, dubitari potest, eo quod consanguinitas & affinitas quoad prohibitionem matrimonij æquiparentur, atque favorabile sit pro libertate matrimonij respondere, & ejus impedimenta minuere. Probabilius ta-

T t t 2 men

tamen videtur circa consanguinitatem nihil immutatum esse, si enim id voluisset Tridentinum, utique eadem facilitate, sicut de affinitate expressisset, aliunde autem notum est, correctionem jurium sine textu aperto non esse admittendam, *c. cum expediat. 29. de Electione in 6. l. precipimus. 32. §. ult. Cod. de Appellationibus.* Nec verum est, quod consanguinitas & affinitas in omnibus parificentur, cum major sit coniunctio ex consanguinitate, quam affinitate. Item frequentius ex copula illicita oritur affinitas, quam consanguinitas, ut potius illa, quam ista periculosa sit matrimonio, & consequenter ad pauciores gradus restringenda.

Præterea etiam in dubium fortè non nemo vocabit, an in tertio & quarto gradu affinitatis ortæ ex copula *illicita* non tantum validè, sed etiam licitè & sine peccato matrimonium contrahatur, ex ea dubitandi ratione, quòd olim ante Trid. nec licuerit, nec valuerit matrimonium in illis gradibus, Trid. autem tantum disposuerit de validitate contractus, & nihil dixerit de licentia contrahendi, ergò videtur sub dispositione juris antiqui reliquisse, *argum. d. l. precipimus.* Verùm hoc dubium resolutum est per bullam Pii V. quæ incipit: *Ad Romanum.* Ubi expressè declaratur, in prædictis gradibus liberè & licitè posse contrahi matrimonium, sicut refert Nav. in *Man. conf. ff. c. 22. n. 42.* Illud quoque hic addendum est, quòd, dum Trid. restrinxerit affinitatem ortam ex fornicatione, nomen fornicationis acceperit generaliter pro omni concubitu illicito, etiam adulterio, stupro, incestu &c. Teste Sanch. *d. l. Dispnt. 67.*

11. Postremò etiam dubitatur, an ignorans invincibiliter impedimentum affinitatis oriri ex copula illicita, valide contrahat matrimonium cum consanguinea intra secundum gradum famiæ cognitæ conjuncta? Id af-

firmant nominati DD. apud Diaz. *p. m. tract. 13. ref. 51.* Et Adam Burghaber *Cent. 2. Sel. Cas. conf. cas. 34.* eo quòd hoc impedimentum sit latotum in pœnitentiæ deli, pœna autem non contrahatur ab ignorantibus, ex qua ratione etiam aliqui sentent, nec impedimentum criminis contra ab ignorantibus. Verùm contraria sententia receptior est teste Burghaber *d. l. l. Dicastillo. tract. 10. de Matrim. n. 108.* quia hæc impedimenta non sunt pœnæ pœnæ, sed inhabilitaciones pœnitentiæ ex aliis iustis causis: in *affinitate* obvergentiam naturalem propinquitatis carnis, non autem ad tollendum periculum contra mortis conjugis innocentis; pœnitentium tamen de factò bona fide contractum, & si impedimentum occultum, matrimonium etiam contrahendum ostendente præsertim iustis causis tacite pœnitentiæ dispensatio concederetur, sicut doctrinam Eman. Sa. *V. Dispensat. Laym. de LL. c. 22. n. 4. & Garc. de Decret. p. 7. c. 2. n. 10.* quòd Episcopus pœnitentiæ dubio dispensare, aut declarare.

TITULUS XV. De Frigidis, & Maleficiis, & Impotentia coeundi.

SUMMA.

1. Impotentia est impedimentum dirimens matrimonium?
2. Quenam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?
3. An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens?
4. An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina?
5. An & quomodo Hermaproditum possit contrahere matrimonium?
6. Quomodo probetur, an impotentia sit perpetua temporalis?

Quid iuris, si dissoluto primo, impotentia cesset in secundo matrimonio?
 An separari possint, qui scienter impotentes conuenerunt?
 An impotentia superveniens matrimonio rato illud dirimat?
 Solutio textuum contrariorum cum 2. notabilibus.

Quamvis nuptias non concubitus sed consensus faciat, ut dicitur *L. nuptias. 30. ff. de Regalis juris.* quia tamen consensus de mutua corporum traditione esse debet, ideò, si hæc conditio vel ex naturali indispositione, aut maleficio sive magici incantatione sit impossibilis, contractus iure nature nullus est, & invalidus, sicut venditio, quæ etiam solo consensu contrahitur, nulla censetur, si fiat de re, quæ traditur, aut in commercio hominum non est. Circa illud impedimentum.

Queritur I. Quenam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?

Triâ principaliter requiri. I. Ut sit impotentia ad copulam perfectam, quæ per se sit apta ad generationem, sicut propterea Sixtus V. ex motu proprio *de Eunuchorum matrimonii* prohibuit, & invalida declaravit matrimonia ab eunuchis utrinque exsistis contrahenda, qui licet possint uti aliquo congressu, desituuntur tamen vero semine.

II. Requiritur impotentia perpetua, quæ scilicet nec successu temporis, nec modo naturali & licito, nec sine corporis periculo tolli valeat. text. & DD. in *c. fraternitas. h. tit.* hinc licet contrahentes ob ætatem juvenilem vel infirmitatem aliquot etiam annis ad consummandum matrimonium inhabiles sint, dummodo speretur aliquando cessaturum impedimentum, non debeant ab invicem separari.

III. Requiritur, ut impotentia præcesserit matrimonio, & non primum ex infir-

mitate vel alio casu matrimonio jam contracto supervenerit: obligatio enim ab initio recte contracta non dissolvitur, quamvis deveniat ad eum casum, à quo incipere non posset, sicut nec affinitas, nec aliud impedimentum matrimonio ex post facto superveniens id annullare valet.

Queritur II. An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens matrimonium?

Non licet Felinus in *cap. cum sit. 6. de Foro competentis. n. 15.* & Jason *Volum. 1. consil. 115. num. 1.* existiment, non minus sterilitatem, quam impotentiam dirimere matrimonium, nec esse verè matrimonium, si v. g. fœmina sexagenaria & ad generandum inepta illud contrahat, eò quòd finis matrimonii, scilicet proles generatio deficiat; atque hinc factum, quòd iure antiquo Civili ex Lege Julia & Papia prohibitum fuerit contrahere matrimonium viris post annum 60. fœminis autem post 50. Contraria tamen sententia totius Ecclesie usu recepta; tum quòd steriles & senes possint uti naturali copula per accidens tantum ineptâ ad generandum; Imò aliquando contra spem generant prolem; tum etiam quòd matrimonium non tantum propter prolem, sed etiam in remedium concupiscentiæ permissum sit, esto igitur, propter sterilitatem proles obtineri nequeat, adhuc tamen alter finis subsistit, quòd si infirmitatis remedium, & humanitatis solatium, ut dicitur in *cap. nuptiarum. 41. caus. 27. quæst. 1.* Unde etiam Justinianus Imp. in *l. sancimus. 27. Cod. de Nuptiis.* sustulit dictam legem Juliam, & concessit in quavis ætate matrimonia contrahere, si tamen aliquis senex morbis vel ætate ita exhaustus foret, ut nullâ arte medicâ ad actum conjugalem habilis reddi posset, talem incapacem esse matrimonii docent communiter DD. apud Barb. in *s. 2. h. tit. n. 6.*

4. *Queritur* III. An valeat matrimonium in periculo mortis contractum cum concubina ad legitimandam prolem prius ex ea susceptam? Quod proles illegitima per subsequens matrimonium cum ejus matre contractum legitima efficiatur, certi juris est *ex l. nuper. 11. C. de Natural. liberis. c. 6. tanta. 6. Qui filij sint legitimi.* ubi hac quaestio explicatur, hic autem tantum controversia est, an valeat matrimonium eo tempore contractum, quo usus ipsius amplius non speratur. Affirmativa tamen sententia concordi DD. calculo recepta est, teste *Barb. in d. cap. tanta. num. 8. & Covar. de Matrim. p. 2. c. 8. f. 2. num. 10.* partim quia infirmus morti propinquus non semper habet impotentiam perpetuam, sed temporalem hic & nunc per accidens a morbo causatam; partim etiam, quia in tali matrimonio bonum proles saltem eo respectu subest, quod proles antea illegitima, & quasi pro non prole habita jam legitimitur, & quo ad omnes effectus juris vera proles efficiatur; imò Ecclesiae consuetudinem esse ait *Aym. de Matrim. p. 4. cap. 11. num. 6.* quod morituris interdum suadet, ut concubinas, quibus diu adhaeserunt, in uxores accipiant; tum ut affectus eorum impudicus saltem ad finem conjugalem commutetur, tum ut proles legitimitur, &c.

5. *Queritur* IV. An hermaphroditus valeat contrahere matrimonium?

R. Esse distinguendum, an alterutro sexu, scilicet foemineo aut virili magis praevaleat, vel an in utroque aequalis sit, quod ex inspectione corporis à medicis faciendū judicandum erit. Priori casu poterit matrimonium contrahere juxta praevalentem sexum; altero autem casu dabitur ipsi electio, juxta quem velit matrimonium intrare, debet tamen coram giudice Ecclesiastico prius jurare, quod tantum eo sexu, quem

elegit, uti velit, nec eundem sive in hoc, sive in alio matrimonio mutare, sicut in *Sylv. Arnil. & Summiltas communiar. V. Hermaphroditus* tradit *Samah. de Matrim. lib. 7. dist. 108.*

Queritur V. Qualiter probetur impotentia sit perpetua vel temporalis?

R. Hic non attendendum, an conjugum ultro confiteantur in judicio, se esse impotentes, eo quod mutua cohabitatio tentata, facile colludere possent, & separationem atque licentiam ad aliud matrimonium transeundi impetrare, sed incumbere officio judicis Ecclesiastici, ut si veritas demonstrari non possit, inspectionem corporum fieri jubeat, in viro quidem per meatus, in foemina autem per oblectrices, & hanc matronas. Siquidem post inspectionem appareat signa impotentiae, et vel sunt inflexibilia, quae declarant impotentiam perpetuam, verisimilia aut dubia? si manentia signa sint, statim separatio conceditur, nisi contra naturam permittere conjugum imperfectam. Si verisimilia sunt signa, conjuges jam cohabitaverint per aliquod tempus, quod verisimiliter etiam sit sufficienter probandam potentiam vel impotentiam, tunc divortium quidem concedi potest, tamen ut prius à conjugibus juramentum septima propinquo manu vel in conspectu notorum praestetur, hoc est ut prius conjugum timentium, se post omnem operam adhibitam non potuisse consummare matrimonium, & simul septem ex cognatis (in illorum defectu septem ex vicinis, vel his in numero etiam deficientibus duo testes bonae famae & vitae) jurent se credere, quod conjugati verum dicant. Ubi attendendum, quod conjugum juramentum non est veritate, testium vero de crederentibus id ipsum juramentum de crederentibus medicis ac foeminis inspicientibus

let. Si denique signa sint dubia, trienni-
um conceditur conjugibus, intra quod ma-
trimoni consummationem tentare possunt,
si vero transacto, si nihil effecerint, tunc
transito predicto juramento ab invicem
separantur, & matrimonium fuisse nullum
declarat, atque ita distinguendo intra si-
militudinem conciliari & explicari pote-
rit. c. i. cum c. *laudabilem*. s. h. tit. quæ
capula inter se diversa videntur. Si con-
juges discordent altero affirmante, altero ne-
gante, quod intra triennium perfectione o-
culi certum aliquid aut verisimile appa-
reat, potius viro (cum juramento tamen)
credendum esse, quam mulieri dicitur in c.
pen. caus. 33. q. 1. & cap. 1. h. t. Sed ista
principaliter procedunt, si impotentia appa-
reat ex causa naturali, si autem judicetur,
de ex maleficio, sive magica incantatione,
quævis signa impotentia sint manifesta,
nominatim ultra triennium (prius spiri-
talia media adhibita non censentur) arbi-
trio iudicis differri potest separatio, & iste-
m inungitur conjugibus, ut exorcismis,
orationibus, confessionibus, aliisque piis
operibus studeant à Domino Deo sublatio-
nem malefici impetrare, si autem trienni-
um vel tempus à iudice Ecclesiastico præfi-
tum elapsum sit, nec tamen maleficium ces-
savit, impotenter conjuges tanquam perpe-
tuè impotentes reparari debebunt, licet eti-
am ex postfacto maleficium forte per mira-
culum aut solutionem ipsius maleficii vel per
aliud maleficium contrarium, aut supersti-
tiones tolli possit, quia tamen miraculum
& maleficii solutio non est in potestate con-
jugum, maleficium autem alio maleficio
vel superstitione tollere apud Christianos
licitum est, idèò nihilominus impotentia
perpetua censetur, c. ult. *caus. 33. q. 1.*

Queritur VI. Quod si post separatio-
nem ex causa impotentia concessam & for-
te jam aliud matrimonium contractum, ces-

set impotentia, an primum matrimonium
redintegrandum, & secundum separandum
sit?

xy. Si impotentia sublata sit per miracu-
lum vel artem magicam, aut aliam viam
præternaturalem, valere primam separatio-
nem, & secundum matrimonium, quia im-
potentia ex se verè fuit perpetua, ut habe-
tur, in d. c. ult. Si verò impotentia cessaverit
modo naturali per usum secundi matri-
monii, ita ut verisimiliter etiam in primo
sublata fuisset, dummodò conjuges debitam
diligentiam adhibuissent, invalida censebitur
prima separatio & secundum matrimo-
nium, adeoque primum redintegrandum erit;
Text. & DD. in c. *fraternitatis*. b. h. tit.

Queritur VII. An si contrahentes jam
ante matrimonium sciverint suam impoten-
tiam, nihilominus deinde possint separatio-
nem petere? Pro negativa adducitur c. 4. *eo-
dem*. Ubi juxta summam videtur de-
cidi, quod scienter contrahentes cum im-
potentibus non separantur, sed ut ibidem
ait Pontifex, *quis tanquam uxores ha-
bere non possunt, habeant ut sorores*,
proinde tales scienter contrahentes cum im-
pedimento impotentia videntur sibi invi-
cem copulam remisisse, & in affectu non
tam ad matrimonium, quam perpetuam vi-
tæ societatem & alià obsequia domesticæ sese
obligasse, sicut putant Innoc. & Panorm.
eodem c. 4. Verum longè probabilius puto
cum Henric. Zoëlio *eodem tit. n. 5.* etiam
scienter contrahentes cum impotentia pos-
se ex postfacto ab invicem separari; quia
certum est, tale matrimonium propter im-
possibilitatem mutua corporum traditio-
nis esse invalidum: ego ex eo desponsati ad
perpetuam cohabitationem non tenentur,
Sed neque ex contractu societatis tenebun-
tur; tum propter incontinentia periculum;
tum quod societas etiam in perpetuum con-

tracta

De Matrimonio contra
contra interdictum Ecclesie.

AD Interdictum Ecclesie pertinet
que Impedimenta tam impedimenta
quam dirimentia, de quibus hic dicitur
erit.

§. I.

De Impedimentis impo-
dientibus matrimonio.

SUMMARIUM.

1. Quid & quae species sint Impedimentorum?
2. Impedimenta impedientia canonica?
3. Quid sit Ecclesie vetitum?
4. Quid tempus Periarum?
5. Quid Caelestium?
6. Raptus olim impedimentum impedientis
Concilium Trid. dirimens.
7. Quatuor casus excipiuntur a parva raptu?
8. Quid sit susceptio proprie sponsae?
9. Quid mors seu occisio presbyteri?
10. Quid poenitentia solvens?
11. Qui sanctimonialem ad matrimonium con-
taverint, etiam cum alia persona raptaverint
here possunt.
12. Quenam impedimenta impedientia hinc
sunt?

Duplica sunt impedimenta
nisi, Impedimenta scilicet & di-
mentia. Illa dicuntur, quae
ab initio impediunt & prohibent ma-
trimonium contrahi, de facto
contractum validum relinquunt, & in-
sumum praeter reatum peccati aliam
nam arbitrio Episcopi taxandam in-
illa vero posteriora non tantum ab in-
sistunt matrimonio, sed etiam con-
dirimunt, nullum & invalidum re-
Porrò impedimenta memorata casibus
tibus vericulis comprehenduntur.

tracta dissolvi queat, si subnascantur rixae
& dissensiones, vel alia iusta causa suboria-
tur, *L. si convenerit 14. ff. Pro socio.*

Porro ad *d. c. 4. h. t. 19.* Quod impotentes
contra suam voluntatem & invito separari
non debeant. Attamen etiam hic aliqua
limitatio est addenda, quod scilicet ista vo-
luntaria cohabitatio non aliter permittenda
sit, quam si nullum periculum timeatur, ne
inter istos cohabitantes actus imperfecti &
illiciti exercentur, ac propterea ex constitu-
tione Sixti V. *de Eunuchorum matrim.*
prohiberi debent, ne in eodem lecto impo-
tentes condormiant.

9 *Queritur VIII.* An impotentia, quae su-
pervenit post matrimonium ratum necdum
tamen consummatum, causet nullitatem ma-
trimonii? Negativa sententia passim inter
DD. recepta est, paucis dissentientibus apud
Sanch. *lib. 7. disp. 102.* Ratio esse potest,
quod matrimonium ab initio recte contra-
ctum non dissolvatur, licet ex postfacto ali-
quod impedimentum incidat, sicut superius
qu. est. 1. diximus, sed tale matrimonium
fuit ab initio recte contractum, cum ex sup-
posito tunc nullum adfuerit impedimen-
tum, ergo &c. Et confirmatur *ex c. h. qui.*
25. caus. 32. quest. 7. Ubi generaliter de-
ciditur, matrimonium propter supervenien-
tem impotentiam non esse dissolvendum.

10 Textus, si aliqui videantur contrarii, ut *in*
cap. quod prop. suscit. 18. ead. quest. 7. &
cap. ex literis. 3. h. t. explicandi sunt de
impotentia, cujus causa jam erat ante matri-
monium. Duo tamen hic adnotanda sunt.
I. Quod cum matrimonium ratum ex dis-
pensatione papali dissolvi possit, talis im-
potentia ei superveniens sit iusta dispensa-
tionis causa. II. Quod in dubio, an impo-
tentia praecesserit matrimonio, vel primum
postea supervenerit, praesumendum sit praec-
cessisse, sicut valde probabiliter docet Panor.
inc. fraternitatis. 6. cod. n. 6.

Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatarum. Atque catechismus, sponsalia, iungito votum. Incestus, raptus, sponsata mors mulieris. Susceptus propria sobolis, mors presbyteralis.

Aut spernitur solemniter, aut monialium, accipiat, prohibent hac conjugium sociandum.

Ad Ecclesie vetitum quamvis hac omnia impedimenta referri possint, quia propter ea ab Ecclesia prohibentur matrimonia, specialiter tamen hic intelligitur prohibitio Incesti, de qua jam actum est supra. Tit. l. 1. n. 4.

Tempus feriatarum est illud, quo solemniter interdicuntur, & licet olim plurimum temporibus talis inhibitio fuerit, et a diebus Rogationum usque ad octavam Pentecostes, & tribus septimanis ante festum D. Joannis Baptiste cap. non oportet.

Ad passim caus. 33. quest. 4. cap. Capellanus, 4. de Feriis. Hodie tamen Trid. sess. 24. de Reform. matrim. cap. 10. abrogatis illis feriis constituit, ut solemnes nuptiae prohiberentur tantum a Dominica I. Adventus usque ad festum Epiphaniae, & a die Cinerum inclusive usque ad Octavam Paschae praeterea communiter inter DD. receptum est, ut a S. Congreg. Cardinal. declaratum, nullum in praedictis feriis tantum solemnium & nuptiarum pompa interdicatur, non sponalia de futuro, imo nec ipsum matrimonium, si ex iusta causa differri nequeat & privatim sine publica pompa coram parochio & testibus saltem cum licentia Episcopi celebretur, sicut notavit Barb. in l. 1. n. 4.

Catechismi nomine intelligitur illa instructio fidei, quae olim precedere baptismum & ante januam Ecclesiae cum catechumeno seu noviter baptizando jam adulo fieri solebat, juxta c. ante baptismum. 54. de Consecrat. dist. 4. & quia habebat rationem alicujus paternitatis seu regenerationis spiritualis, ideo si baptizanda fuisset femina, inter eam & catechizantem oriebatur impedimentum impediens, non autem dirimens. c. 2. de Cognatione spirituali. in 6.

De Sponsalibus, quatenus cum una persona contracta impediunt matrimonium cum alia, superius Tit. VI. & de Incestu Tit. XIII. hujus Libri egimus.

Raptus hoc loco dicitur violenta Mulieris abductio; & quanvis olim Raptus fuerit tantum impedimentum impediens, eo casu quo alterius sponsa fuisset abducta. cap. statutum. 34. causa 27. q. 2. de coetere autem non aliter annullavit matrimonium, quam si Mulier abducta nunquam liberè consensisset, hodie tamen Trid. sess. 24. de Reform. Matrim. c. 6. edidit constitutionem in haec verba: decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate Raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si raptam a raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem praebentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumq. dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint, de proprio gradu decedant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.

Ex hac constitutione apparet, raptum hodie esse impedimentum dirimens, si matrimonium eo tempore contrahatur, quo raptum

Uuuuu

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ta in

ca in potestate raptoris est, etiamsi rapta liberè consentiat, ut notat Barb. *in eod. c. 6. n. 9.* & alii communiter.

7 Ibi tamen enumerat Barbofa aliquos casus, qui à nonnullis DD. probabiliter excipiuntur ab hoc impedimento, ut I. si raptus non fuerit factus intentione matrimonii contrahendi, sed libidinis causâ. II. si femina invito Parentibus ipsâ tamen consentiente abducatur. III. si propria sponsa rapiatur. IV. si in aliquo casu raro femina curaret rati virum, eò quòd leges præferim penales non extendantur ad casus insolitos. *L. nam ad ea. s. ff. de Legibus.*

Mors mulieris, five uxoricidium etiam impedimentum causat, ut Maritus occidens sine spe alterius conjugii manere debeat. *c. interfectores. s. causâ. 33. q. 2.*

8 *Suscipiens propriæ sobolis* tunc inducit impedimentum, si quis extra necessitatem proprium filium baptizârit, aut eum tanquam Patrinus tenuerit: talis enim non tantum constante matrimonio perdit jus exigendi debitum conjugale, sed etiam ab alio matrimonio contrahendo prohibetur. *c. de eo. s. ubi Gloss. & DD. causâ. 30. q. 1.*

9 *Mors presbyteralis* seu occisio presbyteri etiam impedit occidentem, ne matrimonium contrahere possit. *c. qui presbyterum. 2. de Penitent. & Remission.* quòd tamen aliqui tantum obtinere volunt, ubi quis in iudicio de homicidio convictus, & condemnatus fuerit, ut docent Panorm. & Hostiens. *eod. c. 2.*

10 *Penitentia sollemnis* dicitur, quæ ob crimina graviora injungitur publicè peragenda, ita ut aliquis certo tempore ante Ecclesiam stare, vel domi jejunare, à gestatione gladii, aut equitatu abstinere debeat; quæ pœna olim valde frequens fuit. Intra hoc ergo Penitentia tempus etiam matrimonium prohibetur. *c. de his. 12. & c. ult. causâ 33. q. 2.*

Demum etiam illis interdicitur matrimonium cum quavis alia persona, qui desponsatas *Moniales* sibi matrimonio gere præsumplerunt *c. hi ergo. 23. causa 27. q. 1.* Imò de jure Civili tales, qui tantum attentârunt Moniales matrimonio jungendi causâ, & multò magis qui contraxerunt, aut violârunt eandem; capitali poenâ puniuntur. *L. si quis. 4. C. de Episcopis & Clericis.* quam legem de veritate verbum in corpus Juris Can. recule Genuinus. *c. 6. de Penitent. dist. 1.* quæ intelligendum quòd loquatur de foro seculari, non autem de foro Canonico, quia Ecclesia nulli infert poenam lætæ vel mortis ex quovis scelere, sed tantum censuras, poenam carceris, aut aliam nisi quòd aliquando ob delicti gravitatem etiam Clericos prius degradatos seculari tradat. *cap. cum non ab hominibus de Juristicis. c. novimus. 27. de Viris Sponsatis.*

Si *queras*, an omnia prædicta impedimenta etiam hodie in usu? Quæ consuetudo abrogans legem non præsumitur, nisi probetur, nec a consuetudine vel alterius loci rectè ad universalem consuetudinem inferatur; nihilominus DD. in diversis orbis partibus de matrimonio præferunt, communiter arretantur, impedimenta impedientia usu hodierno non esse, si quatuor excipias, scilicet *Tempus feriarum, Sponsalia, & Penitentia sollemnis*, id est, interdictum Episcopi. Atque hanc consuetudinem etiam operantur in omnibus impedimentis impedientibus (excepto Voto, & Sponsalibus, quæ a divino & naturali obligant) dispensantur sit Episcopus, tradit Sanchez *lib. 7. de Matrim. n. 15.* Et Navar. *in Manuali Consuetudin. (quod jam Nonagenarius tenet de*

Gregorio XIII. c. 22. §. 5. testatur, quod nunquam audivit super impedimentis impedimentibus (intellige exceptis illis quatuor) dispensationem impetrari.

§. II.

De Impedimentis dirimentibus.

SUMMARIUM.

Quod sint Impedimenta dirimentia? Enumerantur. Impedimenta dirimentia, quae non tantum illicitum faciunt matrimonium, sed & invalidum, his vulgaris verficulis comprehenduntur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen, Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas.

Si sis Affinis, si forte coire nequibis.

De his excepta *Cultus disparitate* jam supra suis locis egimus, nempe de *Errore*, *Vis*, & *Publica Honestate*. in Tit. I. de *Ligamine*. in Tit. IV. de *Conditione* in Tit. V. de *Voto & Ordine*. in Tit. VI. de *Crimine*. in Tit. VII. *Cognitione & Affinitate* in Tit. XI. de & tribus sequentibus de *Impotentia*. in Tit. praecedenti. Nunc restat dicendum.

De Disparitate cultus.

SUMMARIUM.

1. *Ex consensu usque Ecclesia irritum est matrimonium fidei cum infidelis.*
2. *Matrimonium Catholici cum haeretico est illicitum non tamen invalidum, & quid in Germania?*
3. *Pauci, ut liberi aliqui in fide haeretica educantur, sunt impia.*
4. *Contraheentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem alterorum?*
5. *An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum?*
6. *Quomodo intelligantur nomine infidelium?*

Propter *disparitatem cultus* irritum est matrimonium a fidei contractum cum infideli juxta illud Apost. 2. Co-

rinth. 6. v. 14. Nolite jugum ducere cum infidelibus &c. quamvis autem hic textus, sicut & alij, qui ex Scriptura & jure Canonico allegantur *ut c. cave. 13. c. non oportet. 16. & c. Judaei. 10. causa. 28. quest. 1.* non loquantur in propriis terminis de irratione, sed tantum prohibitione matrimonii fidei cum infideli, tamen quod ex continuo usu Ecclesiae etiam irritum habeatur matrimonium fidei cum infideli contractum, testis est Sanch. cum Soto, Bellarmino & aliis *Lib. 7. disp. 1. n. 8.* citatis.

Matrimonium autem Catholici cum haeretico est quidem illicitum, & sine peccato non contrahibile, non tamen est invalidum: imò in Germania ac aliis locis, ubi haeretici permixti cum catholicis vivunt, planè non esse illicitum matrimonium Catholicae persona cum haeretico tenet Sanch. *d. l. 7. disp. 72. num. 5.* Azor. *Instit. moral. lib. 8. cap. 11. q. 5.* quia illa conjugia inter Catholicos & haeticos ineuntur instar aliorum contractuum ob communem pacem & tranquillitatem, dummodo Catholica liberè permittatur, & absque perversionis periculo in fide; quod periculum, quia ordinariè subest, difficulter excusandi sunt parentes, qui aliquando nullà necessitate cogente propter respectum aliquem merè temporalem v.g. honores, aut divitias liberos suos cum haeticis conjungunt. Pacta verò, ut quidam ex liberis nascituris in fide Catholica, quidam in haeretica educantur, prorsus impia & contra jus divinum pugnantia merito allerit Sanch. *d. l. Nav. Consil. 1. de Constit. n. 63.*

Quòd si duo infideles inter se contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt nec debent, tamen fortè cum aliquo
Uuu uu 2 impe-

impedimento dirimenti jure tantum humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. consanguinitatis gradu lineae collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur Jure Pontificio, utpote, qui per baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primum supervenire matrimonio, & ideo illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur, ut quia ipse soror à marito cognita esset. *c. gaudemus. 8. de Divort.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa sola verum fuit matrimonium, non obstante, quòd fortassis eam ante conversionem repudiaverit, cum talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi matrimonialis non valeret. *dict. c. gaudemus. vers. quia verò.* Dico autem, si ambo convertantur: nam si unus tantum conversus fuerit, nondum erit Sacramentum, quia matrimonium in utroque conjugate est unum numero Sacramentum, sicut est unum numero matrimonium, ergò si in uno non est Sacramentum, nec erit in altero. *Sanch. de Matr. in. lib. 2. disp. 8. & 9.*

Matrimonium infidelium, quamvis consummatum, potest dissolvi, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter conjugum ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat. ita enim inquit Apolt. 1. ad Cor. 7. *v. 15. quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror hujusmodi; & id ipsum confirmatum est in cap. quanto. 7. de Divort.* In-

terim non ipso facto dissolvitur matrimonium, quando infidelis declaravit, se nolit cohabitare, sed tunc primum, ubi infidelis abas nuptias transierit; quare si ante conversionem nuptias infidelis poenitentia ductus convertatur, à fidei prius convertito conjugum recipi debet. *d. cap. gaudemus. in fine. de Divortiu.*

Si infidelis nolit quidem converti, matrimonium converso pacifice cohabitare, & converso admittendus est. *Ceteris autem dicit Apoltolus. d. l. dico ego, non Domini, si quis frater habet uxorem infidelis, hanc consentit habitare cum illa, non mittat illam.* Sed quia per hoc verum non videtur Apoltolus, non esse preceptum Christi, ut fidelis cohabitet infidelis, pauci sunt, qui putent, Apoltolum tantum tantum consilium tradidisse, & ad hoc quando matrimonium dissolvi potest, si conjugum nolit converti, licet velit pacifice habitare; imò etiam ipsam cohabitare tantum in primitiva Ecclesia, ubi infidelis convertentur ad fidem propter conversionis permissionem fuisse, docet, ubi verò, ubi refrigerante charitate magis proculum perverhionis est, dicam cohabitacionem non amplius admitti. *Quo facit in cap. 8. & 10. caus. 28. q. 1.* Verum utraque sententia multis DD. auctoritate & rationibus stabilitur apud Sanch. *de Matr. in. lib. 7. disp. 74. n. 7.* Ego quia in hac controversia plurimum esse tributionem arbitrio Episcopi, ita ut, si ex cohabitacione infidelis cum infideli speretur conversio infidelis, Episcopus admittens cohabitacionem, quatur priorem sententiam, postea convertentem tunc si ex die cohabitacione (et communiter inter Judæos propter perverhionem eorum & inconstanciam in fide accideret) rationabiliter timeatur, fore perverhionem.

Qua autem haec tenus, de infidelibus diximus, intelligenda sunt de iis, qui nunquam baptismum susceperunt, non vero de Apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti, postea vero ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonium cum semel fuerint Sacramentum, & baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non potest, ideo sunt & manent semper quoad vinculum indissolubilia. Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium spirituale dissolvi posse, interius in Tit. XIX. §. 1. dicitur.

§. III.

De Dispensatione super impedimentis.

SUMMARIUM.

- 1. Quid abrogatio, irritatio, declaratio, & dispensatio?
- 2. Earum differentia.
- 3. Qualiter & quomodo impedimenta tolli possint?
- 4. Quae impedimenta non admittunt dispensationem?
- 5. In quibus casibus dispensatio conceditur?
- 6. Ad quos gradus consanguinitatis dirimat matrimonium?
- 7. Ad quos affinitatis?
- 8. Cuius ius potest ad plures gradus impedimentum consanguinitatis & affinitatis extendere?
- 9. Decem causas, propter quas dispensatio conceditur.
- 10. Quando dispensatio valeat impetrata per allegationem falsitatis aut suppressionem veritatis.
- 11. Exempla allegata falsitatis & suppressionis veritatis.
- 12. Quomodo potest dispensatio super impedimentis dispensari?

Prænotandum est, obligationem legis alicujus cessare vel per irritationem vel per abrogationem, vel declarationem, vel dispensationem, quae omnia inter se differunt. Nam irritari dicitur lex, cujus obligatio statim ab initio non admittitur, v. g. si princeps nolit confirmare statuta civium. Abrogare legem, est cassare, postquam semel obligavit. Declarare est interpretari le-

gem ex mente legislatoris de tali casu non loqui, aut in eo aliquam vim obligandi habere. Dispensatio est relaxatio legis, ob justam causam in particulari aliquo casu.

Unde differt Dispensatio primò ab abrogatione legis, quòd abrogatio tollat totam obligationem legis in omnibus casibus, in quibus prius valebat, dispensatio autem tantum in particulari casu, & circa particulares personas. Item differt à declaratione, quòd declaratio supponat legem nunquam in casu obligasse, dispensatio verò supponat obligationem, & tamen ob justam causam hic & nunc relaxet.

Quæritur ergo I. an omnia impedimenta matrimonii possint tolli sive deinde per abrogationem sive per dispensationem? Ad hanc quæstionem præsciendum est, quædam impedimenta esse à jure naturæ & divino statuta, alia verò jure humano & Pontificio. In impedimentis jure humano introductis nemo dubitat dari posse dispensationem aut abrogationem: quia is, qui habet potestatem condendi legem, habet utique etiam potestatem abrogandi, & contrarium ponendi, cum lex totam suam auctoritatem ab ipso habeat. Nec tamen propterea recte inferitur, quòd lex abrogata fuerit irrationabiliter à Pontificibus lata, nam B. Non sequi, hoc est rationabile, ergo contrarium est irrationabile: quia propter rationem circumstantiarum, loci & temporis, item propter imbecillitatem nostri intellectus, qui non potest semper genui, nam veritatem prospicere, datur medium inter rationabile & irrationabile, scilicet magis rationabile. Optimus text. in c. alma mater. 24. de sentent. excom. in 6. ubi Pontifex inquit, Alma mater Ecclesia multarationabiliter ordinat, quæ tamen rationabiliter reformat. In impedimentis jure naturali & divino introductis non desunt, qui doceant, posse sumum Pontificem

Uuuu 3 tificem

tificem ex urgentissima aliqua causa, & de plenitudine sua potestatis dispensare, quos refert Sanch. *Lib. 8. disp. 6. n. 8.* quorum ratio ducitur à paritate, nimirum quod sicut recta Ecclesia gubernatio exigit, ut Episcopus aliquando in lege Pontificis ob necessitatem & difficultatem adeundi Pontificem dispensare possit, ita etiam exigit eadem Ecclesie gubernatio, ut Pontifex quandoque dispense in Lege Dei, qui adiri non potest. Contraria tamen sententia verior videtur & conformior ului Ecclesie, quæ hæcenus in nullo tali casu dispensavit. Nec valet adducta paritas: quia Pontifex tanquam homo non potuit omnes casus prævidere, qui subinde indigeant dispensatione, quod de DEO, qui perfectissime omnia cognoscit, convenienter dici non potest, sicut notavit Barb. *Juris Eccles. univers. lib. 1. c. 2. n. 120.* & licet utilitas alicujus Regni procurari posset per dispensationem v. g. inter fratrem & sororem, attamen indecentia naturalis in tali casu, & periculum, ne occasione talis dispensationis inter fratres & sorores frequens peccatum admitteretur, præponderat utilitati etiam alicujus regni, quod Deus, si velit & videat suas leges accuratè custodiri, benè potest aliter, quam per tale scandalosum matrimonium conservare; ex qua ratione scandalum cum pluribus aliis citatis id etiam tenet Sanchez *d. l. n. 10.* quamvis de cætero putet summo Pontifici non esse semper denegandam potestatem dispensandi in jure divino, si modo detur causa, quæ vincat turpitudinem actus præcepto divino contrarii.

* *Quæritur II.* Quenam sint impedimenta jure naturali aut divino introducta, quæ abrogationem aut dispensationem non admittant?

R. Quamvis multa sint impedimenta dirimentia matrimonii, interim tamen aliqua tantum jure naturali aut divino, cætera jure humano dirimunt matrimonium.

I. Igitur *jure naturali* dirimunt matrimonium, si desit consensus, proinde licet error in personâ interveniat, aut condempnata deficiat, si violentia & metus error ad extorquendum consensum adhibeatur. Ratio naturalis deficiat, ut in amentibus. Si quis jam alio matrimonio ligatus sit, a fide Christiana credimus, non posse contrahere matrimonium cum alia. Refertur quædam Erdurtti extare tale monumentum, quod cui binæ uxores simul concessæ fuerunt priorum, quam amissam credidit, eam ipsam reciperet, & secundam super ostentat ob affectionem nollet dimittere. Verum retentio secundæ non fuit de facto canonice sed à Papa, ut dicitur, concessa, ex qua hæc res erit *Juxt. 2. q. de Virg. c. 1.* ut secunda non potuerit retineri per manus uxoris, sed à sorore. III. Si minus propinquus sit sanguinis conjunctio &c.

Quæritur III. Usque ad quod gradum consanguinitas jure naturali veniens faciat irritum matrimonium? Inter ascendentes & descendentes, item inter collaterales primi gradus scilicet fratrem & sororem jure naturæ prohiberi matrimonium pro casu necessitatis, quo genus humanum aliter conservari non posset, sicut factum in exordio mundi, & post diluivum. De cætero extra istum casum necessitatis cogentes liberaliter educare à tali conjugio tanquam inhonesto vel turpi abhorrentur, quæ inter tales personas naturalis publicæ reverentia, quam tolleret conjugium, in cuncto verò gradu lineæ transverberat, indecens sit matrimonium contrahere, tamen tale matrimonium est irritum naturæ, ita enim Abraham duxit Sarra am fratris sui teste August. *In cap. 1. 1. 2. 2. caus. 22. quæst. 2.* Et Nachor Melcham pariter sui fratris filiam *Gen. 29. 29.* Unde in *cap. Gaudemus 6.*

coris. concedit Pontifex, ut pagani, qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt matrimonia, si ad fidem convertantur, possint in talibus matrimoniis persistere, quia tempore matrimonii contracti non erant ligati ecclesiasticis statutis; quasi diceret Pontifex, matrimonium in secundo gradu consanguinitatis contractum non tam jure naturæ, quam ecclesiastica constitutione irritum censeri. Item in Trid. *ss. 24. de Reform. matrim. cap. 5.* dicitur, *in secundo gradu* cum magnis principibus, & ex publicâ causâ dispensari posse. Nec obest, quod in veteri testamento *Levit. 18.* matrimonium etiam in secundo gradu veluti cum sorore patris fuerit prohibitum: nam illæ leges non erant omnes morales, sed quædam judiciales aut ceremoniales specialiter pro Judæis traditæ, quæ per adventum Christi expirarunt, *canonico. de Purific. post partum,* prout in Trid. *sess. 24. de Sacram. matrim. can. 3.* anathema dicitur, qui negat Ecclesiam in quibusdam gradibus prohibitis in *Levitico* dispensare posse.

Queritur IV. An etiam in affinitate quædam sit juris naturalis vel divini prohibitio: Satis conveniunt DD. quod in lineâ affinitatis transversâ sive collateralis nullus gradus ne quidem primus sit jure naturali debet prohiberi, ut eo jure irritum faciat matrimonium; ita enim Jacob Patriarcha duxit Liam, & postea sororem ejus Rachædem *Genes. 29.* Imo *Deuter. 25.* universum præceptum tuit Israelitis, ut, si fratrum unus sine liberis decederet, alter uxorem ejus acciperet, licet interim jure gentium & naturalis necens esse videatur, sine gravi causâ cum affinitas intra primum gradum contrahere propter reverentiam, quam aliquis debet fratri, cum quo uxor ejus una caro reputatur, juxta illud *Levit. 18. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudinis fratris tui est;*

Verum quid dicendum sit in linea rectâ affinitatis de matrimonio inter novercam & privignum, socerum & nurum &c. diversæ sunt DD. opiniones. Multi negant, multi affirmant, sicut tradit Sanch. *lib. 7. disp. 66.* & Laym. *de Matrim. p. 4. c. 6. n. 5.* In praxi certum est, Ecclesiam non solere inter eos dispensare. Si autem casus contingeret, ut aliqui ad fidem converterentur, qui prius in infidelitate in linea rectâ affinitatis contraxissent, putarem summum Pontificem esse consulendum, cum alias tale matrimonium sine scandalo vix tolerari posset propter auctoritatem affirmantium, jure naturæ esse irritum, vel separari propter auctoritatem id ipsum negantium.

Queritur V. Quare jus positivum Ecclesiasticum ultra prohibitionem juris naturalis adhuc alios gradus in consanguinitate & affinitate indixerit?

Id factum esse ex quatuor causis. I. Propter reverentiam, quam ob communicationem sanguinis cognati sibi invicem debent. II. Ne cum consanguinei & affines plerumque soleant simul esse, sub prætextu conjugii frequens peccatum admittatur. III. Ne naturalis amor ex consanguinitate aut affinitate ortus, si addatur amor & licentiæ conjugali nimis faciat effrenem libidinem. IV. Denique causa est politica, ut amicitia vinculum non tantum inter consanguineos continet, sed per viam matrimonii etiam ad alios homines protendatur, & ita confederatio ac societas inter homines tanto melius conservetur.

Cur autem Ecclesiæ prohibitio præcisè quarto gradu concludatur, & non sit amplior vel restrictior, dicendum est, id propterea factum, quod usque ad illum gradum plerumque inter homines duret consanguinitatis amicitia, ulterius autem deficiente jam sanguinis virtute raro alter alterum speciali

ciali amore tanquam consanguineum vel affinem prosequatur.

8 *Queritur VI.* Quanam sint causa, ex quibus concedi soleat dispensatio in gradibus à jure positivo prohibitis? Decem tales causas refert Barb. ad Trid. *sessi. 24. de Reform. matrim. cap.* & DD. ibidem cit.

I. Est paupertas supplicantis, propter quam suo statui parem maritum habere non potest, quam aliquem ex consanguineis, vel affinibus.

II. Est angustia locorum, si in vicinia (sicut plerumque in locis montanis fit) nullus sit paris conditionis, cum quo nuptiarum spes esse possit, & ista duæ causæ humaniter sunt considerandæ, ut procedant, licet adsit aliquis, qui velit foemina ducere, sed ei ob ætatem aut mores valdè contrarius.

III. Si per matrimonium graves inimicitia inter consanguineos vel affines componi possent.

IV. Evitatio magni alicujus scandali vel delicti.

V. Si locus ob milites vel piratas non sit securus, atque ad eum extranei accedere non soleant, quæ causa ad angustiam loci referri potest.

VI. Conservatio famæ mulieris, v.g. quia jam passim dicitur à consanguineo corrupta, & adeò nunquam vel difficilius nuptura est.

VII. Quia foemina 24. annum excedens hæcenus virum paris conditionis non invenit.

VIII. Est conservatio divitarum in familia.

IX. Est excellentia meritorum in Ecclesiam.

X. Proles vel copula habita cum consanguinea, & multo magis, si matrimonium jam defacto contractum sit. Sed circa hanc causam advertendum est, quòd debeat ab in-

nitio abfuisse ignorantia consanguinitatis & in matrimonio debite solemnitate se adhibita, aliàs qui mala fide, aut dolo obtinendæ dispensationis peccavit, vel contraxit cum consanguineo, non obtinet dispensationem juxta Trid. d. c. 1.

Queritur VII. An valida sit dispensatio, si quis eam impetravit allegando falsam causam, vel tacendo veritatem. Hæc questio potissimum dependet ex Tit. de *Rescriptis*, ubi de valore rescriptorum gratiarum papalium ex illustri tractatu Interim ad nostram rem breviter observandum est, falsitatem expressam aut veritatem occultatam aliquando esse causam dispensationis, aliquando tantum impulsivam causa finalis tunc est, quando ex notoritate Papa non dispensasset, vel saltem non modo, quo dispensavit, sed magis esset & clausulato; causa impulsiva est, quando cognita veritate suppressa Papa minus dispensasset, licet difficilis. Si falsitas expressa, vel veritas occultata causa finalis dispensationis obtemperat, dispensatio nulla erit, nec impetrans eam proficiat uti poterit, omnia enim recedunt hanc tacitam conditionem, si processu veritate nitantur. c. 2. de *Rescriptis*. Secus est, si falsitas expressa vel veritas occultata fuerit tantum causa impulsiva, quæ enim nihilominus valebit dispensationem.

Dices, hoc ipsum esse plane asserendum quandonam Pontifex dispensaret, si falsitatem ac veritatem cognosceret.

R. Ex stylo Curie Romanæ, vel quod de eo non constat, ex arbitrio perit viri desumendum esse, & hoc etiam in omnes casus qui contingere possunt circa impetrationem dispensationis, complures Synch. de *Matrim. toto lib. 3. prælo. disput. 21. & seqq.* Cujus sententia non sint infalibiles nisi quatenus

expresso nituntur, potest tamen vir prudens ex eisdem rationibus & auctoritatibus, quas allegat, suum iudicium formare. Ut autem ex innumeris tantum aliqua magis quotidiana referamus. I. Non erit valida dispensatio, si una tantum causa in rescripto allegata sit, & ea falsa fuerit, quia licet Pontifex possit sine causa dispensare, id tamen in dubio non presumitur facere, nisi ex causa expressa. II. Si non exprimat, quod copula inter venerit scienter cum consanguinea, maxime ipse dispensationis impetrandae. III. Si impedimentum exprimat sub dubio, quod erat certum, v. g. si dicat, se dubitare, an votum castitatis emisit, & tantum ad conscientiae tranquillitatem petere dispensationem, quia qui dispensat in impedimento dubio, non statim dispensat in impedimento certo, vel saltem non eodem modo: nam dubium votum castitatis per dispensationem tollitur absolute, certum autem regulariter tantum ad unum matrimonium, quo finito nullus obligat. IV. Si impedimentum affinitatis ponatur pro consanguinitate, vel e contra: dispensatio enim est stricta interpretationis, & non extenditur ultra expressa. V. Si quis dicat, se in gradu remotiori v. g. in quarto, cum sit in tertio. Aliud autem est, si quis, cum sit in quarto, dicat se in tertio; quia tunc Pontifex dispensando in tertio censetur etiam dispensasse in quarto.

De eo olim inter DD. fuit magna controversia, an in linea collateralis inaequali sit necesse non tantum gradum remotiorem, sed etiam proximum exprimere, v. g. dicendo, quod una persona sit stipiti in secundo, altera in tertio, conjuncta, eo quod major videatur conjunctio, si alteruter ex consanguineis ita propinque ad stipitem accedat. Sed Pius Quintus anno 1566. in motu proprio, qui incipit: *Sanctissimus*, decidit, valere dispensationem absque dicta expressione gradus

ENGEL IN DECRET. LIBER IV.

propinquois, ita tamen, ut ex postfacto litterae declaratoriae desuper impetrentur, in quibus Pontifex declaret, priorem dispensationem valere, eas autem declaratorias tantum ad tollendum scandalum requisitas non desiderari, si nullum ex tali dispensatione scandalum oriretur; ut quia res ad forum externum delata non est, & homines ignorant, an supplicantes omnia expresserint, docet Sanch. *d. l. disp. 24. n. 31.*

Quaritur demum, an praeter Pontificem in impedimentis nemo dispensare possit?

xy. Cum inferior in lege superioris nihil immutare possit. *Clement. Ne Romani. 2. in principio. de Electione.* ideo regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum nec Episcopus, nec etiam Legatus quivis Sedis Apostolicae in impedimentis dirimentibus matrimonij dispensare potest, nisi speciale privilegium à summo Pontifice habeat. Dico autem, *regulariter* & in ordine ad matrimonium contrahendum: nam communis & notabilis est exceptio, quod Episcopus dispensare valeat istis concurrentibus. I. Quod matrimonium jam publice & praemissis denuntiationibus contractum sit. II. Quod sit contractum bonae fide, id est, absque scientia impedimenti juxta *Trid. sess. 24. cap. 5.* sufficit tamen, si unus ex conjugibus in bona fide fuerit. III. Quod propter paupertatem & distantiam loci & incontinentiae periculum difficilis ad summum Pontificem vel alium ex privilegio jus dispensandi habentem accessus detur. IV. Quod impedimentum sit tale, in quo soleat concedi dispensatio, adeoque non in primo aut secundo gradu consanguinitatis. In affinitate autem ex copula illicita (puta si quis duxerit eam, cum cujus sorore vel consanguinea prius peccavit) ipse scio in primo & secundo gradu contracto jam matrimonio dispensationem

Xxx xx tionem

tionem ab Episcopo datam esse. V. Denique, quod impedimentum sit occultum; dicitur autem occultum, etsi unus vel alter sciat, non tamen in loco divulgatum sit. Videatur Sanch. *lib. 2. disp. 10.* Hoc insuper adnotari potest, quod si dubitetur, an sit impedimentum inter contrahentes, possit Episcopus declarare, nullum esse impedimentum, aut etiam ad cautelam dispensare, sicut docet Garzias *de Beneficijs p. 9. cap. 2. n. 10.* & Laym. *in Theol. Moral. de Legibus. c. 22. n. 4.*

TITULUS XXII.

Qui Filij sint legitimi.

SUMMARI.

1. Illegitimi in multis deterioris conditionis quam legitimi.
2. Natus constante Matrimonio presumitur legitimus, licet uxor adulterum fecerit.
3. Matri asserenti filium illegitimum, an sit fides habenda?
4. Natus ex Matrimonio putativo quando censetur legitimus?
5. Conceptus ante Matrimonium, & natus in eo est legitime natus.
6. Natus ante Mensum novum quando habentur pro legitimo?
7. Quid si post novum Mensum?
8. De legitimatione per subsequens Matrimonium.
9. Sufficit matrimonium ratum, non tamen putativum.
10. Circa legitimationem per subsequens Matrimonium differentia inter Jus Can. & Civile.
11. Filij adulterini & incestuosi non legitimitur.
12. Natus ex incestu Materiali, ignorata scil. consanguinitate, an legitimitur?
13. Filij Clerici in minoribus constituti an legitimitur per subsequens Matrimonium?
14. De legitimatione per rescriptum Principis, vel Indultum Comitis Palatini, & ejus effectum.

Postquam hactenus visum est quanam solemnitates, & impedimenta, observari debeant, ut matrimonium recte

contractum dicatur, nunc in hoc Titulo, de Matrimonij effectu agitur, qualiter maritum Liberi per matrimonium leguntur, aut fiant.

Notandum itaque I. plurimum esse, an quis pro legitime vel illegitime natus habeatur: nam illegitime natus cum adbeat semper macula paterni peccati, utriusque generura a LL. reprobata sit, ubi non minus deterioris sunt conditionis, quam legitime nati; ita etenim ad Ordines Ecclesiasticos promoveri non possunt. *Notandum* *Filij Presb. non ordinandi*, nec ad beneficia curata, vel Prælaturas. *c. cum in causa* *c. innotuit. 20. de Elect.* tamen per dispensationem aut ingressum inchoantem ad Ordines habitati fuissent, nihil impedit specialiter etiam quoad dignitates impenduntur. *c. 1. ubi Pan. & DD. d. 7. de Offic. Presb.* Item nec Patri nec Fratribus aut Consanguineis linea paterna legitime succedunt, qua de re videantur, quæ in III. in Tit. *de Successione ab intestato* acta sunt, & licet matri succedant in alio libus, & nonnunquam Patri in dubio beneficijs, ut ibidem traditum, in bonis tamen secularibus generaliter excluduntur. *in c. de naturalibus. in Titulo. Si de Feudo de hereditate contentio sit.*

Notandum II. Quod natus constante matrimonio adeo habeatur pro legitimo, tamen probari possit uxorem legitime adulterium commisisse, nihilominus favore patris potius ex marito, quam adultero conceptus presumatur. *L. miles 11. §. de hereditate. ff. 8. ad L. Ful. de Adult.* Interim hæc presumptio, licet ordinarias probationes contrarium non admittat, cedit tamen evidentie & veritati, si v.g. eo tempore quo mulier concepit, & alio interpatre magiore maritus absens, vel ob infirmitatem, aut aliam causam ad generalem patenter inhabilis fuerit. *lib. 2. titulus 1.*

De his qui sunt, vel alieni juris. Sed quid, si uxor ipsamet fateatur partum adulterinum esse? Communis est sententia, filium, pro quo stat juris praesumptio, non teneri fidem habere huic maternae confessioni, nisi evidentes probationes concurrant. Text. cum Nota Gottofr. in l. im-
 peratores. 29. §. mulier. ff. de Probat. Pa-
 norum. in c. per tuas. 10. de Probat. num.
 4. Andr. Geil, Praef. obs. lib. 1. obs. 97. n. 8.
 Layman. in Theol. moral. lib. 3. Tract. 3.
 p. 3. cap. 14. n. 1. apud quem ibidem plura
 de obligatione ex adulterio videri poterunt,
 que ad lib. V. ad Tit. de Adulteris & stu-
 proremittimus.

Notandum III. Non tantum natos ex
 matrimonio valido esse legitimos, sed etiam
 illos, qui nati sunt ex matrimonio putativo,
 quod revera quidem propter impedimen-
 tum aliquod occultum consanguinitatis, aut
 simile fuit invalidum, publice tamen crede-
 batur validum: dummodo duo concurrant:
 primum primo, quod saltem unus ex con-
 jugibus putativis (tempore contractus) fue-
 rit in bona fide & ignarus impedimenti. Se-
 cundo, ut matrimonium fuerit contractum
 publice in facie Ecclesiae, & praemissis de-
 nuntiationibus. c. ult. §. si quis. de Cland.
 despons. & c. pen. hoc. tit. Hic autem bre-
 viter circa utramque conditionem subno-
 tandum.

I. Quod in dubio & pro favore prolis praesumatur potius ignorantia, quam scientia impedimenti, teste Cov. de Matrim. p. 2.
 c. 8. §. 1. n. 5. facit regula. 46. juris in 6.
 ubi dicitur, praesumi ignorantiam, nisi probetur scientia.

II. Omissionem denuntiationis impedire legitimitatem prolis, quamvis uterque con-
 iugum fuerit in bona fide, si culpabiliter, seu
 dolose facta fuerit, non autem si iusta de
 causa & ex autoritate Episcopi, quia d. c.
 ult. de Cland. despon. partum est latum in

poenam clandestine contrahentium, partim
 vero fundatur in praesumptione, quod ii,
 qui denuntiationes ad revelandum impedi-
 mentum institutas omiserunt, scientiam
 aut saltem affectatam tantum ignorantiam
 impedimenti habuerint; ergo si in immissio-
 ne denuntiationum nihil peccatum sit, ces-
 sabit etiam poena & praesumptio.

Notandum IV. Natos constante matri-
 monio haberi in jure pro legitimis, licet an-
 te matrimonium per copulam fornicariam
 concepti fuissent, sicut aperte decidit Justin.
 Imperat. in l. nuper. 11. vers. & multo
 magis. C. de Naturalibus lib. ubi etiam
 generaliter pronunciat, quod in quaestioni-
 bus statum liberorum concernentibus, pro
 favore eorum non conceptionis, sed Na-
 tivitatis tempus inspiciendum sit.

Sed dices, quomodo Imperator potest il-
 los dicere legitime natos filios, qui revera
 non ex copula matrimoniali, sed fornicaria
 nati sunt? Respondetur, ut aliquis legitime
 natus dicatur, non esse effectum juris natu-
 ralis, secundum quod jus omnes aequaliter
 nascimur ex viro & ex femina, sed esse po-
 tius effectum legis (unde & legitimi dicun-
 tur) & juris positivi, quod alicujus nativita-
 tem approbat, eique jura legitime natorum
 attribuit, ergo cum Imperator tam in hoc
 casu natos constante matrimonio, quamvis
 antea conceptos, & in priori casu Pontifex
 natos ex matrimonio putativo bona fide
 contracto voluerit legitime natos, ideo et-
 tiam a nobis tales dici, & haberi debebunt.
 Nec obstat, quod constitutio d. l. nuper.
 non habeatur expresse in Jure Can. vel con-
 stitutio d. c. ult. de Clandest. despon. in Jure
 Civ. quia Jus Canonicum & Civile sibi mu-
 tuum subsidium praestant, ut quod in uno de-
 cisum non est, ex altero suppleatur. jux. c. 1.
 de Nov. op. nunc.

Sed quid si mulier pariat quidem in ma-

Xxx xx 2 tri-

trimonio, sed tam mature, ut maritus, qui ante matrimonium negotium cum ea non habuit, dubitare possit, an partus suus vel alienus sit? Resp. quamvis ordinarium tempus pariendi novem mensium aestimetur, si tamen mulier peperit *septimo mense*, partus legitimus reputabitur, quia intra hoc tempus naturalem partum edi posse, ex sententia Medicorum receptum esse tradit. J. C. *in l. septimo mense. 12. ff. de Statu hominum*. Idque non tantum de completo mense septimo accipiendum est, sed ad initium septimi mensis legitimum partum nati, satis aperte probatur ex *L. 3. §. ult. ff. de Suis & legit. hered.* ubi dicitur, quod ex sententia Hypocratis ab Imperatore Pio approbata *182. die natus* legitimo tempore natus habeatur: jam si more Græcorum 30. dies pro mense computentur, ut notat Gottfr. *ad eundem §. ult.* erunt *sex menses & duo dies*.

Notandum V. Non ita præcisè tempus nativitatæ inspici circa legitimitatem liberorum, quin aliquando potius tempus conceptionis consideretur, si hoc sit eis favorabilius. Unde qui in matrimonio conceptus, & mortuo patre natus est, haud dubie legitimus posthumus dicitur.

7 Quid autem si mulier post mortem mariti non pariat intra 9. menses, sed multo post, v. g. in mense decimo aut undecimo. Respondetur sicut ob diversas naturæ qualitates mulier aliquando citius, ita etiam aliquando serius parere potest, ita quidem, ut omnes facile consentiant partum in mense decimo editum coeteris partibus, si nimirum mortuus ante mortem fuisset dispositus ad generandum, legitimum censendum esse. De mense 11. difficultas esse videtur propter *Novellam 39. c. 2.* ubi imperator partum 11. mense perfecto editum vocat *impium*, & ait impossibile, ut conceptio ex mari-

to defuncto in tantum tempus extendatur, quia imperator de partu mense undecimo perfecto & circa terminum anni educto loquitur, ideo concedendum quidem est, talem partum præsumptione juris haberi pro illegitimo, si tamen ad initium vel medium undecimi mensis pepererit, ubi coetero bonæ famæ & vitæ æstimari potest, & maritus quoque ante mortem nulli propter impedimento laborasset, pro more prolis respondendum putarem, quia in dubio non præsumitur delictum. *l. 1. §. 51. ff. Pro socio.* imò ipsam Novellam præsumptionem circa partum post mortem patris natum per iudicium Medicorum quibus non dubito juramentum dandum esse, quod ita, sicut dicunt, & non aliter conscientia sentiantur elidi posse, interpretatur juxta dispositionem naturæ matris, partum sine suspitione tamdiu retentum esse, & concurrat bona mulieris propter nos existimatio, quibusdam exemplis probat Gottfried *in not. ad d. c. 2. Novell. l. 2.*

Notandum VI. Quod tanta sit vis matrimonii, ut non solum illi, qui in eo concepti, aut nati sunt, sed etiam qui ante nati sunt, post illud contractum legitimi habeantur. *cap. tanta. 6. hoc tit.* ubi præsertim Barbofa *in Collect. Decretorum.* Novellam Barbofa in *Collect. Decretorum.* Novellam fert, an immediate, vel post intervallum longioris temporis, aut aliarum circumstantiarum illa femina in uxorem ducatur, ex qua liberi per fornicarum congressum concepti sunt. E. gr. nihil obstat legitimum, si primò postquam filium ex concubina genuit, relicta concubina aliam in uxorem accipiat, & hac mortuâ tunc primum uxorem ducat. Panorm. *in eodem cap. 6. & DD. communiter.*

Notandum VII. Ad legitimitatem liberorum solum matrimonium ratum sufficit.

re, nec requiri ejusdem consummationem: quia in *dist. cap. tanta*. dicitur, filios post contractum matrimonium esse legitimos, & nulla ibi sit mentio consummationis. Unde si contingeret Patrem ante consummationem mori, vel ipsum matrimonium in periculo mortis contrahi, nihilominus filius legitimus haberi deberet. Barb. in *cod. c. 6. n. 8.*

Per Matrimonium autem putativum non legitimantur; quia quod est de jure nullum, nullum producit effectum; quare autem magis natus in matrimonio putativo legitimus censetur, est, quia non est natus ex delicto, sed in forma matrimonii suppositâ bonâ fide; ille verò ex delicto, ergo debet aliquid accedere legitimum, quod illud delictum cum effectu purget.

Notandum VIII. Quamvis de jure civili illegitimationem liberorum duo videantur requiri. I. Ut dotalia instrumenta unâ cum nuptiis confecta sint *Novell. 89. c. 8.* II. Ut concubina, ex qua illegitimus susceptus est, fuerit domi loco uxoris detenta, adeoque sine suspitione, quòd ex alio fortassis conceptus. *l. nuper. in pr. C. de Natur. lib.* De Juramento Can. neutrum requiritur: quia text. *in d. c. tanta*. generaliter loquitur, ergo pro favore legitimacionis etiam generaliter est accipiendus. Barb. *d. l. n. 4. c. 5.* Atque hac in parte Jus Canonicum etiam in terris Imperii receptum est. Et merito quidem: tum quòd tum effectus legitimacionis dependeat ex matrimonio, quòd ad sui substantiam non requirit dotalia instrumenta, solo mutuo consensu cum presentia Parochi & testium sufficienti. *c. 16. qui fidem. 30. de Spon. Trid. sess. 24. de Reform. matrim. c. 1.* & aliàs in dubiis a matrimonio dependentibus semper magis Jus Can. quam Civile sequi debeamus. *c. tuam. 3. de Ord. cog. c. lator. 5. l. 11.* tum etiam quòd hodie amplius non toleatur concubitus, ideoque rarus vel

nullus esset hodie tam favorabilis matrimonii effectus.

Notandum IX. Ad legitimacionem liberorum per subsequens matrimonium requiri, ut saltem uno ex tribus temporibus inter parentes potuerit matrimonium consistere, videlicet, vel tempore *conceptionis*, vel *medio*, vel tempore *pariùs*; quia liberi merè adulterini, incestuosi, aut aliàs damnati in jure per subsequens matrimonium non legitimantur. Unde si v. g. aliquis ex adulterio conceptus & vivente legitimo marito natus sit, non fiet legitimus, quamvis marito mortuo mater ejus ab adultero in uxorem ducatur; similiter nec Jura legitimatorum confertur, qui ex incestu cum consanguinea genitus est, licet post ejus nativitatem mater per dispensationem in uxorem ducatur, nisi ante nativitatem in utroque casu impedimentum (in priori per mortem mariti, in altero per dispensationem) fuisset sublatum: tunc enim saltem tempore medio aut pariùs potuisset inter parentes matrimonium consistere. Text. & DD. in *cap. tanta. h. 1.*

Sed hic quaeritur, an ignorantia impedimenti patrocinetur filio? an qui v. g. natus quidem ex consanguinea, parentibus tamen consanguinitatem ignorantibus legitimus censetur, si postea per dispensationem matrimonium contrahatur? Negative respondet Barb. in *d. cap. tanta. n. 42.* partim ex generalitate textus *in d. c. tanta*. qui non distinguit, an parentes habuerint impedimenti ignorantiam, sed solum considerat, an inter eos tempore conceptionis vel nativitatis potuerit consistere matrimonium: partim etiam quòd parentes peccantes non potuerint habere excusationem ignorantiae, quia dederunt operam rei illicitae, *danti autem operam rei illicitae, imputantur etiam, quae praeter ipsius intentionem sequuntur c. tua. 19. de Homicidio. c. ult. eod. in 6.*

Contrariam tamen sententiam aliquando in Rota Romana prævaluisse ex Castiodoro refert Barb. d. l. n. 41. eaque etiam apud nos in praxi recepta est. Ratio mihi videtur esse valde efficax, quod talis filius non sit natus ex formali incestu, nec parentes in tali casu tanquam incestuosi propter ignorantiam impedimenti poenâ incestus ordinariâ punirentur, ergo in materia favorabili non venit nomine incestuosi. Unde d. c. tanta. b. t. explicandum est de illis, qui ex formali adultério vel incestu sunt geniti. Item illa regula, *quod danti operam rei illicitæ imputentur, quæ sequuntur*, plerumque tantum circa homicidium in ordine ad irregularitatem incurrendam (quæ etiam ex culpa levissima contrahitur) locum habet.

- 13 *Queritur* præterea, utrum filius à Clerico in minoribus Ordinibus constituto genitus legitimeur, si postea Clericus deposito Clericatu matrem in uxorem ducat? Affirmativa communis & vera est: quia inter talem Clericum & feminam etiam tempore conceptionis potuit consiliter matrimonium; cum minores Ordines non constituent impedimentum dirimens. Cov. d. c. §. 2. num. 5.
- 14 *Notandum X.* Licet illegitimè nati etiam per rescriptum Principis, vel indultum Comitum Palatini legitimi possint, majoris tamen effectus est legitimatio per matrimonium: nam legitimi per rescriptum Principis non succedunt Patri, si alii filii ex justis nuptiis procreati adsint, nisi pater ipse supplicaverit Principi, & legitimati inserta sit clausula: *non obstante, quod adsint filii legitimi &c.* Imò in bonis feudilibus, fideicommissis familiarum, & majoratibus prorsus excluduntur; at verò legitimi per matrimonium legitime natis in omnibus & per omnia æquiparantur: inducitur enim legitimatio ab ipsa lege tam Canonica, quam Ci-

vili, adeoque omnes effectus legis spectantur, nam verè est legitimus, quem in pro tali habet; cum aliquem legitimum non proveniat à natura, secundam quoniam omnes æqualiter nascimur, sed à legitimitate sive ab initio, sive ex post facto approbante, sicut hæc de re dictum est in III. in Tit. de Successione ab intestato. li. videri poterunt, quæ tradit Hæreticus de principio Dissert. de Success. ab intestato n. 271. & seq. Porro dum diximus legitimati per subsequens matrimonium per Jure induci, ulterius quedam consequuntur de quibus

Notandum est ultimum, quod legitimatio per rescriptum Principis secularis vel Comitum Palatini non habeat effectum in Ecclesiastico, v. g. ut talis legitimatus Ordines suscipere. Panorm. m. c. per rescriptibilem. 13. b. t. n. 26. imò non potest sentire teste Fach. lib. 3. Contr. c. 2. quod legitimatio ab uno Principe facta habeat effectum in territorio alterius episcopis, adeo ut v. g. legitimatus ab Imperatore non succedat in Papali territorio. Ita Item ad legitimatiorem per rescriptum Principis requiritur, ut tam pater quam filius legitimi, & secundum quorundam opinionem etiam alii filii legitimi, si extant, consentiant. Nov. §. c. 9. & 11. Verum in omnibus aliter se res habet, si legitimatio per matrimonium contingat; talis legitimatus, cum ipso Jure legitimus effectus sit in foro Ecclesiastico quoad Ordines, Beneficia, & dignitates, quam in civili quo ad redditates, statum familiae, Jura retractabilis atque ubique terrarum pro legitimo habendus erit, neque interest, an pater vel filius in matrimonio nati consentiant, aut dissensiant. Vide Barb. in Sape d. c. tanta. b. t.

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

SUMMARI.

- 1. Omnes causas matrimoniales coram solo Iudice Ecclesiastico tractari debent.
- 2. Causa matrimoniales de jure tantum ad Episcopos, eorumque Vicarios pertinent.
- 3. Coniunx propria auctoritate compartem dimittens, tenetur iterum recipere, non obstante quocumque impedimento.
- 4. An post receptionem, non obstante impedimento, licite sit conjugii usus?
- 5. Non tantum conjuges, sed quicumque notitiam impedimenti habentes matrimonium accusare possunt.
- 6. Coniugibus impedimentum ultro consentibus, non statim creditur debet.
- 7. Ad matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plena probationes.
- 8. Coniugines circa impedimentum consanguinitatis pro testibus accipiendi sunt.
- 9. In dubio pro favore matrimonii judicari debent.
- 10. Causa matrimoniales brevissime tractari debent.
- 11. Sententia lata in causa matrimoniali non transit in rem judicatam.
- 12. Accusatio matrimonii etiam post lapsum longissimi temporis institui potest.
- 13. Quando agitur de impedimento Canonico, nunquam transactio locum habere potest.

Contingit non raro, ut desponsatis vel conjugatis aliquod impedimentum Canonicum objiciatur, atque contra eos ad impediendum matrimonium contrahendum, vel contractum dissolvendum agatur. Ideo hoc loco trademus, quid Judicibus in tali processu observandum sit.

Igitur sciendum I. omnes causas matrimoniales pertinere ad iudicium Ecclesiasticum; quam propositionem si quis contumaciter negaverit, anathemate damnatur à Concilio Tridentino *sess. 24. de Sacramento matrimonii. can. 12.* Unde Judices sa-

culares se immiscere non possunt, quia cum matrimonium sit Sacramentum, causa illius censetur esse spiritualis, quam non convenit à secularibus Judicibus tractari. *c. discernimus. 2. de Judiciis.* Imò tamen si causa principalis sit secularis, & quaestio tantum incidat de valore matrimonii (e.g. si agatur de hereditate, & filius, qui hereditatem praetendit, negetur esse legitimus & natus ex valido matrimonio) adhuc Judices saeculares in causa principali supercedere, & illam quaestionem de valore matrimonii ad Judicem Ecclesiasticum decidendam remittere debent, licet alias causa connexa dividenda non sit. *l. nulli. 10. Cod. de Judiciis.* excipitur tamen, si sit spiritualis, quae à Iudice saeculari nequit cognosci. *c. tuam. 3. de Ordine cognitionum. c. lator. 5. & cap. causam. 7. Qui filii sint legitimi. Mynsing. Centur. 1. obser. 100.* qui ita in Camera Imperiali praeficari asserit, nisi quaestio de matrimonio esset *meri facti & non juris.* e.g. si diceretur filius merè ex concubinato genitus, & negaretur inter parentes ejus aliquando matrimonium fuisse contractum; tunc enim de isto facto, an matrimonium contractum sit, abstrahendo à valore ejus, etiam Iudex saecularis rectè cognosceret.

Sciendum II. Causas matrimoniales non ad quosvis Judices Ecclesiasticos, sed tantum ad Episcopos, eorumque Vicarios pertinere. Unde Decani & Archidiaconi hanc cognitionem causarum matrimonialium sibi de jure vindicare non possunt. *Trid. sess. 24. de Reformatione. cap. 20.* in amplis tamen diocesisibus, sicut in hac Salisburgenfi, solent Episcopi Archidiaconis, causas matrimoniales incerto aliquo districtu emergentes judicandas committere, & sibi tantum appellacionem reservare, ne partes cum magnis sumptibus & temporis dispendio cogantur semper Episcopale Consistorium adire. Ab-

bates

bates quoque nonnulli exempti, qui totum territorium, & in eo jurisdictionem quasi Episcopalem habent, quamvis ipsi de cetero Episcopi non sint, etiam de quibus matrimonialibus cognoscere possunt: nam ad decisionem istarum causarum non requiritur ordo Episcopalis, sed jurisdiclio.

3 *Sciendum est III.* Neminem posse propria autoritate conjugem ob quodcunque impedimentum sine sententia Judicis dimittere, licet fortassis notoria consanguinitas inter ipsos conjugatos post contractum matrimonium appareret. Imò si defacto e.g. maritus dimisitset uxorem, ad recipendam eam, & cogendus & insuper pœnâ arbitrariâ mulcandus esset: c. 3. & 3. de Divortis.

4 Utrum autem post talem receptionem licitus sit usus matrimonii superius ad Tit. IV. de Sponsa duorum. n. 6. dictum est.

5 *Sciendum IV.* Quòd non tantum ipsi conjuges, vel illi, quorum interest, possint matrimonium accusare, & impedimentum Judici notificare, sed si fama spargatur, quosdam conjugatos aliquo impedimento Canonico laborare, Judex de veritate ex officio inquirere debeat: imò quilibet de populo, cui impedimentum notum est, id Judici proponere, & matrimonium accusare permittatur, ne aliqui sub specie conjugii impunè adulteria vel incestus committant, dummodo non sit præsumptio, quòd ex odio aut malitia, vel ad extorquendam pecuniam accusator alienum matrimonium turbare velit. c. 5. b. f.

Oritur autem præsumptio contra accusatorem, si eo tempore, quo denuntiationes ante matrimonium in Ecclesia factæ sunt, ipse in loco præsens fuerit, nec contradixerit, & primum post matrimonium contractum accusationem instituat. Quare non erit facile audiendus, nisi juramentum præstiterit, quòd primum ex post facto in ve-

ram noticiam impedimenti de veritate, & illa malitiâ ad accusandum movetur. c. ubi Panor. n. 9. x. b. in. c.

Sciendum V. Quamvis alius propter confessio dicatur optima probatio; in causa conjugati ultro facerentur impedimentum e. gr. consanguinitatis, impotentia, etiam non propterea matrimonium statim parandum foret, nisi ex aliis conjecturis veritate appareret, ne conjuges cohabitatio nis periculi colludere & impedimentum negare possint, c. super eo. s. De eo, quod ignorat. Si verò conjuges non per preparationem, sed tantum dispensationem ulterius cohabitare velint, eruditur eorum assertio: quia hic nulla cogitur de fallitate suspecti sint: nam veritas non est in eorum favorem, sed potius gravem impetrandæ dispensationis.

Sciendum VI. Causam matrimonium reputari in jure causam arduam & magis præsudicij, adeoque in ea non sinitur in seculum probationes, sed requiritur integra. Verum hoc intelligendum est de matrimonio jam contracto & diffinito agatur. Sin autem agatur de impedimento matrimonio, quòd necdum contractum tunc etiam semiplena probationes admittuntur, ut dictum unius testis, fama communis, vel alia indicia & conjectura. c. de Consanguinitate & affinitate. Ratio est, quia ex tali imperfecta probatione fit saltem dubia & periculosa, in dubio tamen & periculo tutior via est tenenda, & perdit ab initio impedire matrimonium quam cum periculo peccati admittere: & fortassis ex post facto cum scandalo illud debeat.

Sciendum VII. Licet regulariter sanguineus pro consanguineo non sit idoneus, si tamen agatur circa matrimonium de impedimento consanguinitatis, per-

conſanguinei quàm extranei pro teſtib⁹ ad-
mittendi ſunt, eò quòd cenſeantur, optimam
habere ſua genealogia notitiam, & non fa-
cile incellat nuptias in ſua familia toleraturi
ſunt. c. 3. b. tit. c. ſuper. 22. de Teſtib⁹.

Sciendum VIII. Si aliqui teſtes aliquid
contra matrimonium deponant, vel res ipſa
in puncto juris controverſa ſit, tunc potius
pro matrimonio, quàm contra pronuntian-
dum eſt. arg. c. finalis. de Sententia &
re judicata.

Sciendum IX. Cauſas matrimoniales tra-
ctandas eſſe ſummariter, & quantum fieri
potelt, breviffimè, ut longiores dilationes
& inutilitatorie exceptiones ex officio judi-
cis amputentur, ne litigantes ob longiorem
moram periculo incontinentiæ exponantur.
Clem. 2. de Judiciis. & Clem. ſepe. 2. de
Verborum ſignif.

Sciendum X. Quòd ſententia lata in cau-
ſa matrimoniali non tranſeat in rem judi-
catam, etiamſi ab eà appellatum non fuerit,
propterea ſi quondocunque novæ probati-
ones impedimenti emerſerint, nova accuſa-
tio inſtitui poterit, vel contra, ſi matrimo-
nium ex falſis probationibus ſeparatum fue-
rit. & ex poſtfacto de veritate conſtet, rur-
ſus redintegrari debebit. c. lator. 7. & ibi
Gloſſa de Sententia & re judicata.

Sciendum XI. Quamvis alie actiones re-
gulariter extinguantur lapſu 30. vel 40. an-
norum l. ſicut. 3. & l. omnes. 4. C. de Præ-
ſcriptione. 30. annorum. Accuſationem ta-
men matrimonii poſt lapſum tanti tempo-
ris inſtitui poſſe: neque enim matrimonium
ab initio invalidum tractu temporis con-
valeſcit, aut impedimentum tollitur. Hoc
tamen concedendum videtur, quòd poſt
mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis
elapſis non poſſit diſputari de valore matri-
monii præteriti, e. gr. ut filius vel nepos à
ſucceſſione hereditaria excludatur, quia cum
ENGELIN DECRET. LIB. IV.

tali caſu jam ceſſaverit peccatum conjugum,
non apparet ratio, cur diſpoſitio juris civi-
lis, quæ poſt tantum tempus omnem actio-
nem tollit, locum non habeat. Facit enim
textus in l. querela. 12. ubi Bartholus &
DD. C. Ad legem Corneliam de falſis.

Sciendum ultimo, in aliis quidem cauſis
dubiis conſulendum eſſe partibus, ut tranſ-
actione vel amicabili compoſitione liti ſi-
nem imponant. At verò in matrimonio,
quando agitur ſuper impedimento Canoni-
co, non eſſe permiſſam transactionem, neque
juramentum voluntarium, vel compromiſ-
ſum, aut alia ſimilia, quæ ſpeciem tranſ-
actionis continent. c. ult. de Transactioni-
bus. Quia ſuper illis tantum admittitur
transactio, quæ ſunt in poteſtate partium
litigantium: non eſt autem in earum pote-
ſtate cum impedimento Canonico in matri-
monio permanere, vel ſine impedimento
à matrimonio diſcedere, ergò. Super expenſis
autem in lite factis, item ſi contra filium
agatur, de valore matrimonii parentum jam
deſunctorum in ordine ad ſucceſſionem hæ-
reditariam, transactionem procedere, nemo
facile dubitavit. Alia ad proceſſum judicia-
lem in cauſa matrimonii pertinentia ex Lib.
II. Decretal. deſumenda ſunt.

TITULUS XIX.
De Divortiis.

SUMMARIUM.

1. Matrimonium aliud proprie tale, aliud improprie
ſeu attentatum.
2. Magis interdum congruum eſt, impedimentum quo-
vis modo tollere, quàm conjuges invito ab in-
vicem ſeparare.
3. Qualiter matrimonium nullum ex defectu conſen-
ſus in alterutro reconſolidari poſſit?
4. Qualiter matrimonium ceſſante impedimento diri-
mente occulto reconſolidari debeat?
5. An ad reconſolidationem matrimonii debeant et-
iam repeti ſolemnitates?

XII 77

6. An

6. An Parochus vel Confessarius teneatur monere habentes impedimentum, si id ignorant?
7. Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum.
8. Matrimonium ratum duobus tantum casibus: Consummatum verò nunquam, excepta morte, quoad vinculum dissolvi potest.
9. Occurrit objectioni hæreticorum contententium falsum ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse.
10. Matrimonium consummatum 6. de causis quoad thorum dissolvi potest.
11. Ex solo adulterio matrimonium consummatum quoad thorum in perpetuum dissolvitur.
12. An sicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere possit?
13. An etiam oscula, vel amplexus uxoris aut suspicio tantum adulterii divortium causare possint?
14. Quales probationes requirantur, ut iudex divortii sententiam ex causa adulterii proferre valeat?
15. Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamsi pars innocens primum post latam sententiam adulterium committat.
16. Maritus uxori etiam indirectè tantum dans causam adulterii, divortium petere non potest.
17. Bona fides, uti & violenta oppressio, vel etiam metus cadens in constantem mulierem excusat a divortio.
18. Tollitur divortium ex condonatione injuria, & quando hæc condonatio fieri possit?
19. Si conjux innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire.
20. Cur hæresis sit causa divortii?
21. An conjux Catholicus teneatur recipere hæreticum post latam sententiam revertentem?
22. Merito etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.
23. Demum ex scilicet conjugis rectè dissolutio matrimonii petitur.

Matrimonium aliquando dissolvitur, quia invalide contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non est propriè matrimonium, sed matrimonium *attentatum*: aliquando verò valide ubi initio contractum ex causa superveniente.

§. I.

De Separatione Matrimonii ob malitiam.

Matrimonium nulliter contractum propriè quidem & de jure matrimonium dici non potest: dicitur tamen matrimonium impropriè seu defacto attentatum: verò matrimonium tale attentatum quocumque impedimento non alteratur: dum est, quam accedente auctoritate Ecclesiastica. Est autem hæc attentatio, quòd non semper in vitiis temporibus matrimonium separandum sit, modo impedimentum vel causa potest per dispensationem aut alium modum tolli possit. Imò si vir tantum fuerit in peccato, & foemina ignorans impedimentum contrahit, videtur planè ex naturali & civiliter attendendum impedimentum & dispensationem impetrandam cogi posse.

Quæritur autem I. An si nullum impedimentum sit occultum, & uni tantum parti occultum aliquando convalidari possit matrimonium absque eo, ut alteri parti ignorantia significetur, possit enim nonnunquam ex dispensatione impedimenti oriri dissolutio matrimonii, infamia, aut aliud scandalum.

Responsio affirmativa: eorum tamen recepta. Quoad modum autem convalidandi distinguendum est, an matrimonium nullum ex defectu consensus in altero vel an ob aliud impedimentum dirimentem contractum. Priori casu convalidetur matrimonium, si ille, qui sic tantum consentit, post verè consentiat: neque enim ad matrimonium necessarius est consensus verè minima formaliter simultaneus, sed tantum quòd is, qui priori tempore consentit, voluntate perduret, usque dum etiam altera consentiat; alias matrimonium procuratorem contrahi non potest: si principalis, qui procuratorem mittit,

tempore prius consentiat, quam altera per-
sona, ad quam procurator mittitur. Volunt
tamen Doctores, ut ille novus consensus
non sit merè internus, sed per signum ali-
quod externum, veluti per verba, quæ con-
jugalem affectum indicent; aut per copulam
expugnatur, quia ad essentiam Sacramenti
requiritur signum visibile. Licet verò in ta-
li casu jam prius adfuerit signum, scilicet
contractus extrinsecus matrimonii, & tan-
tum detuerit consensus; reputatur tamen
hoc signum insufficientis: quia tunc tempo-
ris, quando positum erat, fuit solummodo
parativum & falsum.

Altero casu, si occultum impedimentum
cessit, v. g. in affinitate occulta dispensa-
tio clam obventa sit; uxor legitima, de qua
nihil seiebatur, mortua sit &c. requiritur
quidem novus utriusque consensus: quia
prior propter tale impedimentum erat in-
validus: interim tamen non est necesse, ut uxor
re-ignata nullitatis prius de eâ certioretur,
& ita novus ipsius consensus petatur, sed sa-
tis erit, si dissimulata nullitate interrogatio-
ni de presenti factæ consentiat, ut si maritus
dicat: *si non esses mea uxor, velles fieri?*
Et de facto vis esse mea uxor &c. qua de re
videatur Sanchez de Matrimonio. l. 2. d. 36.

Quæritur II. An ad reconvalidationem
matrimonii debeant reiterari solemnitates
Conc. Trid. ut scilicet denud interveniat Pa-
rochus cum testibus?

Respondeo. Esse distinguendum, an impedi-
mentum ita occultum sit, ut probari nequeat?
vel utrum juridicè saltem per duos testes
probari possit? Priori casu sufficit, quod so-
lemnitates ab initio adhibita sint: quia ea-
rum effectus etiam imposterum censetur du-
rare, hoc ipso, quod matrimonium tali ca-
su negari facile non possit, cum constet de
contractu publico, & non constet de impe-
dimento. At in posteriori casu propterea
solemnitates reiterandæ sunt: quia sine his

subesset periculum, ne quandoque matri-
monium negaretur; si nullitas in primo
contractu propter impedimentum probari
posset, & consensus novus ex defectu solem-
nitatum esset omninò occultus. Verum
ne passim divulgetur, quod duo conjugati
impedimento Canonico laborent, notabilis
est cautela, ut Parochus vel confessorius pe-
tens licentiam à Parocho in præsentia duo-
rum testium, qui possunt esse de consanguineis
aut alijs bonis amicis, partes coram se
privatim conjugat.

Quæritur III. An si confessorius vel ali-
us quiscunque ex privata scientia advertat,
conjugatos habere ignorantiam impedi-
menti, teneatur ejus impedimentum & nul-
litatem matrimonij indicare.

Respondeo. Non teneri; imò plerumque non esse
consultum admonere conjuges in bona
fide existentes, si tamen ista concurrant. I. Ut
impedimentum sit occultum, & non sit
scandalum apud alios homines. II. Ut igno-
rantia non sit mortaliter culpabilis, sicut
ordinarie ignorantia juris excusat homines
plebeos, scæminas, milites & alios similes
l. cum de indebito. §. i. ff. de Probationibus,
& ignorantia facti excusat omnes. III. Ut
penitens nullum omnino dubium habeat
de valore matrimonij: quia Confessorius vel
alius vir doctus interrogatus de valore ma-
trimonij tenetur veritatem dicere, ne cau-
sam erroris præbeat. IV. Ut prudenter time-
atur, ne ex admonitione timeantur dissen-
siones, infamiae, periculum incontinentiæ, &
alia scandala vel gravia incommoda. Ratio
autem, cur illis concurrentibus rectè omit-
tatur admonitio, ista est: quia nemo obliga-
tur ad actum inutilem & proximo nocivum;
esset verò talis admonitio inutilis & nociva:
tum propter incommoda subsequentiâ: tum
quod conjuges prius in bona fide existentes,
per usum matrimonij putativi non pec-
cârunt.

cârint, jam autem post indicationem impedi-
menti periculo peccandi exponantur, er-
gò &c. Idque confirmatur ex c. *quia circa*.
6. de Consanguinitate & affinit. & c. si
quis autem. 4. de Penit. dist. 7. Non ob-
stat difficilis textus in c. *3. x. de Regulis*
Juris, ubi dicitur: quòd utilius scandalum
nasci permittatur, quàm veritas relinquatur.
Nam explicari potest de tali veritate, quæ
sine peccato taceri non potest, & ad quam
manifestandam aliquis tenetur; ut si partes
sint in mala fide, vel dubio aut culpabili igno-
rantia. Item Concionator aut Professor pub-
licus tenetur veritatem dicere, licet fructus
alicuius privati non speretur, sed potius scan-
dalum, quia talis doctrina ordinatur ad bo-
num publicum, idè ob privatum alicujus
malum non est intermittenda. Pluribus
examinat hanc quæstionem Sanch. *d. l.*
disp. 38.

§. II.

De Separatione Matri-
monii validè contracti.

- 7 **M**atrimonium validè contractum ali-
quando separatur vel quoad vincu-
lum, ita ut profus cesset esse matrimonium:
vel tantum quoad *thorum & mutua co-*
habitationem, manente vinculo conjugii.
- 8 Quoad vinculum matrimonium ratum
duobus casibus dissolvitur, scilicet per in-
gressum in Religionem, & dispensationem
S. Pontificis; quia matrimonium ratum,
cum significet conjunctionem Christi cum
anima fidei (quæ & magis intendi, & per
peccatum tolli potest) non est indissolubile.
At verò matrimonium consummatum,
cum significet indissolubilem conjunctio-
nem Christi cum unica sponsa Ecclesia nul-
lo casu, excepta morte naturali quoad vin-
culum dissolvi potest: ita enim illam legem

Hebræorum *Deut. 24. c.* ex qua licet libe-
libellum repudii uxoris, aperte & cer-
sultulit Christus *Matth. 5. 31.* & 19. ubi
verbis: *Moyses ad duritiam cordis vestri*
(intellige, ex dispensatione DEL) *permis-*
vobis dimittere uxores vestras, dum-
tio autem non fuit sic. Dico autem
obis, quia quicumque dimiserit uxorem
sua, nisi ob fornicationem, & aliam
duxerit, mæchatur.

Sed Hæretici suo more semper pro
carnis libertatem (quam prohibet Apo-
stolus *ad Galat. 6. ad Rom. 8. c.*) & Evangelii
jugum excutiendam, ergo, inquam, dicitur
ob fornicationem uxoris solvetur matrimo-
nium consummatum, eaque dimittitur
aliam ducere. Hunc errorem, quæ-
que hæretici nostri temporis amplectuntur,
anathemate damnavit Concil. Tridentinum
sess. 24. de Sacramento Matrimonii Ca-
non. 7. & pluribus demonstrat Bellarm. *lib.*
1. de Matrim. cap. 15. & seqq. et cum res-
tus allegatus in hunc modum interpretatus
est, ut illa exceptio de fornicatione uxoris
referatur tantum ad verba *præcedentia*,
ut scilicet non liceat dimittere uxorem
excepta causâ fornicationis: non autem ad
verba *subsequentia*, quali unquam ob cau-
sam fornicationis aliam ducere liceat, nisi
cum S. Thoma *in 4. p. dist. 31. quæst. 1.* non
communiter Scholastici explicant. Doctri-
nam autem hæreticorum inquam esse,
Probat ex interprete Christi Paulo Apo-
stolo, qui *1. ad Corinth. 7.* inquit: *is qui*
tem, qui matrimonio junctus est, pro-
pio, non ego, sed Dominus, uxorem, a quo
non discedere, quòd si discesserit, man-
re innuptam, aut viro suo reconciliari
ubi in prioribus verbis *præcepto, à quo non*
discedere, loquitur Apostolus de disceden-
justo, in posterioribus autem de disceden-
sto, scilicet ob causam fornicationis, quæ
dicitur

quem discessum Christus dicto loco permittit, alias si etiam in posterioribus locutus fuisset Apostolus de discessu injusto, non potuisset dare optionem uxori, an vellet in nuptia manere, aut viro reconciliari, sed simpliciter debuisset jubere, ut ad virum reverteretur: Deinde probatur ratione: quia si propter adulterium dissolveretur conjugium, aperiretur janua infinitis repudiis, & conjunx volens esse liber tantum adulterium committeret, & ita ex suo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu transire valeret.

Verum matrimonium consummatum, licet quoad vinculum dissolvinequeat, quoad aliorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de causis dissolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæresin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter favorem. V. Propter ingressum in Religionem mutuo consensu factum. Et VI. Propter morbum contagiosum.

Instant autem hoc loco iterum hæretici dicentes, si juxta nostram explicationem is sine sensu Christi, ut non liceat dimittere uxorem, excepta causâ fornicationis, quomodo ergo hic ultra fornicationem plures separationis causæ conceduntur? *¶* Nostram explicationem ulterius declarandam esse in hunc modum, ut ex solo adulterio liceat dimittere uxorem in perpetuum, & etiam nolentem ac invitam: alia verò causæ hic enumeratæ ex sua natura non sint perpetuas, vel certè non sint contra voluntatem alterius partis, sicut ingressus in Religionem mutuo consensu factus. Unde cessante hæresi, periculo peccati, savitia & morbo contagioso cohabitatio separata rursus restaurari debet, non autem cessante adulterio, quia fides conjugalis semel violata semper manet violata; & sanè, si Apostolus *ad Corinth.* potuit concedere temporalem se-

parationem conjugum ex consensu causâ orationis; potuerunt utique etiam Pontifices ex aliis justis causis, scilicet propter periculum corporis vel animæ talem separationem indulgere: etenim Pontifices tanquam Christi in terris Vicarii Apostolicâ auctoritate perfruuntur, iisque non minus quam Apostolis jus divinum interpretari ac declarare convenit.

§. III.

De Separatione propter Adulterium.

Queritur I. Utrum non tantum maritus uxorem, sed etiam vice versâ uxor maritum propter adulterium dimittere possit? Affirmativa sententia communis & vera est. Ratio enim hujus divortii consistit in violatione fidei conjugalis, quæ haud dubiè non tantum per adulterium uxoris sed etiam mariti contingit, cum conjuges non debeant ad imparia judicari. *c. gaudemus 8. h. ii. cap. ult. causâ 32. q. 5. c. placuit. s. eadem causâ. q. 7.*

Non obstat quòd Christus Dominus *Matth. 5. & 19.* tantum de dimissione uxoris meminerit, quia intelligitur locutus fuisse de eo, quòd frequentius accidit, prout etiam in *d. c. ult.* ait Innocentius, quòd viri frequentius soleant mulieres de adulterio accusare, quam e contra mulieres viros suos. Item dici potest, quòd ibi Christus tantum de dimissione uxoris à Judæis interrogatus fuerit, & ideo juxta interrogata responderit.

Queritur II. An etiam propter oscula, vel amplexus uxoris, aut suspensionem tantum adulterii possit cohabitatio dissolvi? Pro Affirmativa facere videtur *l. consensu. §. 3. Cod. de Repudiis*, ubi iusta divortii causa esse dicitur, si mulier invito marito aliena convivia appetat aut extra domum pernoctet. Item textus in *lib. 1. fendorum*

11. s. ubi statuitur, quod vasallus feudum perdere debeat, non tantum, si cum uxore Domini adulterium commiserit, sed etiam, si committere attentaverit, vel cum ea turpiter lusit. Negativa tamen sententia verior est, quidquid enim leges civiles statuerint & permiserint, ut ex aliis etiam pluribus causis, quam ex solo adulterio matrimonium quoad ipsum vinculum nullo libello repudii dissolvi posset, prout constat ex toto *tit. ff. de Divorciis & de Repudiis*. Ista tamen leges invalidae reputantur; quia causa matrimonii secundum Canones & Evangelium tractanda est, ubi matrimonium consummatum quoad vinculum nunquam quoad cohabitationem solum propter adulterium in perpetuum separari conceditur, ut superius diximus. Deinde si ab adulterio ad oscula &c. argumentari valemus, esset argumentum a *majori* ad *minus*, quod utique in poenalis & odiosis extra casus in iure expressos locum non habet, cum in poenalibus ex recepta doctrina ne quidem a simili argumentum procedat. Unde etiam allegata constitutio feudalis ad causam matrimonialem tanquam multo graviolem & majoris praedicii trahenda non est. Hoc tamen recte admittitur, quod nomine adulterii veniant etiam reliqui concubitus contra naturam, secundum ea, quae prolixè tradit Sanchez de *Matrim. lib. 10. disp. 4.*

14. *Quaeritur III.* Qualiter conitare debeat de adulterio, & quales probationes requirantur, ut Iudex divortii sententiam proferre valeat?

15. Cum delicta carnis sint difficilis probationis; non requiri testes de visu ipsius peccati deponentes, sed sufficere conjecturas & praesumptiones violentas, ex quibus si non *physica*, saltem *moralis* certitudo inducatur, ut scilicet quilibet prudenter credere possit, adulterium commissum esse: qua-

les autem sint tales praesumptiones violentae, traditur per textum & DD. *in tit. 12. de Praesumpti.* & multis expressè Innocentio, *in Praxi criminali. de Delictis carnalibus*, & Sanchez *de lib. 10. disp. 12.* Delictum vero ex circumstantia loci, temporis, personarum, veluti si uxor alius male habitata aut suspecta, sola cum solo, tempore & loco ad peccandum apto deprehensa. Oscula etiam & tactus, quavis ex se non constituent causam divortii, ut dicitur in eurrentibus tamen aliis circumstantiis, quae aggravant praesumptionem adulteri.

Est vero advertendum, quod hinc conjectura, ex quibus peccatum praesumptum planè probanda sint per testes aut confessionem propriam uxoris: proinde non sufficit, si e.g. solus maritus dicat, se actum in praesentia uxoris vidisse: quia in causa propria testis idoneus reputatur, ex quo non potest aliquid commodum sperari, licet hoc non propter adulterium uxoris maritus non detur a iugo matrimonii liberatur, sed licet per uxoris dotem lucratur.

Quaeritur IV. An sint aliqui casus, in quibus propter adulterium non concedatur divortium?

16. Varios casus enumerari, qui facilius memoriae causa ad tria capita reduci possunt. *Primum* est paritas vel causa delicti in altero conjugis. *Secundum* exculpatio delicti a culpa. *Tertium* conciliatus seu donatio injuria.

Sub primo capite denegatur divortium, si uterque conjunx commiserit adulterium, quia paria delicta manu compellatione tolluntur, *c. ult. de Adult. & de h. r. r.* idque probabiliter extendendum est, si e.g. maritus etiam post latam divortii sententiam adulterium commiserit, actum recipiendam uxorem dimissam cogit, quia sic enim uxor ex primo adulterio amittit

quæsitum per contractum matrimonii, ita & multo magis maritus per subsequens adulterium amittet jus quæsitum per sententiam: est enim jus ex matrimonio quæsitum multo fortius, quam quæsitum ex sententia Judicis, & cohabitatio matrimonialis favorabilior quam separatio. Nav. h. r. consil. 1.

II. Maritus divortium petere non potest, si uxori causam adulterii dederit, ipsam proluendo, vel non prohibendo, cum potuisset, aut denegando debitum conjugale, c. si transmisses. 24. causa. 27. q. 2.

Sed quid si uxor ob nimiam mariti sævitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiserit? Non excusari uxorem à divortio, docet Sanchez. d. l. 10. diss. 5. n. 10. contra quosdam alios gravissimos Doctores, eo quod talis sævitia non sit directa adulterii causa. Argum. c. significasti. 4. hoc tit.

Nihilominus si mulier necessitate compulsa fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo incontinentiæ exposita, non video, quomodo tale adulterium marito imputari non possit, qui inhumaniter tractando conjugem, ei in effectu cohabitationem denegavit, & à loco periculoso revocare debuisset. Ad d. c. significasti, responderi potest, quod ibi mulier sine necessitate fuerit in loco periculoso: vel quod intelligatur, quando vir non tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, sicut ex casu illius capitulo intelligitur. Iterum licet hoc casu denegetur divortium, alia tamen poenâ adulterium uxoris rectè punietur.

Ex secundo Capite cessat divortium. I. Si conjunx probabiliter credens, alterum conjugem decessisse, vel matrimonium ex falsis probationibus consanguinitatis vel alterius impedimenti separatum sit, alteri nubat, nisi tamen jam certiorata de vita prioris conjugis, aut volere prioris matrimonii persistere in secundo conjugio debitum reddens ac

petens: tunc enim jam verè rea adulterii censetur, ut rectè docet Hostiensis in Summa. hoc. tit. num. 8.

II. Si uxor per violentiam oppressa sit, cui resistere non potuit; imò non improbabiler tenet Sylv. V. Adulterium. n. 10. quod non tantum violenta oppressio, sed etiam alius justus metus cadens in constantem mulierem excuset à divortio: licet enim metus non soleat in foro interno excusare à transgressione legis divinæ præceptivæ, & ita à peccato, excusat tamen quoad poenas legales, & ab injuria marito illata, arg. l. vim. passa. n. 39. & l. si uxor. 13. §. si quis 7. ff. Ad legem Juliam. de Adulteris.

III. Si quis uxorem accesserit, simulans se esse maritum, cui uxor bonâ fide nihil mali cogitans creditit. c. in Electum 6. causa 34. q. 2. nam sicut hoc casu bona fides tollit culpam adulterii, ita etiam poenam divortii; ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem & alias probabiles conjecturas, tradit Hostiensis d. n. 8. c. 3.

Ex tertio Capite tollitur divortium. I. Si conjunx innocens expressis verbis injuriam & adulterium alteri condonaverit, cum quilibet possit juri suo renuntiare l. penult. Cod. de Pactis.

II. Censetur tacita condonatio, si innocens conficius adulterii cum altera parte nocente spontè matrimonio usus sit, petendo aut reddendo debitum. Notanter autem dico, debere id factum fuisse scienter & sponte: unde ex sola adulterii suspitione sine apertis indicis per usum matrimonii sibi non præjudicat innocens. Item si lite pendente super adulterio judex jubeat uxorem reddere debitum marito accusato, ne pendente lite commodo possessionis privetur, juxta c. 2. Ut lite pendente nil innovetur, vel si maritus gravi metu uxorem ad usum

ufum matrimonij cogat, nullum inde exurget divortio præjudicium.

III. Cenfetur facta reconciliatio & condonatio injuriæ, fi innocens feienter & fponfe nulla neceffitate etiam honeftatis compulfus, familiarem fe exhibeat coniugi adulteranti cum eo ludendo, ridendo, comedendo, & multò magis amplexus & oscula dando, nam per tales actus aboleri injuriam, docent Gloffa & Doctores communiter in finali Inftit. de Injuriis. Videatur Sanch. dicti. lib. 10. difp. 14.

Queritur V. An fi conjux innocens velit ultro reconciliari nocenti, teneatur nocens acceptare & ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi eft, quod innocens dimittendo adulterum dimiferit jus fuum, quod in ipfum habuit; remittentibus autem jura fua non fit dandus regressus. *L. queritur. 14. §. fi venditor. ff. de Edictio edicto.* Affirmativa tamen fententia verior eft: quia divortium ex caufa adulterii folùm in gratiam innocentis concessum eft, ergò non debet in ejus odium & incommodum retorqueri. *cap. quod ob gratiam. 61. de Regulis juris in 6. & fententia non debet prodeffe reo, contra quem lata eft. L. evidenter. 16. ff. de Exceptione rei judicatae.*

Ad rationem dubitandi 4. quòd per actionem & fententiam divortii innocens non remittat fuum jus, fed potiùs adulter jure fuo, quod priùs in innocentem ex matrimonio habuit, volente conjuge innocente privetur. Unde ulterius inferitur, quòd adulter non poffit ad religionem transfire invito conjuge innocente, nifi is monitus adulterum refipifcentem & pœnitentem nolit recipere. Per textum & Interpretes in c.

gaudeamus. 19. de Conversione conjugatorum.

§. VI.

De Separatione Matrimonii propter hærefin, periculum peccati, levitæ, & morbum.

Hærefim esse caufam divortii, inter omnes convenit, in ratione autem affirmanda difcrepant. Quidam putant, hoc propterea, quòd hærefis fit fpirituale adulterium: In qua fententia videtur fuiffe Aug. in c. idololatrya. §. conf. 28. q. 1. Alii enim mant, hærefin esse contra bonum fructu quòd proles in vero Dei cultu non educant. Alii ob periculum animæ id factum, ut ne hæreticus Catholicum pervertat. Alii demum in pœnam hærefis ab Ecclefia tantum fentunt; quæ omnes rationes incongruæ & probabiliter assignari poffunt.

Cœterùm hanc feparationem præparatam, fi fiat ante Judicis fententiam, quæ conjugem hæreticum declarat, non esse perpetuam, fed eousque durare, donec hæreticus ad fidem revertatur, omnes etiam facili admittunt. *justa cap. 6. h. 1.*

Verùm non levis est controversia, an hæreticus post fententiam latam reverentem recipiendus fit ab altera parte catholice. Negativam probabiliorẽ credit Sanch. in d. 10. difp. 15. n. 19. propter textum in d. 10. h. 1. qui fatis aperte pro hac fententia loquitur, & confirmatur ex c. ult. de Hærefi. Ubi in pœnam hærefis omnes, qui ad hanc obligationem hæretico obftricti fuerunt, folvuntur. Hanc fententiam, quæ non est pœnam, de rigore juris valde probabiliorẽ ætamen de æquitate illam cenfeo præferendam, quæ diftinguit: An conjux catholicus velit ad religionem transfire, aut in lætæ permanere; ut priori cafu ex fpeciali privilegio Religionis non teneatur recipere.

jugem ab hæresi reversum, sicut decifum est in *c. ult. de Conversione conjugatorum*: posteriori autem casu recipere omnino tenentur, tum quod causa perpetui divortii solum adulterium carnale à Christo assignatum sit: tum quod separatio matrimonii periculum incontinentiæ, & alia scandala ac damna non sit facile concedenda, præsertim, si uterque in sæculo vivere velit: tum denique, quod id satis colligatur ex *cap. quanto. in fine. h. t.* Ad contraria *q. & in primis ad c. ult. de Hæreticis*, quod id tanquam poenale non extendendum ad obligationem matrimonialem, quæ est ex Jure Divino. *secundum quod c. 6. h. t.* sit explicandum juxta dictum *c. ult. de Conversione conjugat.* Atque hanc sententiam communem & probabilem agnoscit ipse Sanchez *dist. loc. n. 18.* Barbosa *in d. c. 6. n. 5.*

Ob periculum peccati meritò etiam separatur matrimonium: si enim hoc licet propter morbum contagiosum, scilicet lepram, aut similem, & ita ob periculum corporis, multò magis ob periculum animæ. Censetur autem tale periculum, si e. g. maritus velit uxorem prostituere, & lenocinium exercere; si homines impudicos in domum introducat; si ex usura & furtis velit uxorem alere; si ad patranda vel regenda homicidia adhibere; &c. Propter alia autem delicta conjugis, quæ in periculum animæ vel corporis alterius conjugis non redundant, divortium minime concedi notant Doctores communiter per textum *inc. 2. h. t.*

Ex severia seu crudelitate conjugis ideo rectè petitur divortium, quia nimis durum esset, obligationem matrimonii ad magnum corporis periculum extendere; nec verisimile, quod contrahentes cum tanto suo damno se ad cohabitationem obligare voluerint. Porro quanta sævitia conjugis esse debeat, ut alteri divertere liceat, Doctores non

usque ad eò conveniunt: sunt enim, qui putent, tantum ob vitæ periculum divortium concedi cum Barbosa *ad Rubric. ff. Solut. matrimonio. part. 2. n. 31.* Verum communius receptum, etiam ob atrociam verbera non tantum actu illata, sed & quæ inferenda probabiliter timentur, rectè posse separationem indulgeri: quia ratio superius allata etiam hic locum habet; & facit *l. confesiu. 8. Cod. de Repudiis.* Hoc tamen intelligi non debet de levibus verberibus (habet enim maritus ex rationabili causa potestatem moderatè & leviter, non verò nimis excessivè castigandi uxorem, sicut docet Abbas *in c. quem admodum. 25. de Jurejurando.* & Sylvester *V. Uxor. n. 3.*) neque de verberibus jam præteritis, quæ forsitan ex aliquo extraordinario iræ calore illata sunt, imposterum non sit magnum periculum ea amplius inferendi. Ceterum cum in casu sævitie plerumque periculum in mora esse soleat, non vitio vertitur conjugii, si propriâ autoritate à sæviante recedat, nec restituitur, nisi à sæviante idonea cautio de non offendendo præsterur. Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quoties probabile periculum offensionis imminet, præstanda est regulariter per pignora aut fidejussores, ut mulier in eventum læsionis habeat, unde satisfactionem etiam pecuniariam propter injuriam exigere possit, quia *in cap. literas. 13. in fin. de Rest. spoliat.* requiritur sufficiens cautio, qualis est illa, quæ fit per pignora aut fidejussores. *L. si mandato. 59. §. ult. ff. Mandati.* quod si conjunx sæviens ob inopiam pignora aut fidejussores habere nequeat, ejus juramentum pro cautione acceptabitur. *auth. generaliter. Cod. de Episcop. & Cleric.* Si verò sævitia conjugis cum tanto furore intentetur, ut alteri non possit sufficienter cautum esse, aut fortassis maritus parùm sit Religiosus, qui juramentum non multum timeat, cohabitatio

bitatio uxori injungi non debet. *d. c. litem in fine.* Demum hoc divortium, sicut alia, excepto eo, quod fit ob adulterium, temporale est, usque dum scilicet conjunx mitecat, & ad sanioerem mentem redeat. Unde in praxi usitatum est, ut Judex Ecclesiasticus non proferat absolutam divortii sententiam, sed tantum ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantisper ptobetur respiscentia saviensis.

De ingressu in Religionem videatur text. & tradita per nos, aliosque Interpp. ad tit. *de Convers. conjug.*

¹⁴ *Morbis contagiosis* scilicet lepra, morbus gallicus, &c. ex magis communi DD. sententia etiam est causa separationis quoad cohabitationem, si iudicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi imminet; ut supra in Tit. VII. *de Conjugio leprosum* diximus.

*****

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote post divortium restituenda.

SUMMARIUM.

1. Donatio inter conjuges regulariter prohibita, valet tamen in certis casibus.
2. Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civilis, & professione Religionis honorum incapaci.
3. Potest in vita expresse vel tacite redocari non revocata retrotrahitur ad tempus quo facta est, nisi fuerit ultra 500. solidos.
4. De donatione inter sponsas.
5. De dote paraphernis, & donatione propter nuptias.
6. Pater tenetur dotare filios, fallit ut ibi.
7. Maritus est dominus dotis; non item parapherniorum, & qui alter in re fructum percipiat.
8. Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?

9. Pro dote non praestatur cautio, nec datur cautio matrimonio repetitur exceptio tota iuris, & cui acquiritur post mortem?
10. Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de utilitate bonorum?
11. In dote qua culpa & quando interitur vellet?
12. Pro dote datur uxori alius hypothecatus cum pactione, sed in paraphernis a de alienatione.
13. Maritus vel heredes ejus in refutanda dote habent beneficium competentiae.
14. Societas omnium bonorum an in iure constituitur inter conjuges?
15. De amissione dotis propter adulterium.

Materiam hujus tituli prolixius tractat Interpres Juris Civ. in ff. & Cod. Titulo de Donat. inter virum & uxorem. in tit. *de iure dotium.* & in Solutio matrimonio quemadmodum disputatur, ex quibus principaliora resumimus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regulariter prohibitam esse, non nimis amor alterum ad pauperationem regat, vel certe difficultas donandi, & depergatio rei ab altero desiderata conjugalem laedar. Sed hoc, si ex tali donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde si conjuges retroce hinc hinc narin, vel uxor marito, ut dignitatem suam consequatur, ex qua ipse quoque particeps; vel si maritus rem donatam consumpserit, nec inde locupletior factus sit; aut maritus haereditatem sibi ex testamento delatam, quae alias uxori de morte competeret, in favorem ejus reperit, ut vocabiles erunt hujusmodi donationes. *id. 28. l. si de si 31. §. 7. & l. quod ad p. d. 40. ff. h. t.* Pluribus & enucleatis casibus, in quibus donatio inter conjuges subsistit, vel non, agit Sanchez. *de iur. lib. 6. disp. 1. & seqq.* Ipeculatorem 2. inquit, utrum inter conjuges, qui non sunt, sed putativi, valeat donatio distinguat, an donans sciverit nullum

ENGEL
 ...
 ...
 ...

matrimonii, nec ne: priori casu resolvit valere donationem, non verò posteriori. Item *diff. 6.* tractat, an valeat donatio remuneratoria inter conjuges? & concludit valere dummodo etiam sint æquivalentia, atque extraordinaria, quæ non fuissent alias stricto jure conjugali debita. An verò si maritus ignobilis, vel senex ducat nobilem, vel juvenulam, possit in compensationem nobilitatis aut juventutis eidem donare? pro utraque sententia videantur DD. apud Harpersium *ad tit. Instit. de Donat. §. alia mater 2. n. 32.*

Cæterum morte conjugis donantis etiam hæc donatio confirmatur, ita ut hæredes donationem revocare non possint. *l. 3. Cod. eodem tit.* Idem non tantum de morte naturali, sed etiam accidentaliter scilicet ultimo supplicio, vel Civili, ut deportatione, seu exilio perpetuo, item de professione in Religione incapaci bonorum (secus in bonorum capaci, ubi mors naturalis expectanda foret) intelligit Sanch. *d. l. 6. diff. 17.* Requirit tamen DD. communiter, traditionem rei donatæ præcessisse, per text. in *l. Papinianus. 23. ff. hoc tit.* quod multis modis explicat, & limitat Sanch. *d. lib. 6. diff. 14. num. 6.*

Quod si verò conjunx donatarius præmortuus, & donans superstes fuerit, vel si aliquo modo divorcium interveniret, aut constante etiam matrimonio placuerit rem donatam revocare tacite vel expresse, conceditur revocatio. *c. fin. X. h. t.* & ibi Gl. Pan. & DD. communiter.

Quamvis enim aliàs nemo contra factum proprium venire permittatur. *l. cum à marito. 14. Cod. de Rei vindic.* id tamen non procedit, si factum proprium ipso jure nullum sit: sicut in simili de revocatione rei Ecclesiasticæ male alienatæ tradunt DD. *ad c. si quis. 6. de Rebus Eccles. non alienandis.* quod autem donatio inter conjuges ipso ju-

re nulla sit, patet *ex l. 3. §. sciendum. ff. h. tit.* ibi: *ipso jure, quæ inter virum & uxorem donationis causâ geruntur, nullius momenti sunt.* Licet verò ex parte donantis nullam obligationem nec naturalem nec Civilem ob juris resistentiam inducat, ex parte tamen donatarii nulla iniquitas committitur, si rem donatam tantisper ex voluntate domini retineat, usquedum per eum aut revocetur, aut morte confirmetur, indeque habeatur pro bonæ fidei possessore, & effectus donationis quoad lucrum fructuum trahetur retrò ad tempus factæ traditionis. *l. donationes, quas parentes. 25. Cod. h. t.* Illud quoque advertendum, si donatio fuerit ultra 500. solidos, ea debet, vel apud acta fuisse insinuata, vel expresse in ultima voluntate confirmata, & tunc ista confirmatio, quoad excessum non retrotrahetur. Text. in *dictal. donationes.*

Porro quod de conjugibus hæcenus dictum est, non eodem modo procedit inter sponsores de futuro, inter quos donatio non est prohibita, habet tamen tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, nisi pactum de non revocando oblit, vel culpa donantis matrimonium secutum non fuerit, vel copula post sponsalia intervenerit, qua de re videatur iterum prolixè Sanch. *de Matrimonio. d. l. 6. diff. 18. & sequent.*

Sciendum II. Bona uxoris dividi in tres Classes; ut alia sint *dotalia*, alia *paraphernalia*, & alia *receptitia*. *Dotis* nomine intelligitur pecunia aut res, quæcunque mobilis immobilis causâ nuptiarum viro data ad sublevanda onera matrimonii, ut scilicet ex ejus fructibus facilius uxorem & familiam alere possit. *l. pro oneribus. 20. Cod. de Jure dotium.* & in nostra vernacula dicitur, *das Heyrath Gut.*

Parapherna sive *bona paraphernalia* vulgò *das zugebrachte Gut*, illa dicuntur, quæ uxor marito ultra dotem attulit; Zzzzz 2

dependet enim ex conventionē, & pactis conjugum, quantum uxor in dotem dare, vel maritus accipere velit. *l. si ego. §. 3. ff. de Jure dotium.* quid autem inter ista bona dotalia & paraphernalia in effectu intersit, paulò post dicemus. *Receptitia* demum illa sunt, quæ mulier sibi & suæ dispositioni reservavit.

Sciendum III. Maritum acceptâ dote vicissim uxori promittere aut obligare certa bona pecuniæ quantitatem, quæ *donatio propter nuptias* germanicè die *Widerlag* vocatur: eaque cum de Jure communi proportionata dote esse debeat *juxta Novel. 97.* inde fit, ut si mulier plura bona habeat quàm maritus, tunc tantum alia in dotem & reliqua pro paraphernaliis acceptari soleant. Imò in quibusdam locis hanc aequalitatem inter dotem & donationem propter nuptias consuetudo sustulit.

Sciendum IV. Paternum esse officium, ut dotem vel donationem propter nuptias suis liberis constituat. *l. ult. Cod. de Dotis promissione.* Ubi etiam decidit Imperator, quòd pater dotans filiam, vel pro filio faciens donationem propter nuptias de propriis, non de liberorum bonis id facere debeat, nisi nimia inopià oppressus sit. Non tamen tenetur pater dotare filiam hæreticam. *Novel. 115. cap. 3. §. 14.* Nec turpiter viventem. *l. 19. Cod. de Inoff. test. & d. Novel. §. 11.* Nec eam, quæ se inscio ante annum 25. ætatis nupsit indigno. *d. §. 11. v. si vero.* Indignum ante maritum intelligere oportet eum, qui turpitudine vitæ & infamiâ aliqua laborat, non qui inferioris sit conditionis, per eam, quæ fuscè tradit. *Gail. Lib. 2. pract. O. s. v. ac. obs. 95.*

Sciendum V. quòd maritus in re dotali civile dominium habere censetur, naturali tantum, eoque sopito penes uxorem remanente, sicut explicant Interpretes ad

princ. Instit. Quibus alienare licet. Uxor de pro re dotali maritus contra quemcumque possessorem rei vindicationem suo nomine instituire poterit, fructus quoque ex ea re dotali propter onera matrimonii pleno jure lucratur, adeò ut soluto matrimonio dos quidem ad uxorem revertatur, non tamen fructus, licet extantes sint, dummodo non excedant ratum temporis, quo matrimonium duraverit, ut si maritus post primum quadrantem anni mortuus fuerit, non totius anni fructus, sed quarta tantum pars hæredibus ejus debebitur. *l. dotu fructus in 7. ff. de Jure dotium.*

At verò honorum paraphernalium maritus nullâ ratione dominus est, nec potest suo, sed uxorio nomine & tanquam procurator (sine mandato tamen) agere pro eis. Neque ex his bonis fructus pleno jure percipit, sed tantum potestatem habet, ea expendendi in communes usus & uxoris. *ult. C. Pact. conventu tam super d. & c.* Quare si soluto matrimonio fructus paraphernalium extant, vel maritus in dote locupletior factus sit, vel invitâ uxoris aliquid sum, quàm in communes usus expenderit de Jure Civili, (nisi consuetudo aliter præsumat sit in contrarium,) uxori restituendum est juxta doctrinam Menochii *de Præsumpt. lib. 3. præsumpt. 9.*

Sciendum VI. Quòd licet maritus in re dotali Jurisdictione dominus sit rerum dotalium, eas tamen, si servando servari possint, ne quidem consentiente muliere alienare poterit. *l. unic. §. cum lex Julia. 15. C. de uxoris act. & tot. tit. ff. & C. de Inoff. test. princ. Inst. & ibi late Harp. & c.*

Quibus alienare licet. Fallit tamen l. si dos æstimata tradita, quia hæc æstimatio inducit venditionem, & efficit maritum verum dominum, ut si soluto matrimonio non rem ipsam, sed pec-

rium eius restituere teneatur *l. plerumque. 10. ff. de Jure dotium.* II. si mulier post biennium lapsum à tempore primi consensus iterum consenserit; quia lapsus tanti temporis, & repetitus consensus excludit presumptionem, quòd à marito falsis persuasionibus inducta sit. *Novel. 61. cap. 1. §. 1. III.* si mulier absque dolo aut metu juraverit, se non velle revocare rem dotalem alienatam. *c. cum contingat. 28. de Jurejurand. & 6. 2. eod. tit. in 6. IV.* bona paraphernalia etiam uxor alienare non prohibetur vel maritus consentiente uxore. *l. 8. & l. ult. C. de Pact. conventis.*

Sciendum VII. Quamvis pro conservatione dotis nec fidejussores, nec aliæ satisfactiones regulariter intervenire debeant, ne conjuges se invicem perfidia arguant, & si mulier suam personam non veretur credere marito, tantò minus in credenda dote difficultas esse debet. *l. 1. & 2. C. Ne fidejuss. dot. dent.* aliquando tamen etiam cautio pro dote conservanda exigi, vel ipsa dos etiam constante matrimonio omninò repeti potest, si nimirum maritus bona dissipando ad inopiam vergat. Atque hæc dos sic repetita non penes uxorem remanet, sed apud sequestrum deponi vel alicui mercatori pro honesto lucro credi debet, ut ex ejus fructibus maritus onera matrimonij supportare valeat, & ita sola proprietas salvetur. *c. per vestras. 7. h. tit. & ibi Barb. in Collect. n. 1.*

Aliæ etiam causæ repetendæ dotis, constante matrimonio enumerantur *in l. mulier. 73. §. 1. ff. de Jure dotium. l. quamvis. 20. ff. Solutio matrimonio. Novel. 22. c. 39.* Veluti pro liberis prioris matrimonij: item parentibus, fratribus aut sororibus egenis alendis, vel si captivi sint, redimendis.

Sciendum VIII. Quòd soluto matrimonio per mortem, aut ingressum in Religionem, vel propter impedimentum dirimens

detectum dos uxori vel hæredibus ejus, & similiter donatio propter nuptias viro, ejusque hæredibus restituenda sit. *l. un. C. de Ret uxor. act. & l. ult. C. Solutio matrimonij.*

Verùm huic Juris constitutioni derogatur, si inter conjuges pacta conjugalia confecta sint, ut altero præmortuo ad superstitem dos vel donatio propter nuptias, aut alia etiam bona pleno jure pertineant: talia enim pacta valere constat ex *tot. tit. ff. de Pact. dotal. & l. si convenit. 6. C. de Pactis conventis.* Et siquidem de particularibus rebus ut de domo vel prædio dotali lucrandsi agatur, omnes tale pactum libenter admittunt: at vero, si agatur de universali & mutua, successione conjugum in omnibus bonis, de puncto Juris magna est controversia, quia pactis hæreditas dari non potest propter periculum captandæ mortis ejus, cujus hæreditas promissa est. *l. licet 19. C. de Pactis. & l. hæreditas. 5. C. de Pactis conventis.* Nihilominus consuetudine Germaniæ receptum est, ut pacta mutua & reciproca de futura successione inter conjuges tolerentur teste *Andreas Gail. Lib. 2. observat. 126. num. 3. & Myling. Centur. 2. observat. 33.* proinde allegatæ leges explicari possunt, ut non loquantur de pacto conjugum eoque mutuo & reciproco, cum inter conjuges mutuus amor & vicissitudo pacti excludat mortis captandæ periculum & suspicionem.

Sciendum IX. in restitutione dotis veniri quidquid maritus dolo, lata vel levi culpa in re dotali deliquerit. *l. in rebus. 17. ff. de Jure dotium.* Si verò res dotalis sine tali culpa mariti interierit aut deteriorata sit, nil maritus ob eam causam præstabit: nisi res fungibiles, & servandò non servabiles ut pecuniam, vinum, frumentum, &c. accepit: tunc enim, quia non rei in specie acceptæ, sed debitor generis est (quod perire non potest) nec eandem pecuniam,

cuniam, vel idem vinum reddere tenetur, sed aliud ejusdem generis & bonitatis, omne periculum ad ipsum pertinet. *l. res in dotem. 42. ff. de Jure dotium.* Idem est, si v. g. praedium dotale aestimatum traditum sit; hæc namque aestimatio operatur venditionem, & transfert omne dominium & periculum in maritum. Si tamen additum sit, ut vel rem vel pretium soluto matrimonio restituere maritus possit, tunc ejus tanquam debitoris erit electio, utrum restituere velit, re tamen non extante, restitutionem omnino præstabit; si extiterit res, etiam deteriori sine sua culpa factam reddere poterit; quia tale pactum sub alternatione conceptum, ut vel res vel pretium restituatur, arguit, non absolutam venditionem fuisse, sed in eum tantum eventum, si maritus rem restituere non vellet, *l. plerumque. 10. in princ. & s. ult. cum l. seq. ff. de Jure dotium.*

12. *Sciendum X.* Quod in repetenda dote uxor habeat privilegiam hypothecam in omnibus bonis mariti & ante omnes alios creditores solutionem dotis accipere debeat, *l. assiduis. 12. Cod. Qui pot. in pignor.* Utrum autem præferatur creditoribus expressam hypothecam anteriorem habentibus? valde controversum est inter Juris Civ. Interpretes, & pro negativa videri poterit Andr. Gail. PP. OO. *lib. 2. obs. 25. n. 10.* Barth. *in d. l. assiduis. n. 6.* cum aliis apud Gail. *cc. Pro affirmativa verò Myling. Cent. 4. obs. 13.* Fachin. *Lib. 10. contror. cap. 35.* Propter bona autem paraphernalia habet quidem uxor etiam tacitam hypothecam in bonis mariti, ea tamen non est privilegiata, ut anterioribus creditoribus præferatur, sed computatur à die illationis, quo illa bona ad maritum pervenerunt, *l. ult. C. de Pact. convent.* Unde ob privilegia dous consultus esset uxori, omnia bona marito in dotem tradere.

Sciendum XI. Quod si uxor, vel hæres ejus à marito vel hæredibus (dominici) hæreses sint liberi & non extranei) in matrimonio dotem repetant, maritus liberi habeant beneficium competentis, ut teneantur in plus, quam referata congrua sua sustentatione solvere possunt. In quibus metli tempore contracti matrimonio pactum contrarium appositum fuisse; nam tunc pactum contra bonos mores & invidiosum putatur, cum humanitatis ratio non patitur inter conjunctas personas tantam actionem institui, & alter per alterum perpetuam redigatur. *l. maritus in d. l. alia causa. 15. ff. Solutio mariti.*

Sciendum XII. non levi esse controversiam, an uxor soluto matrimonio tantum dotem reperere, sed etiam ex alio constante matrimonio per maritum committis medietatem exigere valeat? Affirmant nonnulli propter text. *in c. 2. l. 11. ubi nona constante matrimonio acquiritur conjugibus dividi jubentur, & voluit quodam inter conjuges omnium bonorum societatem contrahi, ut equalis sit diviso bono & damni.* Verum communior est sententia Barb. *in collect. ad d. c. 2. b. ii. n. 5. c. c. ibidem.* Hanc generalem societatem bonorum nullo Jure probari, & proinde *in d. c. 2.* intelligendum esse, si vel ex parte de societate conventum sit, vel constant matrimonio res aliqua utrique conjugum dote aut legata fuerit, vel si conjuges pariter pensis, & communi nomine rem emant, denique pari labore (ut aliquando inter artifices & mercatores consuetum) acquiritur. Non etiam obstat *c. cum societas causa. 27. q. 2.* ubi inter conjuges locum dicitur; quia intelligitur de societate non de societate bonorum, arg. *l. 1. Ritu nupt.*

Sciendum XIII. quod ob adulterium

nis maritus lucretur dotem, & vicissim uxor propter adulterium mariti donationem propter nuptias. *c. plerumque 4. h. tit. l. con-*
cessu. 8. §. 5. C. de Repud. Nov. 117. c. 8. &
ita tamen, ut hæc poena non extendatur ad
bona paraphernalia uxoris: cum id in iure
expressum non sit, & odia extendi non debe-
ant, sicut rectè docet Sanchez de Matr. lib.
10. disp. 8. n. 10. quidquid aliqui in contra-
rentiam sentiant ex eo, quod in d. c. plerumque
h. t. dicitur mulierem, & dotem & dotaliti-
um perdere. Etenim nomine dotalitii, non
parapherna, sed donatio propter nuptias ibi-
dem intelligitur, eo scilicet casu, quo ex pacto
marito præmortuo ad uxorem pertinuit.

Sciendum XIV. quod hæc poena per sen-
tentiam iudicis infligatur, & iudex Ecclesia-
sticus, qui est competens circa divortium,
propter connexitatem causæ censetur et-
iam competens circa dotem vel donationem
propter nuptias, *c. 3. & ibi DD. h. t.* Quare
ulterius notandum, quod ante sententiam
non sit obligatio in conscientia tradendi do-
tem marito innocenti, ex recepta doctrina,
quod leges penales ante sententiam iudicis
non soleant in conscientia obligare. Item
quod interveniente reconciliatione tacita vel
expressa, aut compositione propter mutu-
um adulterium, cesset hæc poena hoc ipso,
quod cesset divortium & sententia iudicis.
Hæredibus quoque aut contra hæredes ante
sententiam (id est, si per mortem unius con-
jugis matrimonium ante sententiam solu-
tum sit) non dari hanc actionem, tradit
Sanch. *d. l. n. 13. & Zöel. hoc tit.*

Sed quid, si post sententiam latam con-
juges iterum ad cohabitationem reconcilien-
tur, anne dos semel amissa restituenda erit?
Respondetur, nihil quidem obtinere, quin re-
conciliationi possit addi pactum, ut fiat sal-
vo iure ex adulterio quaesito, interim si nihil
expressatur, censetur matrimonium etiam

quoad dotem reintegratum, sicut & colligi-
tur *ex d. c. plerumque.* & notat Barb. *n.*
12. & 14. Sanch. d. l. 10. disp. 8. n. 21. Idem
dicendum puto, si post sententiam latam
pars, quæ fuit prius innocens, adulterium
commiserit: quia tunc ob paritatem delicti
iure ex sententia quaesito amittit, & noviter
adulterantem ad cohabitationem cogi posse
in *tit. de Divortio* diximus, & docet Barb.
in l. viro. 40. ff. Solutio matrimonio. n. 3.
Videatur tamen pro contraria Sanch. *d. lib.*
10. disp. 9. n. 37.

Sciendum XV. Quod si exant ex eodem
vel alio matrimonio liberi legitimi, tunc
commisso adulterio per parentes eis servan-
da sit dos & donatio propter nuptias quoad
proprietatem, ita ut in extraneum alienari
non possit, & conjux innocens non plus,
quam ulumfructum lucretur, per text. in *d.*
Nov. 117. c. 8. ex qua Novel. interpretati-
onem recipit *d. c. plerumque.* quod generali-
ter de amissione dotis loquitur: sunt enim
iura iuribus concordanda, ut evitetur iurium
correctio, *c. cum expediat. 29. de Elect. in*
6. Sanchez d. lib. 10. disp. 8. n. 12.

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

Licet secundæ, imò & tertiæ & ulterio-
res nuptiæ Christianis permittuntur,
sicut contra quosdam antiquos hereti-
cos relatòs à D. August. *lib. de Hæresibus.*
cap. 26. clarè probatur ex Apostolo Paulo
ad Romanos *c. 7. & 1. ad Cor. 7.* ibi: *si do-*
mierit vir ejus liberata est, cui vult nu-
bat, tantum in Domino beator aut em-
erit, si sic permanserit, &c. Et idem Apo-
stolus 1. *ad Tim. 5. v. 14.* consulit, *ut ju-*
ves vidue nubant. Legibus tamen civilibus
exolæ sunt, & variis poenis affecta fuerunt.

Sunt

Sunt verò istæ pœnæ legales in duplici differentia, aliæ sunt principaliter in odium secundarum nuptiarum, vel accelerati transitus, aliæ principaliter in favorem liberorum prioris matrimonij statuta. Primi generis pœnæ sunt, quod mulier intra annum lucētis nubens fiat infamis, nec secundo marito possit ultra tertiam bonorum partem relinquere, nec ipsa sit capax hæreditatis ex testamento, vel ab intestato, nec legatarij aut fideicommissi, *l. 1. C. b. tit.* Et hæc pœnæ de Jure Canonico correctæ sunt *in c. pen. & ult. eod.* eò quod videatur injustum per LL. civiles aufæri potestatem quocumque libuerit ad secundas nuptias transeundi, quam Apostolus *d. l. absolutè concessit.*

Secundi generis pœnæ duæ sunt principales. I. quod conjux transiens ad secundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ à defuncto conjuge consecutus est, eamque transferat ad liberos prioris matrimonij, neque alienare possit, *l. famine. 3. C. b. t.* II. Non potest in dotem dare vel alio titulo secundo conjugij plus relinquere, quam dederit uni ex filiis prioris matrimonij, cui minus reliquit, *l. hac editæ ab. 6. C. eod. tit.* Illæ porro duæ pœnæ quamvis juxta communiorem sententiam tam in marito quam uxore ad secundas nuptias transeunte, locum habeant, per text. *in d. l. 6. & l. generaliter. 5. C. eod. Nov. 22. c. 23.* & quidam procedere velint, tametsi liberi secundis nuptiis consenserint, qua de re videantur Sarmientus, *Select. interp. lib. 1. c. 4.* & Fachin. *Lib. 3. Controv. c. 65.* cessabunt tamen, si liberi prioris matrimonij vel nulli extant, vel ante parentem binubum præmorientur, *d. l. famine. §. 1.* Ex quo ipso satis apparet, has pœnæ non in odium secundi matrimonij introductas, neque propriè loquendo pœnæ esse, aut delictum supponere; alias enim non minus defunctis, quam viven-

tibus liberis infligenda. III. Moræ transiens ad secundas nuptias amittit tutelam, *l. ult. & ant. Sacramentorum. Quando mulier tutela officio &c.* Aliter binuba amittit jus educandi liberorum prioris matrimonij, ita ut potius apud Ceteros guineos educari debeant, *l. 1. C. ubi pœnæ educari debeant.* Plura de his & aliis secundarum nuptiarum pœnis (ut quodammodo binuba perdat tutelam, item educationem liberorum, saltem si propterea cura educationem suspecta sit,) longiores commentarios scripserunt Jur. Civ. Inter alios ad *Secundas nuptias.* Quæ plerumque videri poterunt apud Sanchez de *Matrimonio lib. 7. disp. 88. & seqq.* Nobis iusticia quæ quod illæ pœnæ in favorem liberorum introductæ Jure Canonico correctæ non sunt, correctio enim Juris est strictæ interpretationis, nec ad alios casus trahenda. *l. pœnæ. 32. in fine. C. de appell. necesse est ratio,* ut Pontifex abrogaret illas leges, non tam odium secundarum nuptiarum respiciunt, quam liberi prioris matrimonij prospiciunt, quos parentes binubi plerumque negligere solent, omnem suum amorem substantiam secundis conjugibus adducunt.

Illud adhuc quæri possit, an legatarius maritus relinquat uxori, possit ad hæreditatem conditio, ut id uxor vel petere non possit, obtentum etiam amittat, si ad secundas nuptias tranierit? *p.* Quamvis conditio primas hominis nuptias impedit, v. g. si illæ aliquid legetur in testamento, si non *serit &c.* sit de jure reprobata, & quæ jure impossibilis, in testamento haberi non apponitur, & nihilominus legatum possit, quia Republicæ interell ex illis homines multiplicari. *l. quoties. 2. 2. 1. ale. 72. §. Moxia & l. Titia, si non serit. 100. ff. de Condit. & dem. &c.* de Jure antiquo etiam conditio oblati-

undis nuptiis fuerat rejecta. l. 2. C. de Indicta viduitate. Hodie tamen de jure novo constituit Justinianus Imperator in Novell. 22. c. 43. & seqq. valere hanc conditionem, quæ maritus cum certo aliquo legato uxori, vel uxor marito viduitatem indicit: & si legatarius velit habere legatum, debet prestare cautionem, quod id iterum una cum fructibus restituere velit, si ad secundas nuptias transiverit. Sunt enim secundæ nuptiæ propter honorem & amorem conservandorum prioris conjugis & liberorum minus favorabiles, & ideo facilius eorum impedimentum conceditur. Neque hoc de jure Canonico correctum est; quia Canonici tantum corrigunt leges, quæ absolute omnibus mulieribus intra annum luctus nuptias prohibent, testator autem non absolute prohibet nuptias, sed tantum sub conditione, si conjunx superstes lucro gaudere velit. Sanch. l. 7. d. 91. & lib. 1. disp. 90. num. 30.

Casus matrimonialis perplexus & difficilis.

Um hæc in Lib. IV. Decretalium scribo, proponitur mihi Casus admodum rarus & intricatus, qui quidem longis abhinc annis, nimirum circa tempus Concilii Constantiensis & Basiliensis contigit, potest tamen ejus decisio etiam nostris temporibus servare, & cum præ cæteris involvat illam prædicam questionem, an & qualiter usus matrimonii invalide contracti sit licet, quando impedimentum est plane occultum, & uni tantum parti cognitum, solum omnittere, quin coronidis loco hic adstruere.

Rem gestam oculatus, & in factis proprio testis omni exceptione major describit Joannes Nyder Ord. Præd. Theologus & Professor suo tempore præstantissimus in For-

micatorio. l. 3. c. 3. placuit ejus verba formalia ponere, quia in plerisque verbis & circumstantiis vis aliqua & consideratio est.

Sequuntur verba formalia:

Mo prædicante, inquit, in Diœcesi Basiliensi consilii gratiâ ad me venit famina secundum seculum non infimi status. Cùmque fletu tanto inundaret, ut Magdalenam alteram credidisses, nisi quod ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet tristitia ab ea quere-re, tandem subjunxit: Pater ego Peccatrix parata penitere omnibus modis mihi possibilibus, & satisfacere & quatuor viros habui, & quem nunc habeo non est meus, cum his omnibus per verba de presenti contraxi, & ex his viventes tres hodie supersunt. Quibus auditis satis obstupui, sciens, quod talibus perplexitatibus summam oportet dare operam, si enodare quis quempiam velit. Unde investigata diligenter causa, quam prius nesciveram, didici quod de omnibus viventibus difficultas aderat, nam de mortuo, si quod fuit ligamentum, illud cum vita termino solutum erat. Primum enim virum ex viventibus percepi, antea cum quadam contraxisse, licet clandestinè, & ita in foro conscientia ab eodem liberam esse. Cùm secundo clandestinè etiam contraxerat, & consummatum fuit matrimonium carnali opere, sed ipsa hoc perjurio negante coram iudice Ecclesiastico divortiatæ est ab ipso viro secundo. Cùm tertio verò postmodum contraxit in facie Ecclesiæ, cum quo jam domicilium habuit,

Aaa aaaa

& na

& natos quosdam. Et quid inter hos du-
 os consulerem, ut anima adulterae salva
 fieret, anxius valde fui. Erant enim am-
 bo viri animosi ad arma nutriti, rebus
 ditati, amicis vallati, ad incontinenti-
 am prou, & iuxta communem existi-
 mationem in conscientia valde lati. Un-
 de vidi, quod quamvis iure fori femina
 uxor esset tertii, non tamen iure poli,
 sed tantum secundi, à quo perjurio me-
 diante ipsa diuortiatata extitit. Et quod-
 cumque iuberem videlicet, manere cum
 tertio, vel redire ad secundum, aut ab u-
 troque se secernere, in foribus semper
 aderat ex una parte aut verisimile ho-
 micidium, aut feminae adulterium, aut
 alterius mortalis criminis periculum.
 Nam si iuberem redire ad secun-
 dum, sequebantur haec inconuenientia
 verisimiliter, videlicet, primò quod ze-
 lotypia motus tertius secundum viam facti
 invaderet, & occideret. Secundo quod
 femina cum secundo manere nequiret,
 quia diuortii celebratio obstiterit facta in
 iudicio Ecclesiae, quam ob rem omni iure
 humano eam tertius à secundo obtinere
 poterat, imò excommunicare. Tertio vi-
 ta feminae sic fuisset in periculo utrinque,
 dum ille tanquam perjuram, vel iste
 velut adulteram trucidare valeret. Si-
 leo de nota infamia super facto iuramen-
 to, quod perjurium esse nemo nisi ipsa, &
 fortassis secundus sciebat, quod propter
 contractum clandestinum probare con-
 tra eam non potuit, nec femina crede-
 retur verbis, si se in hoc infamaret. Si de-
 piq. ex aduerso feminam sinebat ma-

nere cum tertio, sequebantur mala ma-
 iora in ipsa deteriora, quia quoties cum
 tertio cognoscebatur, toties adulterium
 commisit, non suo marito in hoc obui-
 do, quamquam ipse hoc exiret, nisi
 quem perjurium vitata uxor, ut
 non autem ipsa vice reciproca, quod
 dumentum non ignorabat. Et si iuberem
 volebam, ut cum tertio velat
 casta maneret, hoc quidem ipsa para-
 tissimo subisset animo, sed ipse velat
 tinens iure exigendi debitum malum
 carere voluisset, prout ex multis con-
 staturis videre poteram. Porò iudicium
 viam feminae consulere voluit, sed
 recessum ab utroque, iam habueram,
 quam thoro, pericula multa intuebatur
 viare, quia si postea esset in mundum
 tunc nulle prudentes eam ad profu-
 nem recipere debebant viro contenta
 vito, nec ipsa periculo fraudulencia
 exponere debuit. Si vero extra munda-
 rium latentiam ei consulere voluit,
 plus mihi placere caput, ut animam
 tem salvare posset, terreat me,
 pulchra facio, & sexu fragilis
 castitate maneret, vel quod tertius
 loyptia motus fugientem leuiter
 vaderet. Nescit enim iste feminam
 xus fuga se, sicut masculinus, celare
 tueri. Quid igitur assertore conuen-
 ad praesens non habui, nisi quod
 renti respondi eam consolando, ut
 sine intermissione pro sua libertate
 vocaret, eleemosynas pauperibus
 lucrosa valde fuit) pro se. & pro
 viro erogaret, & quid sibi con-

liberatio factus, & similiter alii prudentes viri parato animo omnino suscipiunt. Ad qua verba consolata aliquantisper abscessit. Interea libros consului, quibus me iuvare non potui. Redii ad feminam, & ultimam modum fugae supra tactum ipsi suasi, ad quem cum se prepararet, de quo tamen mihi periculum non modicum corporis, sibi magis, & forte aliis imminere poterat, affuit divina gratia, quae questioni difficillime solutionem dedit facillimam. Sibi enim incitavit, ut quociescunq; vir tertius debitum teneret, ipsa se per huiusmodi obedientiam leihalem infirmitatem contrahereongeret, & ne id mendacium esset, ad animae infirmitatem hoc mente tenuis quod se retorqueret, ex qua infirmitate anima, scilicet per mortale crimen, certum est secundum nostram fidem quemque necdum anima, sed etiam corporis perpetuam mortem subire. Ita fecit ut equivoce, & divinam aridente gratia, ut prius incontinens femine compati cepit, quam in aliis veracem sepe esse audierat, & usque modo jam annis plurimis eam tantummodo ut sororem haberet intactam, nec de adulterio viri quicquam aliunde male audivi.

Sed hunc ealium maximis difficultatibus luctuatum esse nemo non videt.

*Affonilemque jugi loris, quae Gordius olim
Nexus, atque Jovis Phrygii suspendit ad aras.*

Ut autem doctrina aliqua Canonica exinde capiatur, resolvam breviter in aliquot quaestiones.

I. Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

II. Matrimonium clandestinum quando fuerit validum, & quando, ac quare invalidatum?

III. An post Concilium Trid. ex matrimonio clandestino nascatur naturalis & conscientiae obligatio?

IV. Utrum sententia Judicis in causa matrimoniali transeat in rem judicatam?

V. Si quis probare nequeat, aut manifestare sine gravi damno vel periculo nullitatem matrimonii non audeat, si tamen certus, an liceat exigere vel reddere debitum conjugale saltem ad evitandum damnum vitae, vel famae (quae vitae comparatur sig. l. i. ff. de Manum. vind.) vel aliud scandalum aut periculum?

VI. Quae sit cautela ad evitandum usurae matrimonii cognito impedimento.

VII. An medium, quod ista femina apprehendit, fuerit justum & licitum?

VIII. An liberi ex ultimo matrimonio invalido nati fuerint legitimi?

Ad I. Quaest.

Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

Sume responsum ex hoc Lib. IV. tit. IV.

An vero Deus possit dispensare, ut una uxor pluribus viris matrimonio jungatur? negat Bellarm. lib. 1. de Matrim. c. 11. Afferit Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 80. n. 15. Si prope sacrilegium est, summi Principis potestatem in dubium vocare, L. 3. C. de Crim. sacril. quomodo praesumat scintilla infirmissimi intellectus humani abyssum aeternae Sapientiae intra certos limites coartare? qua fronte dicat creatura Omnipotentissimo Creatori, figmentum fictori virtutis & potestatis infinitae, non potest amplius?

Aaa aaa 2

Ad

Ad II. Quæst.

Matrimonium clandestinum quando & quare invalidatum?

Responderetur, ante Concilium Trid. Sessio-
ne 24. quæ fuit habita sub Pio IV. Pon-
tiff. die XI. Novemb. An. M. D. LXIII. ad
substantiam Matrimonii solum consensum
mutuum de presenti absque aliâ solennita-
te suffecisse, ut ex *c. u. qui fidem. de Sponsal.*
c. 1. & 2. de Claud. desp. & pluribus aliis
locis satis apparet. Sed quia experientia do-
cuit, ut ex presenti casu abunde patet, pluri-
mas polygamias fuisse committas & matri-
monia clandestina contra Jus fasque abæga-
ta, ideò per Concilium Trid. d. Sess. 24. de
Reform. matr. c. 1. optime constitutum
est, ut nullum valeret matrimonium, cui pro-
prius Parochus & 2. vel 3. testes non in-
teressent. Dices, quomodo matrimonia clan-
destina ante Concilium Trident. valida fuis-
se pronunciantur, cum tamen repugnet ex-
pressus text. in *c. 1. causa. 30. q. 5.* ubi pri-
dem Evaristus Papa statuisse legitur in hæc
verba: *Aliter legitimum non sit conjugium,*
nisi ab his, qui super feminam domi-
nationem habere videntur, & à quibus
custoditur, uxor petatur, & à parenti-
bus & propinquitibus sponsetur, & suo
tempore sacerdot aliter benedicatur &c.
Aliter verò presumpta non conjugia, sed
adulteria, vel contubernia, vel stupra,
aut fornicationes esse non dubitate, nisi
voluntas propria suffragaverit, & vota
suscurrerint legitima. Fateor, difficilis
textus est, nec benè subsistere videtur com-
munis interpretatio, quòd *non legitimum,*
idem sit quòd *illicitum,* proinde matrimo-
niū clandestinum ex hoc textu sit quidem *il-*
licitum, sed non *invalidum,* idque colligatur
ex verbis finalibus, *nisi voluntas propria*
suffragaverit &c. quomodo enim *vali-*
dum matrimonium est potius *adulterium,*
fornicatio &c. quàm *legitimum conjugium?*

Deinde per ipsa verba finalia non
intricatur textus, nam vel ad *illicitum*
mutuus, vel non? si ad *illicitum,* tunc cum
sine enumeratis solennitatibus matrimo-
nium erit *legitimum:* si abest, erit *illicitum,*
non ex defectu *solennitatum,* sed ex
substantia. si. posse subtrahi communem interpre-
tationem declarando textum in hæc
verba: *Aliter verò presumpta non conjugia,*
sed adulteria, vel contubernia &c. esse non dubitate. non
contineat *decisionem* invaliditatis matri-
monii, quàm vehementem *presumptionem*
contra talia matrimonia. Hæc *presump-*
tiō non est *juris & de jure* pro-
batum, cum admittat *probatum*
contrarium *c. 1. & 2. de Claud. desp.* Ec-
cet Pontifex dicat: *non dubitate,* tunc
illa verba rectè etiam de gravi *presump-*
tiōne *juris,* non est *dubium*, quòd
contrarium probetur, veluti non *dubium*
decimas ad Parochum spectare, *adul-*
terium esse de jurisdictione Ordinarii, quo-
diu contrarium non ostenditur. Preterea
cum Pontifex d. l. matrimonia clandestina
etiam *contubernia* vocet, forsan poterit
jungi alia explicatio delumpta ex *c. 1. de*
Christiano. d. 34. ubi Christiano loco
ris *concubina* permittitur, ad quem
ibidem subnotatur, quòd *concubina*
olim dicebatur uxor docta quidem *pro-*
batum sed *illicite & clandestine.*

In casu igitur nostro, qui contingit
Annus Domini 1430. ideoque longè ante
Concil. Trid. indubitate tenendum est, ma-
trimonium clandestinum, quod multo ante
illo viro, à quo ob perjurium suum
pronunciata est, contraxit, tunc *legitimum*
valuisse, & fuisse verum matrimonium.

Ad III. Quæst.

*An post Trid. ex Matrimonio clandestino
solum in conscientia nascatur obligatio?*

Resp. cum Concilium Trid. contrahentes sine parcho & testibus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddat, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse deseruat, per hanc inhabilitationem & irritationem scilicet ita efficaciter repellere contractui, ut omnem eius & civilem & naturalem obligationem tollat per ea, quæ superius hac eadem p. 5. c. 1. pag. 254. dicta sunt, minime etiam fuisset obtentus finis Concilii, nimirum evitatio periculorum ex matrimoniis clandestinis oriendorum, sibi obligatio, vel valor talium matrimoniorum in conscientia foro relictus fuisset.

Utrum autem matrimonium clandestinum hodie saltem valeat in vim sponsalium deservit, ut contrahens ab initio clandestine postea publicas solennitates adhibere teneatur? Videantur plurimi DD. in utramque partem relati à Barb. in collect. add. c. 1. Trid. S. 24. n. 130. & diximus aliquid in hoc lib. 4. tit. 2. §. 1. n. 10. si foemina, quæ illis juris ignorantia facilius excusatur, L. cum videbitur. ff. de Probat. per contractum clandestinum decepta & desolata vel alias iam propè extra spem alterius conjugii ob clandestinum hoc matrimonium & cohabitationem posita fuisset, affirmativa sententia magis aequitati consentanea foret. arg. c. 1. de Adult. & Sup. & per easquæ dicta sunt Supra tit. 1. §. 2. n. 13.

Ad IV. Quæst.

An sententia in causa matrimoniali transeat in rem iudicatum?

Non tranire, etiam in hoc lib. IV. tit. XVIII. n. II. dictum est, cum enim transitus sententia in rem iudicatum fundetur potissimum in tacito consensu, & approbatione ejus, qui contra sententiam potuisset appellare, & non appellavit, ideo propriè tantum obtinet, quando agitur circa res patrimonii nostri, quas pro nostro arbitrio

possumus alienare, aut vindicare, actionem pro iis competentem remittere &c. non verò in aliis rebus, quæ in nostra dispositione non sunt, ut matrimonium, ob impedimentum dirimens invalidum, reddere validum, aut vice versa matrimonium rescindere. Licet ergò secundus maritus in proposito casu, à quo mulier mediante perjurio divortata est, minime appellarit, non tamen exiande mulier liberationem consecuta est.

Ad V. Quæst.

An cognita nullitate matrimonii non manifestabili, licitum sit exigere vel reddere debitum?

Quo ad petitionem seu exactionem debiti difficultas non est, utique enim ex matrimonio nullo nullum jus petendi est, & activè accedere ad personam, quæ conjunx non est, haud dubiè contra sextum Decalogi præceptum est, aliasque leges divinas, quæ omnem immunditiam, & carnalem commixtionem præter matrimonialem damnant. 1. ad Cor. 6. ad Gal. 5.

Ardua autem quæstio est, an saltem ad vitanda magna damna & pericula liceat reddere debitum? Pro negativa est textus valde clarus in c. literas. de Rest. spoliat. & in c. inquisitioni. 44. de Sent. excom. ubi S. Pontifex refert, quòd mulier conscia nullitatis & impedimenti matrimonii ne quidem ad præceptum iudicis sub censuris emanatum possit absque peccato mortali reddere debitum. Tales enim censuræ non stringunt animam & conscientiam foeminae, quia sunt latae ex falsa præsumptione, quæ locum non habet in conscientia, juxta dicta superius in lib. II. tit. XII. n. 6. cum iudex fori externi, qui de occultis non iudicat, præsumplerit foeminam frivole allegare impedimentum, cuius nullam probationem adferre potest. Ratio autem principalis est,

Aaa aaa 3 quòd

quod concessa in similibus circumstantiis debiti redditione, sequeretur, fornicationem, aut adulterium, quæ sunt intrinsecè mala, ad vitandum vitæ aut famæ periculum licet, cum tamen propter nullum metum liceat peccatum mortale admittere. *c. sacris. De his, quæ vi meritisve &c.* Et hanc sententiam cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 30. n. 5. Guttier. de Matrim. c. 40. n. 1. Barb. in d. c. inquisitioni. n. 3. Gobat. in Alphab. Matr. p. 2. n. 637.* docent plerique Theologia & Canonum Interpretes, esto quævis scandala & damna ex denegatione debiti sequantur, ut dicit Barb. *d. n. 3.*

Verum teste Gobat. *d. l. multi graves viri olim pronuntiârunt à culpa immunem, qui reddit debitum ob metum mortis, alii, si ob mandatum Magistratus Ecclesiastici ignorantis illud impedimentum, tunc enim Judicem Ecclesiasticum dispensare ex commissa sibi potestare, si sit juris Ecclesiastici, in specie autem pro hac sententia affirmativa citatur à Sanch. *d. l. n. 2. Magister in 4. d. 38. in fine. Hugo de S. Viatore de Sacram. p. 11. c. 6. & alii.* Rationes quoque sunt. I. Quod justè potest alter petere, hoc possum imò aliquando teneor reddere, (licet justitia petitionis sic tantùm putativa ex errore & persuasione hominum causata, ut in exemplis seqq.) sed conjux alter in bona fide existens justè potest petere, ut omnes fatentur, ergò &c. II. Ex multorum sententia judex potest occidere reum, & ipse pati mortem, qui publicè habetur pro nocente, licet Judex privatim sciat ejus innocentiam Cov. *var. ref. lib. 1. c. 1. n. 4.* cum tamen occidere innocentem intrinsecè malum sit. III. Similiter quamvis dare SS. Eucharistiam indigno sacrilegium sit, habet tamen Parochus, si privatim solum sciat indignum, jus dandi SS. Eucharistiam inique petenti ad conservandam famam ejus,*

cur non etiam mulier ad conservandam tam & famam propriam potest dare debitum marito non inique petenti? IV. Non prioris sententiæ videtur nisi talis supposito, quod redditi debiti, quæ in tali Matrimonii publica opinione valde tenentur, qui justè peti, sit formale adulterium, fornicatio aut peccatum? Tunc enim dicitur potest, mulierem reddendo cooperari peccato, quando petendo peccatum non committitur. V. Confessarius, qui novit aliquem habere impedimentum dirimens, quod vincibiliter ignorant, non tantùm potest eos impedimenti admonere, si casus sequeretur scandalum vel perplexitas, sed super si alteruter ex putatis conjugibus ex alia causa renuat reddere debitum, potest & debet positive imperare, ut debitum reddatur, sicut docet Sanch. *d. l. 2. d. n. 8.* si ergo licet in uno casu licenter petere, imò & imperare copulam inter legitimos conjuges, quare non in altero? test enim etiam Conjux contra nuptia matrimonii in bonâ fide esse in errore reddendum debitum, credens ex rationibus & auctoritatibus hæcenus adductis non licere, præsertim concurrentibus gravibus periculis, nisi id fiat. VI. In sententiâ contrariâ sequuntur gravia pericula & damna corporis & infamæ, perplexitates, depositions, incontinentiæ (supponuntur tales circumstantiæ concurrere) in aliâ de tem nihil: & quamvis omnia ista esse vitæ vitanda, si offensa Dei esset mortalis, aliud tamen videtur, si sit dubia & incerta. Et si ex duobus malis minus eligi potest, non præ malo certo malum incertum. VII. Contra textus allegatos opponi potest *in c. past. ralis. s. quæ ver. de Offic. leg.* Ubi Ordinarius jubetur sententiam legari Papalis executioni mandare, licet esse injustam. Deinde textus *cc. loquuntur*

de illo casu, quando impedimentum fuit deductum ad iudicem fori externi, & mulier non timuit propalare, habuitque non tantum scientiam impedimenti, sed etiam conscientiam de non reddendo debito: neque prater excommunicationem alterius magis damni eidem mentio fit. Nos vero supponimus, mulierem sine gravi periculo (ut in casu enarrato) impedimentum dicere, vel debitum negare non posse. Decisio autem S. Pontificis in uno casu tollit quidem in eo omnem probabilitatem contrarii, sed non in diverso.

Quid igitur dicendum? Sanè nisi tam graventur hanc posteriorem sententiam perstringeret Sanch. d. disp. 39. n. 5, ut asserit esse *falsissimam, & in fide periculosam* (quod an verum sit, aliorum iudicio relinquo) vix non eam saltem probabilem admitterem. Verum non traducat, velle paritrocinari sententiæ, quæ pro periculosa in fide à quibusdam habetur, nolo pro hic & nunc à priori discedere. Responsiones ad argumenta posterioris sententiæ ad 3. priora videntur apud Sanch. d. disp. 30. n. 12. Ad reliqua responderi potest, sufficere, quod habetur decisio S. Pontificis in c. *litteras*. & c. *inquisitioni*. reddere debitum cum scientia impedimenti esse peccatum mortale, quale peccatum ob nullum metum committere permittitur. d. c. *sacris*. De his, quæ vi & c. contra quam decisionem argumentari non licet, c. *in istis*. dist. 4. c. *ego solus*. dist. 9. Ad c. *pastoralis*. §. *quia verò*. de Offic. deleg. quidquid alii exinde probare velint, tam in criminalibus quam civilibus causis licere iudici condemnare reum contra propriam suam scientiam, ego tamen potius us accedam, qui exultant id præsertim in causis criminalibus intumescere, sed referendam esse causam ad superiorem, coram quo iudex matrimonium suæ scientiæ deponat, arg. c. *delectio*. de Testibus, sive deinde superior

credat, sive non, iudex inferior erit excusatus: quòd si esset presentis instituti, possem pluribus rationibus propugnare, ideoque puto textum in d. §. *quia verò*. locum habere duntaxat in sententiâ iniqua, quæ transivit in rem iudicatam, & cuius iniquitas ex tacita approbatione, de qua etiam paulo ante in q. 4. dictum purgata est, factis verò in causa criminali, matrimoniali, vel ipso iure nulla, quæ in rem iudicatam non transit.

Cæterum quid censendum, si non habeatur vera impedimenti scientia, sed tantum credulitas vel dubium, superius in d. lib. II. tit. XIII. n. 6. traditum est, & declaratur. in d. c. *inquisitioni*. de Sent. excom. & apud Sanch. d. l. 2. disp. 41.

Ad VI. Quæst.

Quæ sint media ad evitandam redditionem debiti?

VARIA enumerat Sanch. d. disp. 50. a. n. 13. Fugere in locum, ubi scandalum celsit, II. Matrimonio nondum consummato ingredi Religionem. III. Petere divortium ex causa fornicationis & adulterii, si hæc causæ subsint. IV. Cohabitare sicut frater & soror. jux. c. *Laudabilem*. de Friord. & malefic. Subjungit tamen, hoc medio moraliter nunquam uti licere propter periculum incontinentiæ. V. Si impedimentum sit juris Ecclesiastici tantum, ut clam impetretur dispensatio, quam etiam Episcopus concedere potest, ut probat in d. §. 40. eod. lib. 2.

Quid autem dixisset vir doctissimus in proposita facti specie, ubi juxta recensitas circumstantias nullum ex his mediis profuisset? Non *fuga*, quia corpori & animæ periculosa; non *Religio*, quia matrimonium cum altero verò marito erat consummatum, & cum tertio communiter habebatur pro legitime consummato. Non *divortium*, quia causa non fuit. Non *cohabitatio*, quæ propter

per periculum incontinentiæ uti non licet. Non denique *dispensatio*, quia impedimentum *ligaminis* est indispensabile, ut suo loco dictum.

Ad VII. Quæst.

An medium quoad foemina apprehendit in nostro casu fuerit justum & licitum?

MAllem sanè aliorum desuper iudicium audire, quàm meum tenue in redifficili & perplexa edicere, & sic firmiter aliquid nunc certi statui potest, quia difficultas *in facto* est, juxta circumstantias loci, temporis & personarum, quæ modo præter narrationem supra positam incognitæ sunt.

Considero quidem, sicut ob damnum famæ, & multo magis vitæ, potest restitutio rei ad alium spectantis differri, *Laym. in Theol. mor. lib. 3. tit. 2. c. 12.* ita enim restitutio corporis ex matrimonio alteri debiti. Prout id in specie & ad nostrum propositum, quando prius cum una clandestinè, & postea cum alia publicè contractum est, asserit *Sylv. verbum debitum conjugale in fine.* Item quod *restrictiones mentales* ex iusta causa à mendacio excusentur. *Nav. in c. humane naves. causa 22. q. 5. Sanch. l. 3. mor. c. 6. Zoëf. ad tit. Decret. de iurejur. n. 85.* & denique quod mulier piis operibus addicta, atque consilio *Joan. Nyderi* à doctrina & pietate commendatissimi & celeberrimi uir non facile debeat præsumi errorem inducitur.

Interim tamen cum foemina juxta descriptionem *Joan. Nyderi* fuerit elegantis formæ, prona ad complexus virorum, quod toties iteratæ nuptiæ indicant, & ex parte altera viri superflites moribus militares, de incontinentia suspecti, conscientiæ late &c. Planè hoc medium in se spectatum (abstrahendo à speciali dictamine Spiritus Sancti, quod Legi non subjacet) ab initio quidem in defectu alterius medij tolerari, vix autem in plures annos praticari potuisset, juxta

doctrinam *Sanch. d. diff. 39. n. 16.* qui etiam non videat, omnes tres personas, scilicet mulierem, maritum verum, & putativum, esse incontinentiæ periculo affectu & delicti perpetranda expolitas? Maritum vero jure suo sine sua culpa privatum, & mulierem potuisse instigante diabolo facile cum illegitimum matrimonium attentare. *Mulierem putativum* impedimentum legitimum nuptias contrahere?

Sed quod remedium? Jam præmissa hanc facti potius, quàm *luri* quaerenda esse. Prima *juris* ratio postulavit, mulierem separari à viro putativo & restitui, vel si hic ob causam adulterij nollet recipere, saltem à putativo marito separari, ne in adulterio, aut periculo casu periret. Quomodo autem hoc casum mandari potuit, absque eo, quod mulier proclamaretur, & graviter puniret, ut quædam adultera, polygama & perjura.

Putassem maritum putativum, cum non oportunitate per Consistorium restitui viros idoneos fuisse de nullitate matrimonii certiorandum, & disponendum, quæque jam sine usu matrimonii constituta in civile consensisset) ut pareretur negotium in Consistorium Ecclesiasticum tanquam occultum deferri, à quo potuisset denunciari dirortu sententia: *ex causa occulte dimenti occulti sibi cogniti, et cum legitime probati,* & mulieri ob præcedens perjurium aliqua etiam occulta potuisset dictari, sicut apud nos sæpe deferuntur occulte matrimonialia ad Consistorium, quæ ulterius non propalantur, quemadmodum enim SS. Canones, non tantum ad internum, sed principaliter ad externum ordinantur. *c. morit. de judic. ut in verum. de Constit. in 6.* ita etiam iudex civilis, in quantum fieri potest, fore in considerationem habere debet.

Dices, quomodo potuisset mulier probare impedimentum *ligaminis*, cum ipsi tanquam perjuræ, & propriam turpitudinem alleganti non fuisset habenda fides, *Arg. c. sicut nobis. q. X. de Testibus?* & in ordine ad separationem matrimonii jam contracti plena probatio requiritur? R. Mihi videri, sufficientem esse potuisse probationem ex his concurrentibus. I. Ex depositione veri mariti, jam prius habita. II. Ex depositione novâ ipsius feminae. III. Ex depositione Confessarii cum licentiâ revelandi sigilli sibi a penitente facta. IV. Ex circumstantiis & dispositione feminae, lacrymantis, penitentis, fugam periculosam meditantis, à conjugii usu cum maximo incommodo abstinens &c. Quod autem ex vehementibus presumptionibus (præsertim in causis non capitalibus, & ubi non agitur de ablatione vite aut membri) sumi possit plena probatio, & exemplo Salomonis 3. *Reg. cap. 3.* aliquando definitiva sententia ferri, notatur communiter per text & DD. *in c. adverte, de Pr. esumpt.* Circa text, quidem *in d. c. sicut nobis*, insignis est disputatio, cui depositioni credendum sit, si testis juratus potest dicat, se perjurium commisisse? Probabilius est, judicem id ex circumstantiis & presumptionibus concurrentibus arbitrari debere, Fachin. *lib. 9. contror. c. 74.* Rota apud Farin. *in decis. crim. & testium. de- cis. 119. & 163.*

Obtentâ hâc divortii sententiâ fuisset jam disponendus verus maritus, (cui jam antea erat cognitum mulieris delictum) ut simulato quasi noxo affectu & dissimulato priori clandestino contractu eam publicè in suam uxorem reciperet, quòd si noluisset, mulier debuisset in Monasterio, vel alio loco sibi non periculoso degere. An autem mulier adultera ante latam divortii sententiam invito marito possit ad professionem recipi? videatur Sanchez. *de Matrim. lib. 10. disp. 10. n. 7.* quod communiter apud eum negatur, quia innocens non tenetur invito dimittere nocentem, & si semel dimiserit, potest de nudo recipere.

Si casus de præsentî foret, & circumstantiæ loci, temporis, & personarum cognitæ, forsân melius consilium incideret, interim hoc discursus gratiâ libuit inserere.

Ad VIII. & ult. Quæst.

An separato Matrimonio putari Filii inde nati sint legitimi?

EX suppositâ narratione, quòd matrimonium publicè in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus, & sine contradictione contractum, & unus saltem ex conjugibus in bonâ fide fuerit, proles legitimè nata censetur. text. planè ad propositum, *in c. ex tenore pen. Qui filii sint legitimi. c. 2. eod. tit. c. 3. §. si quis verò. de Clandestim. despons.* Henr. Zoël. *ad dict. tit. Qui filii sint legitimi.*

FINIS LIBRI IV.

Bbb bbb

LIBER